

Vannets rolle i Tyrkias utenrikspolitiske forhold til Syria
En analyse av muligheten for krig om vann

Skrevet av
Denise Lian
MØNA 4590

Masteroppgave i Midtøsten- og Nord-Afrika Studier
Masterprogram i Asiatiske og Afrikanske studier
Institutt for kultur studier og orientalske språk
Universitetet i Oslo
Mai 2006

Denne masteroppgaven er dedikert til Yousef Abu Afifi

Innholdsfortegnelse:

1. Introduksjon	1
2. Generell litteratur om vann og spesifikk litteratur om Tyrkia-Syria	4
3. Problemstilling, metode og teori	8
3.1 Problemstilling	8
3.2 Metode	8
3.3 Teori	10
Realisme/ neorealisme	10
Makt og samarbeid	13
Rational Choice	15
Funksjonalisme	16
Teorien om handelsforventninger	19
3.4 Vannpolitikk	20
Den legale tilnærmingen og internasjonale lover	20
Doktriner	23
Den teknologiske tilnærmingen	24
Den økonomiske tilnærmingen	25
Miljøtilnærmingen	27
Utstrakt samarbeid eller utbredt konflikt?	27
3.6 Operasjonalisering	32
4. Tyrkias vannpolitikk	33
4.1 Den geografiske virkeligheten	33
4.2 Eufrat-vassdraget	35
Kart 1. Eufrat-vassdraget	35
Tabell 1. Eufrats vannpotensiale og vassdragsstatenes forbruksmål	37
4.3 Vannknapphet og vannavhengighet	38
4.4 Tyrkias holdning til vann sine vannkilder	40
4.5 Statens og sivile aktørers rolle i utformingen av vannpolitikken	42
4.6 Sørøst-Anatolia Prosjektet (GAP)	43

Kart 2. GAP regionen	44
4.6.1 GAPs mål	45
4.6.2 GAPs kronjuvel Atatürk-dammen	48
4.6.3 GAPs nytte for nedstrømsnasjonene	50
4.7 Oppsummering og analyse	52
Figur 1. Vann i Midtøsten og Nord-Afrikas regionale relasjoner	53
 5. Vannets rolle i Tyrkias utenrikspolitiske relasjon til Syria	 56
5.1 Republikkens grunnlegger Atatürk	56
5.2 Hatay-konflikten	59
5.3 Det mellomstatlige forholdet mellom Tyrkia og Syria i 1980-1998 epoken	60
5.4 Parti-ye Kerkaran-î Kürdistan (PKK) og Syria	68
5.5 Oktober-1998 krisen: krigstrusselen som brakte fred	72
5.6 Forsøk på samarbeid før 1998	74
5.6.1 Joint Technical Committee (JTC)	74
5.6.2 Peace Pipeline forslaget	77
5.6.3 1987 protokollen	78
5.6.4 Trestegsplanen	79
5.7 Post 1998-epoken: Forbedrede mellomstatlige forhold	81
Tabell 2. Handelsverdier mellom Tyrkia og Syria	84
5.8 Oppsummering og analyse	85
 6. Analyse	 93
6.1 Konklusjon	99
Litteraturliste	103

Forord

Mange mennesker har hjulpet meg til å fullføre denne masteroppgaven. Jeg ønsker å takke dem alle for deres hjelpsomhet og interesse: Dr. Ali Çarkoğlu fra Sabancı Universitetet i Istanbul, Dr. Ilter Turan fra Istanbul Bilgi Universitetet, forskeren Hamad Said Al Mawed fra Syria og professor Nils Petter Gleditsch fra PRIO.¹

Jeg vil takke min hovedveileder førsteamanuensis Bjørn Olav Utvik for å ha veiledet meg i riktig retning under skrivingsprosessen. Jeg er takknemlig for all hans hjelp, støtte og uvurderlige råd.

Jeg ønsker også å takke min biveileder Pinar Tank fra PRIO for å ha støttet meg, veiledet meg og inspirert meg. Jeg er takknemlig for all den hjelp du har gitt meg og for at tok deg verdifull tid til meg under avslutningsfasen til din doktorgradsavhandling. Jeg vet at det har vært tøft. Du har likevel lest utallige utkast og kommet med uvurderlige råd. Jeg er svært takknemlig for alt du har gjort for meg!

Sist, men ikke minst, ønsker jeg å takke forloveden min Yousef Abu Afifi for all hans støtte, tålmodighet og kjærlighet. Denne oppgaven kunne ikke ha blitt fullført i tide uten deg. Du inspirerer meg til å yte mitt aller beste!

08.05.2006

Denise Lian

¹ International Peace Research Institute, Oslo

1. Introduksjon

Vann dekker 70 prosent av jordas overflate, men mindre enn 3 prosent av dette er ferskvann. To tredjedeler av ferskvannet er utilgjengelig, i form av isbre og polar iskapsler. Det meste av det gjenstående vannet finnes i jord og akvifer.² Dermed er kun 0,01 prosent av alt ferskvannet i jorda tilgjengelig for mennesker. Likevel er denne tilgjengelige mengden mer enn nok for menneskenes behov. I følge nylige overslag brukes kun halvparten av det fornybare vannet i jorda, til tross for at den tilgjengelige mengden blir mindre og mindre, og vannkildene ikke er jevnt fordelt.³

Mellom 1950 og 1990 ble jordas befolkning fordoblet, mens det globale vannforbruket økte med 300 prosent. Michael Klare skriver: "If this rate of increase persists, we will soon be using 100 percent of the world's available supply. A large increase in the desalination of seawater in the reclamation of urban waste water could significantly augment that supply, but existing processes are too costly to make this practical in the near-term future."⁴

Hvis verdens ferskvannsressurser var jevnt fordelt, ville vannmangel begynne å påvirke alle nasjoner til omtrent samme tid, kanskje to eller tre tiår fra nå. Men vann er ikke jevnt fordelt. Mens enkelte områder er velsignet med overflod av vannressurser, må andre klare seg med mye mindre. Den sterkt økende vannknappheten er tydeligst i Midtøsten og sørøst Asia. I følge Verdensbanken var den gjennomsnittlige utstrømmingen i disse områdene på 1250 kubikkmeter (heretter m³) per person i 1995, akkurat nok til å tilfredsstille grunnleggende menneskelig behov. Verdensbanken fant flere land med årlig vannressurser på eller under 1000 m³ vann per person, det vil si minimumsmengden som er nødvendig for å opprettholde et sunt menneskeliv.⁵ Syria er et av landene som ikke er vannrik. I følge Vukovic må Syria klare seg med 1450 m³ vann per person.⁶

Nabolandet Tyrkia derimot er kjent for å ha nok vannressurser. Langtidsobservatorer av tyrkisk utenrikspolitikk identifiserte ikke vann som en viktig politisk sak for inntil to tiår siden. I

² Denne fotnoten er kun for å forklare termen akvifer, for å se kilden for hele det første avsnittet se fotnote 3.

Akvifer er oversatt fra det engelske ordet Aquifers og betyr i følge Wikipedia: An aquifer is an underground layer of water-bearing permeable rock, or unconsolidated materials (gravel, sand, silt, or clay) from which underground water can be usefully extracted using a water well. Tilgjengelig på: <http://en.wikipedia.org/wiki/Aquifers> URL:14.05.2006

³ Marcel Kitissou. *Hydro Politics and Geopolitics: Transforming Conflict and Reshaping Cooperation in Africa*. Tilgjengelig på www.einaudi.cornell.edu/africa/outreach/pdf/Hydropolitics_and_Geopolitics.pdf (2004): 4

⁴ Michael T. Klare. *Resource Wars: the New Landscape of Global Conflict*. (New York: Metropolitan Books, 2001): 144

⁵ Klare, 2001:144-145

motsetning til Syria og Irak, som Tyrkia deler vassdrag med, hadde ikke Tyrkia gjort utstrakt bruk av sine vannressurser. Dette forandret seg imidlertid senere da vannbruk kom til å okkupere en viktig plass i den tyrkiske utenrikspolitiske agendaen. Vannsaken som en utenrikspolitisk bekymring er et produkt av forandring, som fikk fart ettersom den tyrkiske økonomien ble sterkere og utviklet seg til en industriell økonomi, integrert i verdens økonomiske system.⁷

Bruk av vann har en geopolitisk⁸ dimensjon. Den tidligere tyrkiske statsråden Kamran Inan sa: “In the coming decades in the Middle East, the most important resource will be water and we are the richest possessors of the resource in the region. These rivers have been here for millions of years. We want to put them to use to benefit the children of this country.”⁹

Vann har blitt brukt som et strategisk virkemiddel. Et eksempel på dette finner vi i tidlig 1990-årene da Tyrkia truet med å begrense Eufrat-elvens strøm for å presse Syria til å stanse støtten til kurdisk separatisme i Tyrkia. Til tross for forsikringer fra den daværende tyrkiske presidenten Özal om at Tyrkia aldri kom til å holde nedstrømsnasjonene gissel ved å begrense Eufrats strøm, er det likevel langt fra usannsynlig at Tyrkia vil bruke vann som et middel til å påvirke syrisk politikk.¹⁰ Kombinasjonen av antagonistiske forhold, fysisk nærhet og ressursavhengighet forsterket nedstrømsnasjonen Syrias sikkerhetsoppfattelser.

De siste to tiårene har mange i litteraturen dratt oppmerksomheten vår til den sterke sannsynligheten for at framtidige konflikter, spesielt i Midtøsten, vil handle om å oppnå kontroll over knappe ressurser. Mange av disse konfliktene ses gjennom hydraulikk-imperativ hypotesen. Denne hypotesen antar at stater vil oppfylle vannbehovet gjennom ervervelse og forvaring av naboers territorium ved tvang, eller ved å begrense elvers strøm før de krysser nasjonale grenser.¹¹

Det har tidligere blitt skrevet mye om overhengende vannkriger, som mange forventer skal finne sted i regioner med knappe vannressurser. FNs tidligere generalsekretær Boutros Boutros

⁶ Milovan Vukovic. *Environment, Security, and International Relations: Theory and Practice of Conflict and Cooperation over International Water Resources*. (PhD. University of Idaho: ProQuest Dissertations, 2003):11

⁷ Ilter Turan. “Water and Turkish Foreign Policy.” I *The Future of Turkish Foreign Policy*. Redigert av Lenore G. Martin & Dimitris Keridis. (Cambridge, Massachusetts: Belfer Center for Science and International Affairs, 2004):191

⁸ Geopolitikk er studiet om et lands politikk, historie og samfunn på grunnlag av det geografi. Se: <http://no.wikipedia.org/wiki/Geopolitikk>

⁹ Diane Raines Ward. *Water Wars: Drought, Flood, Folly, and the Politics of Thirst*. (New York: Riverhead Books, 2002):192

¹⁰ Steve C. Lonergan. “Water and Conflict: Rhetoric and Reality.” I *Environmental Conflict*. Redigert av Nils Petter Gleditsch. (Boulder, Colo: Westview Press, 2001):118

¹¹ Vukovic, 2003:48

Ghali sa: “The next war in the Middle East will not be over politics but over water.”¹² Gitt vannets betydning i regionen, er det ikke overraskende at vann har kommet fram som den potensielle neste krigsårsaken.¹³

Tilhengerne av vannkrigstesen hevder at knappe vannressurser vil føre til konflikt og mellomstatlig krig. Optimistene derimot hevder at vannets vitale karakter vil bidra til samarbeid mellom nasjonene, nettopp fordi vann er en gjensidig avhengighetsskapende ressurs. Temaet for denne oppgaven er vannets rolle i Tyrkias utenrikspolitiske forhold til Syria og hvorvidt vann kan være årsak til krig eller bidra til mellomstatlig samarbeid.

¹² Ghali sitert av Mehmet Yilmaz. *The War That Never Happened: the Sharing of Euphrates Tigris River's Water Between Turkey, Syria and Iraq*. (Monterey, California: Master Thesis. Naval Postgraduate School, 2003):1

2. Generell litteratur om vann og spesifikk litteratur om Tyrkia-Syria

Alvorlig vannknapphet ville ha påvirket så å si alle aspekter ved vårt liv. For en stat som er sterkt avhengig av vann for å økonomisk utvikling, er det derfor ikke rart at trusselen om at vannets begrensning føles truende.¹⁴ Gleick skriver at befolkningsvekst, forbedrede levevilkår og ekspansjonen av irrigert jordbruk har vært de tre store drivere bak den enorme ekspansjonen i infrastrukturen til vannressursene i forrige århundre. Disse tre faktorene har nå økt dramatisk. Mellom 1900 og 2000 har verdens befolkning vokst fra 1,6 milliarder til 6 milliarder mennesker. I samsvar med ovennevnte har irrigert landbruk økt fra 50 millioner hektar til 267 millioner hektar. Disse faktorene kombinert med andre faktorer har ført til en sjufoldig økning i vannbruken.¹⁵

Etterspørselen etter vann i utviklingsland har økt betydelig som et resultat av påskyndet befolkningsvekst. I følge Kliot var befolkningsveksten i Midtøsten på gjennomsnittlig 3 prosent i 1994.¹⁶ Midtøsten er en region som opplever en økende grad av vannmangel, noe som forverres av en befolkningsvekst på minst 100 millioner mennesker hvert tiår.¹⁷

I Tigris-Euftrat-vassdragene er både Tyrkia og Syria involvert i jordbruksutvikling for å kunne ta seg av sine voksende befolkninger. En faktor som også påvirker vanntilgjengeligheten i verden generelt og Midtøsten spesielt, er dårlig vannadministrasjon og økt politisering av jordbruket, som igjen oppmuntrer til vannsløsing og ineffektive irrigasjonssystemer. Kliot skriver at dette er bakgrunnen for den kommende konflikten over vannressurser.¹⁸ En integrert elvebreddsutvikling finner sjelden sted i internasjonale vassdrag fordi nasjoner som deler vassdrag konkurrerer med hverandre og følger en ødeleggende vannutnyttelse som innskrenker eller eliminerer andre brukeres rett over elvens vann. Dermed er konflikter over vann nesten uunngåelig, skriver Kliot.¹⁹

Litteratur om vann er godt tilgjengelig, og mange har undersøkt om en knapp ressurs som

¹³ Ali Çarkoğlu & Mine Eder. "Su İhtilaftı: Fırat-Dicle Havzası." overs.: "Vannkonflikten: Euftrat-Tigris Bekkenet." I *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası: Tyrkias utenrikspolitikk i dag*. Redigert av Barry Rubin & Kemal Kirişçi. (Istanbul: Boğaziçi Yayınevi, 2001):56

¹⁴ Hans Petter Wollebæk Toset, Nils Petter Gleditsch & Håvard Hegre. "Shared Rivers and Interstate Conflict." I *Political Geography*. Vol. 19 (2000): 972

¹⁵ Peter Gleick. "The Changing Water Paradigm: A Look at Twenty First Century Water Resources Development." I *Water International* Vol. 25:1 (2000):128

¹⁶ Nurit Kliot. *Water Resources and Conflict in the Middle East*. (London & New York:Routledge, 1994):2

¹⁷ Yakup Şalvarcı. *Pax Aqualis: Türkiye-Suriye-İsrail İlişiler, Su sorunu ve Ortadoğu* overs.: *Pax Aqualis: Tyrkia-Syria- Israel Relasjonene, Vannproblemet og Midtøsten*. (Istanbul: Zaman Kitap, 2003):49

¹⁸ Kliot.,1994:2

¹⁹ Kliot, 1994:3-4

vann kan føre til krig mellom nasjoner. Det finnes to allmenne syn representert av henholdsvis pessimistene og optimistene.

Den pessimistiske skolen spår økende grad av vannknapphet i flere land. De mener at ressursknapphet kan forårsake konflikt mellom stater og få stater til å vurdere vannressurser fra et sikkerhetsperspektiv. I følge Peter H. Gleick: "Where water is scarce, competition for limited supplies can lead nations to see access to water as a matter of national security. The current trends in population and development will make water an increasingly salient element of interstate politics, including violent conflict."²⁰ Clarke hevder at: "water ranks alongside food and energy as a key global resource-if not above them, [...] and managing water better-locally, nationally and internationally is now a matter of life and death."²¹ Det finnes mange liknende dystre uttalelser i de senere år, som sier at i framtiden vil krigene i Midtøsten være forårsaket av vann. Pessimistene hevder at de fleste mellomstatlige kriger har i en eller annen forstand dreid seg om ressurser og at vann er en viktig nok ressurs til at det må antas at mennesker i ekstreme tilfeller kan være villige til å drepe for den.²²

Vann, en mektig nødvendighet, har blitt objektet for intensiv konkurranse i det globale markedet. Dette sammenfaller med perioden da ideologiske kriger fra den kalde krigens tidsregning erstattes av ressurskriger.²³ Til tross for interessen i de senere år, er imidlertid ideen om at ressursbegrensninger kan lede til konflikt ikke særlig ny. Den er faktisk en av de eldste ideene i konflikt- og fredsforskning. I en bok som betegnes som en av de moderne klassikerne fra 1942 vier Quincy Wright et kapittel om forholdet mellom ressursbruk og krig i *A Study of War*.²⁴

Homer Dixons forskning fra 1990 årene foreslår at elvevann er den fornybare ressursen som mest sannsynlig kommer til å stimulere til mellomstatlig krig, fordi vann er en kritisk ressurs som er nødvendig for nasjonal overlevelse.²⁵ I følge flere akademikere (Postel:1992, Bulloch & Darwish :1993) er potensialet for krig om vann størst i Midtøsten.²⁶

Optimistene representerer det andre synet og innrømmer åpent at det finnes muligheter for konflikt, men benekter at de er uunngåelige. Disse tilhengerne av samarbeidsskolen viser til

²⁰ Toset et al. 2000:975

²¹ Clarke sitert i Mustafa Dolatyar & Tim S. Gray. *Water Politics in the Middle East: A Context for Conflict or Co-operation?* (New York: Macmillan Press, 2000):8

²² Nils Petter Gleditsch. "Fra Krig om olje til krig om vann?" (Oslo:NRK, 2002):38

²³ Kitissou, 2004:15

²⁴ Gleditsch, 2001:54

²⁵ Yilmaz, 2003:15

²⁶ Dolatyar & Gray, 2000:9

samarbeidsfulle arrangementer mellom stater for å distribuere elveressurser mellom oppstrøms og nedstrømsnasjoner, inkludert traktater og felles administrering av elver. Et eksempel er Rhine elven som i årtiere har blitt administrert fredelig.²⁷ Ressursoptimistene påpeker at det finnes en overflod av vann i jorda og der vann ødsles kan menneskelig kløkt bidra til å overkomme vannmangler: Samarbeid mellom nasjoner for å løse vannknapphetsproblemer er mer effektiv enn konfrontasjon.²⁸ Et eksempel av denne tenkningen finnes i den danske statistikeren Bjørn Lomborgs bok *The Skeptical Environmentalist: Measuring the Real State of the World*, som vakte stor oppsikt da den ble utgitt. Lomborg hevder at verden er nesten uendelig rik på ressurser. Med menneskelig oppfinnsomhet, teknologiske nyvinninger og riktig prising kan ressursknapphet håndteres.²⁹ Dolatyar og Gray mener at vann er en for vital ressurs til å risikeres ved krig og at vannknapphet, som en uavhengig variabel oppmuntret til samarbeid mellom vassdragsland:

“The reasoning behind these hypotheses is that the aridity of the region, the acute needs of the region’s nations, and the vulnerability of expensive water engineering systems such as dams, hydropower installations, and water distribution networks create a mutual hostage situation in which all parties are at risk should there be any water war.”³⁰ Derfor vil ikke vannknapphet, selv om det kan skape periodiske spenninger, oppmuntre regionens stater til å bruke vold for å løse problemet.³¹ Dermed er det ikke gitt at vannknapphet nødvendigvis leder til konflikt. John Barnett argumenterer for at vannkritesens kritiske brist er dens “impossibility of clearly distinguishing among the many factors which contribute to warfare.”³²

Det finnes mye litteratur om vann og hvorvidt denne viktige ressurser bidrar til konflikt eller samarbeid. Derimot finnes det ikke like mye litteratur om vannrelasjonen mellom Tyrkia og Syria. I norsk og engelskspråklig litteratur er det svært vanskelig å finne en hel bok om dette temaet. Det finnes litteratur der Tyrkia og Syria inngår som eksempler, hvor bare ett eller to kapitler i en bok blir viet til statenes vannrelasjoner.

I denne masteroppgaven bruker jeg eksempelvis to doktorgradsstudier, hvorav ett er skrevet av Milovan Vukovic: *Environment, Security, and International Relations: Theory and Practice of Conflict and Cooperation over International Water Resources*. Det andre

²⁷ Toset et al. 2000:976

²⁸ Toset et al. 2000:972

²⁹ Gleditsch, 2002:35

³⁰ Dolatyar & Gray, 2000:10

³¹ Dolatyar & Gray, 2000:10

³² Barnett sitert i Vukovic, 2003:51

doktorgradsstudiet *The Water Weapon: Havoc and Harmony over International Rivers* er skrevet av Neda Akram Zawahri. I disse inngår Tyrkia og Syria som eksempler, men selve studiene handler i hovedsak om internasjonale elvesystemer. Kortere studier på engelsk om konflikten mellom Tyrkia og Syria var derimot mye enklere å få tak i. Det finnes mange artikler som går kort inn på hvordan vann har påvirket Tyrkias og Syrias forhold til hverandre.

Bøker som omhandler Tyrkias og Syrias forhold til hverandre i den tyrkiske litteraturen var mye enklere å finne: Erdem Erciyes skriver om forholdet mellom Tyrkia og Syria, der han fokuserer på vann- og terrorproblemet mellom statene.

Yakup Şalvarcı skriver om Tyrkia, Syria og vannproblematikken mellom disse. Han tar for seg Tyrkias vannpolitikk og drøfter hvorvidt det kan forekomme en krig om vann mellom Tyrkia og Syria. Konuralp Pamukçu skriver om Tyrkias vannpolitikk og vann problemet mellom Tyrkia og Syria. Også Çarkoğlu og Eder skriver om vannkonflikten i Eufrat- Tigris-vassdraget, mens Turan skriver om vannets rolle i Tyrkias utenrikspolitikk.

I denne oppgaven undersøker jeg om vann er konflikt- eller samarbeidsskapende, og bruker forholdet mellom Tyrkia og Syria som case-studie. Vil empirien vise at “krig om vann” litteraturen har vært for pessimistiske og overdrevet faren for krig? Har optimistene rett når de hevder at delte vannressurser fører til samarbeid? Eller er det fare for en konflikt mellom Tyrkia og Syria som følge av vannknapphet?

3. Problemstilling, metode, teori

3.1 Problemstilling

Hensikten med dette studiet er å finne ut om Tyrkias vannpolitikk har vært konfliktskapende eller om den har bidratt til samarbeid mellom Tyrkia og Syria. Det sentrale spørsmålet jeg skal besvare er:

“Hvordan har Tyrkias vannpolitikk innvirket på dets mellomstatlige forhold til Syria og muligheten for krig om vann?”

For å finne ut hvordan Tyrkias vannpolitikk har påvirket forholdet til Syria, skal jeg først undersøke Tyrkias vannpolitikk. Deretter drøfter jeg følgende delspørsmål: “Hvordan har Tyrkias vannpolitikk påvirket forholdet til Syria?” og “Hva er Syrias holdning til Tyrkias vannpolitikk?”

I kapittel fire undersøker jeg Tyrkias vannpolitikk og i kapittel fem drøfter jeg hvordan vann har påvirket forholdet til Syria, samt Syrias holdning til Tyrkias vannpolitikk.

3.2 Metode

Denne masteroppgaven er ikke basert på statistiske undersøkelser, dermed bruker jeg ikke kvantitativ metode. Jeg anvender kvalitativ metode i stedet, fordi denne master avhandlingen er et case-studie. Case-studie forskning er et valg av det som skal studeres. “For a research community, case study optimizes understanding by pursuing scholarly research questions... [and] concentrates on experiential knowledge of the case and close attention to the influence of its social, political and other contexts.”³³

Et case-studie er både en undersøkelsesprosess om selve casen og et produkt av den undersøkelsen.³⁴ Stake skriver: “I call a study an intrinsic case study if the study is undertaken because, first and last, one wants better understanding of this particular case. It is not undertaken primarily because the case represents other cases or because it illustrates a particular trait or problem, but instead because, in all its particularity and ordinariness, this case itself is of interest.”³⁵

Dette er et case-studie fordi jeg ønsker å forstå vannets rolle i relasjonene mellom Tyrkia og Syria, og hvorvidt en krig om vann er mulig. For å forstå dynamikken i forholdet er det nødvendig å gå i dybden. Jeg har valgt å fokusere på Tyrkia fordi Eufrat-elven utgår her fra og fordi Tyrkia er den dominerende makten. Jeg undersøker Tyrkias tilnærming til sine

³³ Robert Stake. “Qualitative Case-studies.” I *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Redigert av N. K. Denzin & Y.S. Lincoln. (3. utgave, Thousand Oaks: Sage Publications, 2005) :443-444

³⁴ Stake, 2005:444

vannressurser i det mellomstatlige forholdet til Syria. Derfor er kvalitativ metode den mest riktige metoden å bruke. Jeg har valgt dette case-studiet, fordi vi lever i en globalisert verden, i en tid der den gjensidige avhengigheten mellom stater aldri har vært sterkere. Ressurskriger er et stadig mer aktuelt tema og dersom det blir krig om vann mellom nasjoner blir vi alle påvirket av dette. Dette er et spennende og ikke minst et aktuelt tema.

Denne oppgaven er hovedsaklig basert på sekundærkilder. Jeg har benyttet meg av teorier om interstatlige relasjoner, samt teorier om vannpolitikk. Som primærkildemateriale har jeg intervjuet akademiske eksperter innen regional vannpolitikk. Jeg har intervjuet to framtrepende tyrkiske forskere, Dr. Ali Çarkoğlu fra Sabancı Universitetet i Istanbul og Dr. Ilter Turan fra Istanbul Bilgi Universitetet, hvis arbeid har gitt meg god oversikt over Tyrkias vannpolitikk. I Syria intervjuet jeg den uavhengige forskeren Hamad Said Al Mawed, forfatteren av blant annet boka *Vannkrigen i Midtøsten*.³⁶ I Norge intervjuet jeg professor Nils Petter Gleditsch, en anerkjent kunnskapsperson i spørsmål om ressurskonflikter og redaktør det anerkjente tidsskriftet *Journal of Peace Research*, publisert av PRIO.³⁷

Mitt bidrag til akademisk forskning er at jeg bruker tyrkiskspråklige kilder, som ikke er så godt kjent for vestlig akademisk publikum. Gjennom denne litteraturen fikk en god oversikt over hva tyrkiske forfattere skriver om Tyrkias vannpolitikk, hvordan vannpolitikken blir formet fra tyrkisk hold og hvordan forholdet til Syria har blitt påvirket av denne. Samtidig lærte jeg mer om hvorvidt tyrkiske forfattere tror at en krig om vann kommer til å skje mellom Tyrkia og Syria.

Ved begynnelsen av skrivingsprosessen oppdaget jeg en usikkerhet tilknyttet kvaliteten av skriftlige kilder. Det er ikke alltid så lett å vite hva som er pålitelig, god akademisk forskning. Når jeg leste tyrkisk litteratur fikk jeg problemer med enkelte kilder, fordi noen forfattere hadde en litt for nasjonalistisk holdning, som for meg virket alt for subjektive. Et annet problem jeg fikk med tyrkiske kilder, var at enkelte forfattere kunne skrive en hel bok med svært få kildehenvisninger, og i et tilfelle fant jeg en bok uten noe som helst kildehenvisning. Det gjorde selvsagt at bøkene var av tvilsom kvalitet og jeg valgte å ikke bruke kilder det var grunn til å betvile kvaliteten av. Etter hvert som jeg fikk økt kunnskap om forfatterne, ble det mye lettere å skille ut de mest renommerte og objektive forfattere. Jeg har også valgt å bruke forfattere som har publisert artikler i anerkjente akademiske tidsskrifter. For å kunne publiseres i slike tidsskrifter må

³⁵ Stake, 2005:445

³⁶ Denne boka er ikke tilgjengelig på norsk, men kun på arabisk.

³⁷ International Peace Research Institute, Oslo

forfatterne gjennom en kvalitetssikringssikringsprosess, noe som gjør kildene mer pålitelige.

For å samle relevante kilder foretok jeg en reise til Tyrkia og Syria. Intervjuene jeg har foretatt er viktige for å nyansere informasjonen jeg fikk gjennom sekundære kilder. De har bekreftet og/eller avkreftet noe av informasjonen, teoriene og forhåndsantakelsene jeg hadde før oppgaven ble fullført, samt gitt meg ny informasjon under oppgaveskrivingen.

3.3 Teori

Teorier er viktige hjelpemidler fordi de bidrar til forståelse av virkeligheten. De fungerer både som en forklaring og en måte å forstå virkeligheten på. Teorier kan hjelpe oss til å forstå ulike sider ved et fenomen, for eksempel mellomstatlige relasjoner, og hjelpe til å forstå utviklingen i dem. Teorier er viktige i forhold til denne type studier fordi de setter problemstillingen i et rammeverk. I den følgende delen skal jeg gå gjennom relevante teorier om mellomstatlige relasjoner, og om vannpolitikk generelt: teorier som har utgjort selve fundamentet i mitt forsøk på å finne svar på hvordan det utenrikspolitiske forholdet mellom Tyrkia og Syria er, og hvorvidt det kan oppstå en krig om vann mellom de to landene.

Realisme/ neorealisme

Realister tegner et bilde av en konkurrerende verden, hvor stater kjemper for å overleve. Stater er opptatt av egen sikkerhet, og oppfører seg rasjonelt i et internasjonalt system med mangel på autoriteter for å løse strid. I denne anarkiske verdenen dikterer systemiske krefter reglene, makten er den endelige dommeren og statene skyr samarbeid. De frykter samarbeid fordi en ubalanse i fordeler, eller relative fortjenester vil forstyrre maktdistribueringen og skape en framtidig fiende. Når samarbeid finnes, er den kortvarig og finner sted bare når stater trenger å balansere en mulig trussel eller en framstigende makt. Samarbeidet avsluttes når målet er nådd.³⁸ Det er sjelden at realister vurderer muligheten for stabilt samarbeid, spesielt blant motstandere. Likevel finnes det noen grener innen realisme hvor både samarbeid og konflikt studeres, som den hegemoniske stabilitetsteorien.³⁹

Hans Morgenthau har gitt viktige teoretiske bidrag til realismen, blant annet gjennom boka *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. Her skriver han: “The main

³⁸ Neda Akram Zawahri. *The Water Weapon: Havoc and Harmony over International Rivers*. PhD- avhandling. University of Virginia: ProQuest Information and Learning Company, 2004):47

³⁹ Zawahri, 2004:257

signpost that helps political realism to find its way through the landscape of international politics is the concept of interest defined in terms of power. This concept provides the link between reason trying to understand international politics and the facts to be understood. [...] We assume that statesmen think and act in terms of interests defined as power, and the evidence of history bears that assumption out. [...] Thinking in terms of interest defined as power, we think as [the statesman] does, and as disinterested observers we understand his thoughts and actions perhaps better than he [...] does himself. The concept of interest defined as power imposes intellectual discipline upon the observer, infuses rational order into the subject matter of politics, and this makes the theoretical understanding of politics possible.”⁴⁰

Realisme som dominerte feltet internasjonal politikk siden 2. verdenskrig tilbød en pessimistisk analyse i utsiktene for internasjonalt samarbeid. Realister og senere neorealister argumenterte for at stater er hovedaktørene i det internasjonale systemet og er enhetlige, rasjonelle aktører som forsøker å beholde sin makt og sikkerhet i et økende anarkisk internasjonalt miljø. Derfor er det mer sannsynlig at stater velger konkurranse og konflikt framfor samarbeid, selv når de har fellesinteresser.⁴¹ Realistene mener at stater er opptatt av relativ vinning og vil nekte å samarbeide når og hvis fordelene av samarbeid er større for en stat enn det er for en annen. Intensjonene og evnene til statene er under konstant forandring i det anarkiske systemet. Juks er vanlig og derfor er det høyst usannsynlig at samarbeid basert på relative vinninger vil finne sted.⁴²

Realismen framhever maktforholdet mellom stater og utenrikspolitikkenes konsekvente behov for å forfølge mål som verner sikkerhet og suverenitet. Denne tilnærmelsen tilskriver statens atferd til kvaliteten innen staten, altså lederskapets kvalitet eller ledernes søken etter makt og ære, samt effektene av anarki.⁴³ Realisme er basert på synspunktet der individer hovedsakelig er egoistiske og maktsøkende. Individer er organiserte i stater og hver handler på en enhetlig måte for å følge sine nasjonale interesser.⁴⁴ Statene eksisterer i et anarkisk internasjonalt system, karakterisert av fraværet av et autoritært hierarki og kan bare stole på seg selv. Deres viktigste interesse er å håndtere sin egen usikkerhet, som er et resultat av det anarkiske systemet. De stoler

⁴⁰ Morgenthau sitert i Xavier Guillaume. *Reflexivity and Subjectivity: A Dialogical Perspective for and on International Relations Theory*. Tilgjengelig på: www.qualitative-research.net/fqstexte/3-02/3-02guillaume-e.pdf (2002):4

⁴¹ Ali Çarkoğlu, Mine Eder & Kemal Kirişçi. *The Political Economy of Regional Cooperation in the Middle East*. (London & New York: Routledge, 1998):37

⁴² Çarkoğlu et al. 1998:38

⁴³ Mark Webber & Michael Smith. *Foreign Policy in a Transformed World*. (Harlow: Prentice Hall, 2002):343

⁴⁴ Karen A. Mingst. *Essentials of International Relations*. (3. utgave. New York & London: W.W. Company, 2004):65

hovedsaklig på maktbalansen mellom andre stater og avskrekkelse for å beholde det internasjonale systemet urørt og så lite truende som mulig. Beslutningstakerne som handler på vegne av staten antas å være rasjonelle aktører.⁴⁵ Realisme er en familie av beslektede argumenter, som har felles antagelser og premisser og er ikke en enhetlig teori.⁴⁶

Neorealismen er den sterkeste nyfortolkningen av realismen, slik den er tegnet av Kenneth Waltz's *Theory of International Politics*. Waltz gjenfortolket klassisk realisme for å gjøre politisk realisme til en mer rigorøs teori av internasjonal politikk. Neorealister forsøker å forenkle handlingsforklaringer for å bedre kunne forklare og forutse generelle trender. I følge Waltz er den viktigste enheten man må studere det internasjonale systems struktur. En bestemt systemsstruktur bestemmer det ordnende prinsippet, nemlig fraværet av en hvelvende autoritet og fordelingen av evner blant stater. Disse evnene definerer en stats posisjon i systemet. Den internasjonale strukturen er en makt i seg selv og legger bånd på statens oppførsel. Staten er kanskje ikke i stand til å kontrollere den.⁴⁷

Det internasjonale systemets anarkiske struktur kommer av fravær av en verdensregjering. Anarki fører til mistenksomhet og konkurranse mellom stater og pålegger dem en "tvingende motivasjon", nemlig selvbevarelse. Dette trenger ikke å bety at statene er beskjeftiget med konstante krig og en erobringssirkel. Neorealismen foreslår at statenes atferd er tvunget av evnedistribueringen innen det internasjonale systemet. Den mest åpenbare manifesteringen av dette er basert på maktbalansen under den kalde krigen. Kenneth Waltz, den mest kjente neorealisten, skriver at dette perspektivet ikke utgjør en utenrikspolitisk teori. Imidlertid kan viktige poeng trekkes fra den. Utenrikspolitikk kan i følge dette synet ses på som ledet av et nasjonalt overlevelsesønske. I tillegg til relaterte utnyttelsesmuligheter, som forhøyer statenes evner og den generelle tilbøyeligheten for en beleilig form av statlig samarbeid.⁴⁸ Statenes overlevelse og nasjonale sikkerhet er de viktigste utenrikspolitiske sakene.⁴⁹

Waltz argumenterer for følgende: "[...] actors within a domestic polity have little reason to fear the dependence that goes with specialization. The anarchic structure of international politics however, makes states worry about their vulnerability, thus compelling them to control what they depend on or to lessen the extent of their dependency". For Waltz er det åpenbart at stater foretar "their imperial

⁴⁵ Mingst, 2004:66

⁴⁶ Mingst, 2004:68

⁴⁷ Mingst, 2004:68

⁴⁸ Webber & Smith, 2002:21

⁴⁹ Webber & Smith, 2002:25

thrusts to widen the scope of their control.”⁵⁰

Selv om forskjellige realisme-teorier ofte kommer med konflikterende spådommer, deler de felles antagelser: nøkkelaktørene i verdenspolitikken er suverene stater som handler rasjonelt for å framme deres sikkerhet, makt og rikdom i et konfliktfylt internasjonal system, som mangler en legitim statsautoritet til å regulere konflikter eller tvinge fram avtaler.⁵¹ Neorealismen alene kan ikke beskrive verden eller forklare atferdsendringer.⁵² Likevel er teorien et nyttig verktøy for å forklare og forstå hvorfor stater handler slik de gjør.

Makt og samarbeid

Realistene og neorealistene erkjenner at internasjonale lover skaper noe orden, men betoner at stater føyer seg kun når det er i deres egeninteresse, da statene foretrekker selvhjelp.⁵³ Stater foretrekker å opptre uavhengig heller enn å være avhengig av andre stater, som de heller ikke stoler på. Det neorealistiske paradigmet antar at fraværet av en sentral autoritet i det internasjonale systemet påvirker staters villighet til å forplikte seg til samarbeid. For neorealister reflekterer staters atferd deres makt og evner i en varig jakt etter sikkerhet. Den anarkiske naturen av det internasjonale systemet predisponerer statene for konflikt og konkurranse. Joseph Grieco skriver likevel at anarki “[...] impedes cooperation through its generation of uncertainty about the compliance of partners.”⁵⁴ Altså er samarbeid i en anarkisk verden en anomali.

Dette kan vi se i forhold til statenes elvebreddsposisjoner. Det finnes tre typer posisjoner: oppstrøm, midtstrøm og nedstrøm. Staten som ligger helt oppstrøms har ingen opplagt samarbeidsinsentiv og kan bruke så mye vann som den ensidig vil, uansett nedstrømsnasjonenes behov. Tyrkia er den dominerende makten i Eufrat-vassdraget og har fordelene i vannarenaen, primært gjennom dets oppstrømsposisjon i relasjon til Syria. Syria er midtstrøms på Eufrat og Orontes elven, men oppstrøms på Jordan elven.⁵⁵ Fra neorealismens ståsted kan man forvente tvunget samarbeid på vassdraget i tråd med Tyrkias interesser. Den ensidige beslutningen av Tyrkia til å begynne på et gigantisk vannprosjekt i tidlig 1980-tallet, uten å konsultere naboene,

⁵⁰ Dale C. Copeland. “Economic Interdependence and War: A Theory of Trade Expectations.” I *International Security*. Vol.20:4 (1996):10

⁵¹ Jack S. Levy. “The Causes of War and the Conditions of Peace.” I *Annual Review of Political Science*. Vol. 1 (1998):145

⁵² Vukovic, 2003:277

⁵³ Mingst, 2004:193

⁵⁴ Grieco sitert i Vukovic, 2003:81

⁵⁵ Vukovic, 2003:82

ser ut til å bekrefte den generelle påstanden om at “*Imposed cooperation is more likely to occur in cases of power asymmetry than in situation of relative power equilibrium.*”⁵⁶

Til tross for realistenes relativt pessimistiske perspektiv på internasjonal politikk, mener de likevel at samarbeid også er mulig mellom fiender eller motstandere. Dette samarbeidet finner sted når statene ønsker å balansere en stigende makt eller en trussel. Imidlertid er samarbeidet kortvarig og tar slutt når målet er nådd.⁵⁷

Den viktigste svakheten med realisme, bortsett fra teoriens opptatthet av makt og et militært sikkerhetsaspekt, er dens dominerende fokus på konflikt og krig. For realister kan krig forekomme, ikke bare fordi noen stater foretrekker krig framfor fred, men også på grunn av de utilsiktede konsekvensene av handlinger utført av stater som foretrekker fred framfor krig. Disse er også mer interesserte i å bevare deres posisjon heller enn å forbedre den.⁵⁸ “The core proposition of realist theory is that the distribution of power, throughout the system or within a dyad, is the primary factor shaping international outcomes.”⁵⁹

I følge neorealister er det den internasjonale strukturen og ikke individuelle staters karakteristikk som bestemmer utfall. Maktbalansen er kjerneprinsippet også i neorealisme, men i motsetning til tidligere realister, tror neorealister at maktbalansen mellom stater for det meste bestemmes av systemets struktur. I et slikt system er mulighetene for internasjonalt samarbeid logisk sett dårlige.⁶⁰ Neorealister hevder at fravær av en verdensautoritet fører til at stater er opptatte av overlevelse. I slike omstendigheter reflekterer internasjonal politikk en tilstand av selvhjelp, hvor det kreves at aktørene som handler på vegne av staten, handler på en bestemt måte: ved å overskue eller vurdere fastsettingen av den skiftende maktdistribuering mellom statene, vurdere hvordan disse forandringene påvirker deres overlevelsesutsikter, og føre en utenrikspolitikk som minimaliserer svakheter og maksimerer muligheter. Altså er rasjonalitet atferdsstyrt. Stater som ikke reagerer rasjonelt på systemrisikoen, risikerer trelldom eller enda verre, eliminering. Den eneste fornuftige rollen til utenrikspolitiske aktører er å lese systemets signaler og handle ut fra disse. Neorealisme er delvis basert på en tenkemåte kjent som rational choice.⁶¹

⁵⁶ Vukovic, 2003:260

⁵⁷ Zawahri, 2004:49

⁵⁸ Levy, 1998:145

⁵⁹ Levy, 1998:146

⁶⁰ Mingst, 2004:68-69

⁶¹ Webber & Smith, 2002:53

Rational Choice

“Rational choice theory is a way of looking at deliberations between a number of potential courses of action, in which “rationality” of one form or another is used either to decide which course of action would be the best to take, or to predict which course of action actually will be taken. Such a perspective finds itself in models for both human behaviour and behaviour of non- human but nonetheless potentially rational entities, such as corporations or nation-states.”⁶²

I følge den rasjonelle modellen ses utenrikspolitikken på som handlinger som maksimerer den nasjonale regjeringens mål og objektiver. Staten ses på som en enhetlig aktør med etablerte mål, et sett av valg og en algoritme for å bestemme det best mulige valget for å nå målet.⁶³ Teorien sikter på å forklare menneskelig atferd. For å vurdere teoriens forklaringskraft må man handle utfra to trinn. Det første skrittet er å bestemme hvordan en rasjonell person ville handle ut fra omstendighetene. Det andre skrittet er å finne ut hva personen faktisk gjorde. Hvis vedkommende gjorde det teorien gjettet aktøren ville gjøre, kan saken tilføyes til aktørens favør. På samme måte kan teorien mislykkes i hver av de to skrittene.⁶⁴

For at en handling skal være rasjonell må den være det endelige resultatet av optimale avgjørelser. Handlingen må være det beste middelet for å realisere en persons ønske, gitt det han tror. Disse antagelsene må være optimale, gitt tilgjengelig bevis. Personen må også samle en optimal mengde av bevis, verken for mye eller for lite. Mengden er avhengig av hans ønsker, av hvor viktig han ser på beslutningen og det han tror om kostnadene og fordelene av å samle sammen mer informasjon.⁶⁵ Rasjonelle handlinger, enten de er økonomisk eller politisk motiverte, er opptatt av utfall.⁶⁶ Rational choice teorien bygger på antagelsen om at mennesker, ut fra deres kunnskap, velger de best tilgjengelige midlene for å oppnå deres mål. De antas til å være instrumentelt rasjonelle, noe som innebærer at de velger handlinger ikke for handlingenes skyld, men for å sikre seg deres ønskede, typiske private mål.⁶⁷ Realisme og neorealisme bruker rasjonell modell for beslutningstaking og det antas at staten handler som en enhetlig aktør.⁶⁸

⁶² http://en.wikipedia.org/wiki/Rational_choice_theory

⁶³ Mingst, 2004:122

⁶⁴ Jon Elster. *Nuts and Bolts for Social Sciences*. (Cambridge: Cambridge University Press, 1989):30

⁶⁵ Elster, 1989:30

⁶⁶ Elster, 1989:113

⁶⁷ Dennis Chong. *The Rational Choice Controversy*. (New Haven and London: Yale University Press, 1996):39

⁶⁸ Mingst, 2004:134

Funksjonalisme

I motsetning til realistene argumenterer funksjonalistene for mellomstatlig samarbeid. Akademikeren David Mitrany skriver i boka *A Working Peace System* (1943/1966): “The problem of our time is not how to keep the nations peacefully apart but how to bring them actively together.” Han skrev at enheter “bind together those interests which are common, where they are common, and to the extent to which they are common”. Funksjonalister ønsker å eliminere krig. De mener at hovedårsaken til krig er økonomisk tap og ulikhet, ikke det faktum at suverene stater har militære evner. Stater er imidlertid ikke de passende enhetene til å løse disse problemene.⁶⁹ Institusjoner derimot kan bidra til å eliminere krig.

Det finnes en rekke eksempler hvor utviklingen av en fungerende institusjon for å regulere mellomstatlig aktivitet har ført til en kjede av akselerende begivenheter. Et eksempel er koordineringen av jern og stål produksjonen i det som den gang var Den europeiske Jern og Stålsamfunnet,⁷⁰ som i 1950 årene utviklet seg via det Europeiske Felleskap⁷¹ til å bli den mektige og stadig ekspanderende Europeiske Union. Funksjonalister framhever at det må forekomme ofrelser i nasjonal suverenitet slik at samarbeid gjennom nasjonale grenser kan oppnås.⁷² EU er ofte ansett som et “neofunksjonalist” prosjekt. I motsetningen til den tidlige funksjonalistiske internasjonale teorien som understreket rollen av spesialiserte internasjonale agenter som Verdens helseorganisasjon (WHO) og De Forente Nasjoners Utdanningsfond (UNICEF), fokuserte neofunksjonalistene på overnasjonale institusjoner som det Europeiske Felleskap.⁷³

En av de viktigste barrierene mot et suksessfull regionalt samarbeid har vært fraværet av politisk tillit og harmoni mellom stater. Den innledende motivasjonen bak den europeiske integrasjonsplanen var politisk og man ønsket å unngå de periodiske fiendtlighetene mellom Frankrike og Tyskland. Det skulle en utbredt krig til for at langtidige feider ble erstattet av

⁶⁹ Mingst, 2004:160

⁷⁰ Oversatt fra European Iron and Steel Community.

⁷¹ Oversatt fra European Community.

⁷² J. A. Allan. *The Middle East Water Question: Hydropolitics and the Global Economy*. (London & New York: I.B. Tauris, 2001):235-236

⁷³ Çarkoğlu et al. 1998:37-38

handelsavtaler.⁷⁴ Men det er ikke bare Frankrike og Tyskland som fikk store fordeler av å være medlem av EU. Dani Rodrik skriver: “Arguably, the EU’s greatest contribution to the long-run prosperity and stability of Spain, Portugal, and Greece resides in its having made a return to the military rule in these countries virtually impossible.”⁷⁵ Dette er relevant fordi økonomisk samarbeid har ført til at stater som tidligere ble styrt av militæret gikk over til demokrati. Tyskland og Frankrike kom over deres historiske hat til hverandre og alt startet med ønske om økonomisk profitt. Vi kan også se at EU også spiller en lignende rolle for Tyrkias demokratisering, fordi det mektige tyrkiske militæret har måttet gi fra seg mye av sin makt.⁷⁶

Konseptet om spill over står sentralt i funksjonalistenes spådommer. EU eksemplifiserer dette fenomenet. Den progressive utarbeidelsen av en økonomisk union ble antatt av funksjonalister til å være et fundament der flere politiske aspekter av europeisk samarbeid kunne utvikles. Det europeiske eksempelet har imidlertid vist at prosessen av et progressivt spill over ikke skjer automatisk.⁷⁷ Et problem med funksjonalismen og neofunksjonalismen er at de var basert på det suksessfulle europeiske eksempelet og hadde lite å si om suksessen og fiaskoen til andre regionale samarbeidsplaner i resten av verden. Spørsmålet om hvorvidt et spill over effekt kan skapes andre steder har derfor i følge Çarkoğlu et al. blitt ubesvart.⁷⁸ Imidlertid kan man utpeke andre regionale organisasjoner som er bygget opp under den samme funksjonalistiske tenkningen, nemlig ASEAN.⁷⁹

Funksjonalister mener at samarbeid er mulig og kan oppnås gjennom økonomisk samhandel. Tidligere teoretikere av regional samarbeid og integrasjon, de såkalte tidlige funksjonalistene som Mitrany, argumenterte for at samarbeid i ikke politiske sfærer sannsynligvis vil ha betydelige spill over effekter i den politiske arenaen. De var de første til å påpeke forholdet mellom økonomisk og politisk samarbeid.⁸⁰ Funksjonalismen stemmer best overens med den

⁷⁴ Çarkoğlu et al. 1998:24-25

⁷⁵ Rodrik sitert i Çarkoğlu et al. 1998:30

⁷⁶ Professor Ersel Aydinli skriver: “When EU leaders certified Turkey’s “full eligibility” for membership in Helsinki in December 1999, and EU demands for compliance with the Copenhagen criteria became unavoidable, the Turkish military faced the prospect of having to give up much of its power. The military was willing to undergo reform for the sake of EU membership, because it hoped that joining the EU could solve Turkey’s many difficulties [...]” (Ersel Aydinli i *International Herald Tribune* 13.01.2006:avsnitt 8-9)

Tilgjengelig på: <http://www.iht.com/articles/2006/01/13/opinion/edersel.php> URL:13.05.2006.

⁷⁷ Allan, 2001:236

⁷⁸ Çarkoğlu et al. 1998:22

⁷⁹ The Association of Southeast Asian Nations is a political, economic and cultural organization of countries located in Southeastern Asia. Kilde: <http://en.wikipedia.org/wiki/ASEAN> 20.04.2006

⁸⁰ Çarkoğlu et al. 1998:22

optimistiske skolen, den liberale skolen og ressuroptimistene, fordi funksjonalister legger vekt på at samarbeid kan virke tillitsskapende.⁸¹

Funksjonalismen viser at stater kan samarbeide og dermed få økt tillit. På det internasjonale nivå kan samarbeid bidra til et fundament byggingselement i relasjonene til stater som deler vassdrag som et skritt til en fredstraktat etter årtier med konflikt. Denne fundamentbyggingfasen i statenes relasjoner er vesentlig i innledningen til samarbeid i vanddeling og felles administrering. Dette finner sted i funksjonalisme/idealisme teoriene heller enn i realisme/neorealisme. Det er viktig å betone at selv om idealist teorien ennå ikke har fått overmakten er det sannsynlig at den vil få den.⁸² I boka *Water in the Arab World: Perspectives and Prognoses*⁸³ skriver Priscoli:

“For those of us who have witnessed the rapport de force at conferences and workshops where advocates of the two schools have been in contention- for example the Harvard 1993 water in the Arab world conference, it is possible to conclude that the realist could prevail until 1993 but thereafter the era of the idealists and resolution of conflict theorists could claim to be making an increasing contribution to explanation.”⁸⁴

Funksjonalister framhever viktigheten av å bygge på og utvide samarbeidsvaner, som igjen gis næring av tekniske eksperter utenfor formelle statlige kanaler. De tror at disse vanene vil spre seg videre til samarbeid i militære og politiske saker, da funksjonalistiske eksperter mister deres nære identifisering med staten og utvikler ny troskap til likesinnede individer over hele verden. Funksjonalister mener at økonomiske ulikheter vil elimineres og derfor vil krig bli mindre sannsynlig. Funksjonalister er i kjernen, som føderalister, liberale idealister. Men der føderalistene setter sin lit på formelle institusjoner for å tøyلة staters appetitt, tror funksjonalister at individer kan forandre seg og at samarbeidsvaner vil utvikle seg bare det er nok tid.⁸⁵

Kari Dokken skriver: “functionalist ideas claim that the modern technology of communications, industry and warfare, as well as the growth of economic, ecological, and social problems on a regional or global scale, represent irresistible pressures toward international co-operation and ultimate political unity. Functionalists have argued that sensitive issues such as defence and foreign policy are ill-suited as starting points for international co-operation because they are likely to intensify divisions and to politicise

⁸¹ Intervju av Gleditsch, 18.04.2006

⁸² Allan, 2001:236

⁸³ Rogers P & Lydon P: (red.) 1994. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press

⁸⁴ Allan, 2001:236

⁸⁵ Mingst, 2004:160-161

relationships from the outset. By contrast everyday welfare issues reflect universal expectations and suggest a consensus on means and ends, making them more likely to produce co-operative behaviour among states. The recognition of a common goal and the necessity of joint action for its realization are central aspects of functionalist theorizing. The end product of integration, as conceived by functionalists, is a network of functional agencies criss-crossing the globe, side-tracking politics, eliminating war, and rendering the nation-state superfluous.”⁸⁶ Kritikken av funksjonalisme er at samarbeidsvaner ikke nødvendigvis overføres til andre saksarenaer. Individer er ofte uvillige til å skifte lojalitet hinsides nasjonalstaten.⁸⁷

Teorien om handelsforventninger⁸⁸

Tilhengerne av teorien om handelsforventninger tenker i samme baner som funksjonalistene og forsvarer tanken om at gode forhold mellom stater er mulig. Liberaler argumenterer for at økonomisk gjensidig avhengighet reduserer sannsynligheten for krig ved å øke handelsverdien over det andre alternativet, aggresjon. Gjensidig avhengige stater vil heller handle sammen heller enn å invadere.⁸⁹ Liberaler sier at så lenge et høyt nivå av gjensidig avhengighet finnes, har vi grunn til å være optimistiske. Realister avviser det liberale argumentet og argumenterer for at høy gjensidig avhengighet øker heller enn reduserer sannsynligheten av krig. I anarkiet, må statene bekymre seg konstant om deres sikkerhet. Dermed gir innbyrdes avhengighet staten et insentiv til å initiere krig, for å sikre fortsatt tilgang til nødvendige materialer og goder.⁹⁰

Både realismens og liberalismens utilfredsstillende natur vises av deres problemer med å forklare oppbyggingen til de to verdenskrigene. Perioden opp til Første Verdenskrig avdekker en iøynefallende anomali for liberale teorier: de europeiske maktene hadde oppnådd en uovertruffen handelsnivå, likevel hindret ikke dette dem i gå til krig. Realismens problem er i mellomkrigstiden: Tyskland og Japan hadde vært mer gjensidig avhengige i 1920 årene, allikevel førte de krigen først på slutten av 1930- årene, da deres avhengighet hadde blitt mindre.⁹¹

Teorien om handelsforventninger hjelper til å løse disse problemene. Teorien begynner

⁸⁶ Karin Dokken. “Environmental Conflict and Interantional Integration.” I *Conflict and the Environment*. Redigert av Nils Petter Gleditsch. (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1997):521-522

⁸⁷ Mingst, 2004:163

⁸⁸ Oversatt fra Trade Expectations theory.

⁸⁹ Copeland, 1996:5

⁹⁰ Copeland, 1996:5-6

⁹¹ Copeland, 1996:6

med å klargjøre begrepet økonomisk gjensidig avhengighet ved å smelte sammen den liberale innsikten om at fordelene med handel kan gi statene et insentiv til å unngå krig, med det realistiske synet om at potensielle stans av handel kan presse statene til krig for å sikre vitale goder.⁹²

“The relationship between economic interdependence and war is an old question that has attracted new attention in the past few years. Montesquieu [1777 (1748)] stated that “peace is the natural effect of trade,” and liberal economic theorists since Smith [1937 (1776)] and Ricardo [1777 (1817)] have argued that capitalist economic systems and the free exchange of goods in an international market economy are the best guarantors of peace. Proponents advance a number of interrelated theoretical arguments in support of this proposition. The most compelling argument is that trade generates economic advantages for both parties, and the anticipation that war will disrupt trade and result in a loss or reduction of the welfare gains from trade or a deterioration in the terms of trade deters political from war against key trading partners.”⁹³

Gjensidig avhengighet kan fostre fred slik liberaler hevder, men dette skjer bare når statene forventer at handelsnivåene er høye i den overskuelige framtid. Hvis statene derimot forventer at handelen blir strengt begrenset, dvs. at forventningene om framtidig handel er lav, er det sannsynlig at realistene får rett: de mest gjensidig avhengige statene blir de som mest sannsynlig initierer krig fordi de frykter å miste den økonomiske velstanden som sikrer deres langsiktige sikkerhet.⁹⁴

3.4 Vannpolitikk

Det finnes mange ulike tilnærminger til vannpolitikk. Jeg skal ta for meg noen av disse tilnærmingene: økonomisk-, legal- og miljø tilnærmingene.⁹⁵ Etter å ha gått gjennom disse tilnærmingene skal jeg undersøke hvorvidt krig eller samarbeid over vann kan finne sted.

Den legale tilnærmingen og internasjonale lover

Forfatterne som tilhører den legale tilnærmelsen hevder at markedsmekanismenes suksess er avhengig av eksistensen av passende institusjoner. Disse framskaffer et miljø som gjør det

⁹² Copeland, 1996:6

⁹³ Polachek referer hos Levy, 1998:146

⁹⁴ Copeland, 1996:7

⁹⁵ Dolatyar & Gray, 2000:10

mulig å implementere økonomiske regler og andre styringsmekanismer.⁹⁶ Mangelen på passende internasjonale avtaler om vannrettigheter mellom stater som deler vassdrag er i følge dette perspektivet selve roten til vannkrisen. Krisens suksessfulle løsning ligger i etableringen av vannrettigheter på nasjonalt og internasjonal nivå.⁹⁷

Internasjonale lover og institusjoner kan spille en ledende rolle for å redusere risikoen for vannrelaterte konflikter. Det har blitt gjort forsøk på å utvikle internasjonale lover som beskytter miljøet, men nesten alle disse fokuserer på å begrense miljømessige virkninger av konflikter og krig. Det har blitt gjort få anstrengelser på å henvende seg til det like viktige temaet: å begrense bruken av miljø som et konfliktinstrument, å forhindre konflikter over tilgang til ressurser og å avverge militære svar på konsekvenser av miljømessige skader.⁹⁸ Til tross for at internasjonale lover kan spille en rolle for å redusere faren for vannrelaterte konflikter, er lovene som gjelder for konflikter over vann likevel tvetydige til å være et effektivt verktøy i løsningen av vannrelatert strid.⁹⁹ I følge Beaumont brukes internasjonale lover ofte som et middel for å løse vannstrid, men for øyeblikket ser det ut til at disse spiller en veldig liten rolle.¹⁰⁰

Internasjonale vannlover og institusjoner er viktige til tross for at det ennå ikke har blitt utviklet en tilfredsstillende vannlov som er akseptert av alle stater. Utviklingen av slike avtaler er vanskelige på grunn av innviklede mellomstatlige politikk, nasjonale praksis og andre kompliserende politiske og sosiale faktorer.¹⁰¹ Det kanskje viktigste hinderet til frivillig samarbeid mellom involverte parter er internasjonale reguleringer som tar for seg vannressurssaker.¹⁰² Internasjonale lover som tar for seg flerbruk av internasjonale vannressurser er betraktelig mindre utviklet enn for eksempel lover som regulerer atferd under krig og militærokkupasjon.¹⁰³

Det beste uttrykket for prinsippet om rettferdig bruk finnes i Helsinki-reglene, foretrukket av det ikke-statlige Internasjonale Lov Forbundet (ILA). Helsinki-reglene har blitt det mest aksepterte legale grunnlaget for bruk av internasjonale elver.¹⁰⁴ “Perhaps the best example here is

⁹⁶ Dolatyar & Gray, 2000:16

⁹⁷ Dolatyar & Gray, 2000:16

⁹⁸ Gleick, 1993:105

⁹⁹ Vukovic, 2003:103

¹⁰⁰ Beaumont, 1997:365

¹⁰¹ Peter H. Gleick. *Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security*. (4. utgave, Boulder, Colorado: Westview Press, 1993):106

¹⁰² Vukovic, 2003:68-69

¹⁰³ Vukovic, 2003:69

¹⁰⁴ Klot, 1994:6

the case of the 'Helsinki rules on the use of waters of international rivers', which were accepted in 1966. Article IV states that 'each basin State is entitled to a reasonable and equitable share in the beneficial uses of the waters of an international drainage basin'."¹⁰⁵

FN har også spilt en rolle i forsøket på å opprette et legalt rammeverk for bruk av vannressurser. I 1997 ble United Nations Convention on International Watercourses etablert og for første gang ble det opprettet et sett av kodifiserte prinsipper for å rettlede elvebreddsnasjoners fordeling av internasjonale vannressurser. 1997 konvensjonen kommer fra konseptet om rettferdig utnyttelse og forplikter stater til å bruke internasjonale vannløp på en rettferdig og fornuftig måte.¹⁰⁶ Artikkel fem sier: "1. Watercourse States shall in their respective territories utilize an international watercourse in an equitable and reasonable manner. In particular, an international watercourse shall be used and developed by watercourse States with a view to attaining optimal utilization thereof and benefits there from consistent with adequate protection of the watercourse. 2. Watercourse States shall participate in the use, development and protection of an international watercourse in an equitable and and reasonable manner. Such participation includes both the right to utilize the watercourse and the duty to cooperate in the protection and development thereof, as provided in the present Convention."¹⁰⁷

Helsinki-reglene er ikke legalt bindende, men prinsippet om rettferdig utnyttelse av internasjonale elvebredd har blitt det mest støttede prinsippet i vannressurskonflikter.¹⁰⁸ Helsinki-reglene har ingen formell legal status, men fungerer derimot som retningslinjer for statlig praksis i forskjellige deler av verden.¹⁰⁹

De som støtter den legale tilnærmelsen mener at legale prinsipper kan bli en effektiv mekanisme for bileggelsen av en trette og avdekker knappheten av internasjonale lover som tar for seg vannrettigheter. Imidlertid ser de bortfra det faktum at det første steget i overføringen av teorien om den legale tilnærmelsen til praksis, er formuleringen av politiske avtaler der nøkkelen for institusjonelle mekanismer for å kunne anvende legale prinsipper kan skapes.¹¹⁰ Erfaring har vist at involvering av en tredje part i en forhandlingsprosess kan lette konfliktløsning, rettlede kompleks forhandling mot akseptable resultater og hjelpe til å opprettholde balanse og

¹⁰⁵ Peter Beaumont "Water and Armed Conflict in the Middle East- Fantasy or Reality?" *I Conflict and the Environment*. Redigert av Nils Petter Gleditsch. (Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers, 1997):365

¹⁰⁶ Vukovic, 2003:72

¹⁰⁷ The Water Page. Tilgjengelig på: http://www.thewaterpage.com/UN_Convention_97.html URL:14.05.2006

¹⁰⁸ Vukovic, 2003:72

¹⁰⁹ Kliot, 1994:10

forpliktelse av elvebreddsland i forhandlingsprosessen.¹¹¹

Doktriner

Over tid har fire viktige legale prinsipper blitt utviklet. Disse tar for seg involverte lands suverenitet: (1) Harmon doktrinen eller prinsippet av absolutt territoriell suverenitet, (2) prinsippet av absolutt territoriell integritet, (3) Condominium eller felles jurisdiksjon og (4) prinsippet om rettfærdig bruk. I følge Harmon doktrinen har et land rett til å bruke vannet i dets territorium uten noen begrensninger overhodet, uansett effekten dette får over andre land.¹¹²

Harmon Doktrinen er oppnevnt etter J. Harmon, den amerikanske justisministeren som i 1895 fortolket den i en strid med Mexico over utnyttelse av Rio Grandes vann. Doktrinen har ofte blitt tatt i bruk av oppstrømsnasjoner som hevder at en stat som har full suverenitet over dens eget territorium, kan gjøre hva den vil innen denne uansett hva slags konsekvenser naboland vil oppleve. I dag er det imidlertid enighet om at denne generelle overensstemmelsen ikke var et uttrykk for internasjonal elvelov. Doktrinen ble utviklet i en tid der det ikke fantes internasjonale lover som styrte vannbruken, dermed kunne stater gjøre som de ville. Doktrinen ble avvist av USA etter selv å ha brukt den et par ganger.¹¹³ Harmon doktrinen motsier internasjonale lover, fordi rettfærdighetsprinsippet ikke overholdes.

Naturlig nok er prinsippet et land forfekter ofte et resultat av landets geografiske beliggenhet. Nedstrømsnasjoner foretrekker prinsippet om absolutt nasjonal integritet. Dette innebærer at et land ikke kan bruke en internasjonal elv på en slik måte at naboen opplever noe som helst skadelig effekt.¹¹⁴ Statene må i følge dette prinsippet handle innen begrensningene av deres territorier på en slik måte at den naturlige elveordningen ikke forstyrres når den strømmer gjennom et annet lands territorium.¹¹⁵ Harmon doktrinen og teorien om absolutt territoriell integritet representerer to ekstreme posisjoner. Mellom disse finnes det andre konsept som er mer pragmatiske, hvor stater som bruker internasjonale elvers vann er underlagt forskjellige restriksjoner som kan favorisere andre elvebreddsland.¹¹⁶ “Condominium or common jurisdiction of

¹¹⁰ Dolatyar & Gray, 2000:11

¹¹¹ Vukovic, 2003:73

¹¹² Vukovic, 2003:69

¹¹³ Kliot, 1994:5

¹¹⁴ Vukovic, 2003:70

¹¹⁵ Kliot, 1994:5

¹¹⁶ Kliot, 1994:6

all riparians over the whole international river or river system aims at limiting a country's freedom of action over the utilization of transnational rivers. The application of this rule mean that a country would need to get prior consent from the co-riparians for all projects managing waters. The intent of this principle is to point out the mutual development of a river basin by all riparian countries.”¹¹⁷ Det fjerde prinsippet om rettferdig bruk tillater bruken av elvers vann i den grad dette ikke skader andre ripariske land. Dette prinsippet er mye brukt av det internasjonale samfunnet og Helsinki reglene er basert på dette prinsippet.¹¹⁸

Den teknologiske tilnærmingen

Mens den legale tilnærmingen antyder et problem med vannmengden, benekter de teknologiske optimistene at det finnes ressursknapphet og mener at ved hjelp av teknologi finnes det mer enn nok tilgjengelig vann for å møte all tenkelig framtidig behov, for dagens så vel som for framtidens generasjoner. De hevder at en bedre teknologisk bestyrelse av vannressurser og ved hjelp av markedsmekanismer kan løse vannknappheten.¹¹⁹ Den teknologiske tilnærmelsen trekker oppmerksomheten på tilgangssidens ineffektivitet. Samtidig tar den fatt på symptomene og ikke årsakene.

Gleick skriver at i 1930 årene brukte man 60-100 tonn vann for å produsere et tonn stål. I dag kan man produsere samme mengde stål ved å bruke mindre enn seks tonn vann. Ved å erstatte gammeldags stålproduksjonsteknologi, kan man redusere vannbehovet.¹²⁰ I følge Allan er oppnåelsen av vannbrukseffektiviteten den essensielle veien til vannsikkerhet. Vannbrukseffektivitet kan oppnås ved hjelp av to tilnærmelser. Den første tilnærmelsen sier at teknisk effektivitet kan oppnås gjennom en mer effektiv teknologi: dryppirrigasjon i stedet for vannspredning som irrigasjon eller ved hjelp av mer effektiv planlegging av vannbruk og bruk av avling og jordsensorsystemer, som en del av datakontrollert vandistribusjon. Den andre formen for vannbrukseffektivitet kan oppnås gjennom bruk av “allocative efficiency”. Ideen bak dette prinsippet uttrykkes simpelthen i følgende spørsmål: “Hvilken aktivitet gir best vannretur?”¹²¹ Altså skal vannet brukes mest mulig effektivt.

“In the agricultural sector the returns gained from one crop compared with another can range from

¹¹⁷ Vukovic, 2003:70

¹¹⁸ Vukovic, 2003:70

¹¹⁹ Dolatyar & Gray, 2000:16

¹²⁰ Gleick, 2000:133

¹²¹ Allan, 2001:185

two times to scores of times. The differences between wheat and barley would be small. Between wheat and flowers for export, the difference could be hundreds of times. At the sectoral level the outcomes are much more dramatic. In services and industry economic returns to a cubic metre of water and livelihood generation can be thousands of times more than they would be if the water were to be allocated to agriculture. In an ideal world at the international level the same principles, operationalised via markets, could be used to decide which national economy could make the best use of a shared scarce water resource. Insights of this sort could be basic to the development of market mechanisms which would facilitate the movement of water between willing buyers and willing sellers to everyone's advantage."¹²²

Irrigasjon er i dag mest vannkonsumerende av all vannkonsumerende menneskelig virksomhet, og en stor del av vannet kunne ha blitt brukt mer produktivt. Vann ødsles gjennom rørlekkasjer. Postel hevder at den helhetlige effektiviteten av irrigasjonsvann globalt er på bare 40 prosent, det vil si at over halvparten av vann reservert for jordbruk faktisk ikke bidrar til å produsere mat.¹²³ I følge Yakup Şalvarcı brukes 70 prosent av ferskvannet i jordbruk, 22 prosent i industri og 8 prosent er til personlig bruk, på verdens basis.¹²⁴

Den økonomiske tilnærmingen

Mens den teknologiske tilnærmingen hevder at med riktig teknologi kan vi få mer vann, hevder den økonomiske tilnærmingen at vi må søke alternative økonomiske løsninger. Tony Allan skriver: "Water is part of the economic fabric of a political economy. It is a factor of production in the productive sectors: it is an essential source of environmental capital for an economy. Water also has political significance because of the socio-cultural nature of a political economy."¹²⁵

Akademikere for økonomisk imperativ hypotesen, mener at den relative lave vannprisen gjør det usannsynlig at spenning over vann blir den eneste årsaken til krig. Den økonomiske tilnærmingen hevder at når man ser på vann som handelsvare med pengeverdighet knyttet til seg, er den ikke verdifull i det hele tatt. Verdien til avlinger som krever store mengder vann for å produseres, er lavere på verdensmarkedet enn når de er lokalt produsert.¹²⁶ Altså er vannkrevende avlinger dyrere når de produseres i områder med vannknapphet. Vann bør vurderes som en produksjonsfaktor av typen jord, arbeidskraft, kapital og teknologi. Biswas et al skriver "enhance

¹²² Allan, 2001:186

¹²³ Postel, S. 1997 *Last Oasis: Facing Water Scarcity* sitert hos Gleick, 2000:133

¹²⁴ Şalvarcı. 2003):20

¹²⁵ Allan, 2001:134

¹²⁶ Vukovic, 2003:52

efficiency in its use and force a search for those agricultural products that yield the highest return.”¹²⁷

Økonomene avviser vannets angivelige strategiske viktighet som en unik ressurs og argumenterer for at vannknapphet er et økonomisk problem, som kan lindres om nasjonene håndterte vann som et økonomisk gode. Dermed ligger løsningen i anvendelsen av markedsmekanismene og ikke i bruk av militærmakt.¹²⁸ Den økonomiske tilnærmelsen påpeker med god grunn nødvendigheten av å behandle vann som en handelsvare, men overser markedskreftenes utilstrekkelighet i håndteringen av en så livsnødvendig naturressurs.¹²⁹

Politiske økonomer framhever at til tross for den dramatisk forverrende regionale vannbalansen i Midtøsten, har ikke vann vært en kilde for “varm” konflikt over de siste 30 årene. “Armed conflict over water has been absent from regional international relations, despite the trenchancy of many politicians in asserting their national rights to water.”¹³⁰ Dette skjedde fordi regimene i regionen klarte å erstatte vann med billige importerte matvarer gjennom internasjonal handel. Politiske økonomer tror at ved å bruke vannressursene annerledes på nasjonalt nivå har man fått et skifte fra det å bruke vann på irrigasjon, det mest vannkonsumerende området, til hjemlig og industriell bruk, og dermed har statene kompensert for underskuddet i jordbruksproduksjon ved å importere matvarer.¹³¹

Politiske økonomer tilbyr vellstrukturerte analyser for å takle vannstress i et tørrlendt område som Midtøsten, men deres hovedargument gjør det nødvendig å restrukturere den aggro-økonomiske politikken til Eufrat- og Tigris-elvebreddsnasjonene. Dette er meget usannsynlig, fordi jordbruksinntekter utgjør en betydelig del av økonomien til både Tyrkia, Syria og Irak. Spesielt i Syrias og Iraks tilfelle fordi statene har fulgt en mat-selvforsørgelsespolitikk siden slutten av 1950 årene. I tillegg har Syria en svak handelskapasitet på grunn av en enorm utenlandsgjeld. Jordbruksutvikling kan betraktes som et middel for å oppnå andre goder, ser man bort fra økonomisk utvikling, som for eksempel nasjonal enhet, sosial rettferdighet, statsmakt og demokrati.¹³²

¹²⁷ Biswas et al. sitert hos Vukovic 2003:52-53

¹²⁸ Dolatyar & Gray, 2000:16

¹²⁹ Dolatyar & Gray, 2000:11

¹³⁰ Allan, 2001:162

¹³¹ Aysegül Kibaroglu. *Building a Regime for the Waters of the Euphrates- Tigris River Basin*. (London: Kluwer Law International, 2002):14

Miljøtilnærmingen

Miljøtilnærmingen minner litt om den teknologiske tilnærmingen i det at den fokuserer på vår utnyttelse av vann. Miljøforkjempere mener at krisen er en del av den globale miljøkrisen som vi møter i dag. “Rejecting the validity of the traditional notion of security, the competence of market mechanism *per se*, the sufficiency of legal frameworks, and the adequacy of technological solutions, environmentalists introduce the notions of *limits to growth*, *sustainable development*, and *environmental security*.”¹³³ De argumenterer for at jorda er en planet med begrensede ressurser. Denne begrensningen og knappheten den innbefatter begrenser vår bruk av jordas ressurser. Fra dette perspektivet er vannknapphet et miljø problem, som kommer fra vår villedede oppførsel mot naturen og vår uskikkede utnyttelse av denne delikate ressursen. Å ty til militære, økonomiske, tekniske eller legale løsninger kan ikke løse problemet, men heller forverrer knipen vi er i. Løsningen er å forstå begrensningene til den øko-geografiske regionens vekst, hvor vi lever og etablerer en bærekraftig utvikling i følge denne tilnærmingen.¹³⁴

Utstrakt samarbeid eller utbredt konflikt?

Den tyrkiske statsråden Kamran Inan sa i 1989: “If you end the oil supply, the motors stop. But if you stop the water supply, life stops”.¹³⁵ Dette utsagnet minner oss om vannets vitale betydning. I følge pessimister vil vannknapphet derfor føre til krig mellom nasjoner som ønsker å sikre seg tilgang til denne livsviktige ressursen. I følge optimistene derimot vil vannets vitale betydning bidra til samarbeid, nettopp fordi vann er nødvendig for å opprettholde liv.

“In resource need analysis there are *realists*, who are pessimists, and *idealists*, who are optimists. In international relations analysis the pessimism is not about the resource itself but about the capacity of contending parties to cooperate. Realists are confident that they can demonstrate that national interests prevail and prevent non-zero sum *functionalist/idealist* outcomes.”¹³⁶

Realister hevder at strid over vandistribuering i Midtøstens store vannskiller sannsynligvis vil føre til konflikter, da det er sterke asymmetrier når det gjelder ressurs og maktutstyr mellom stater som deler vassdrag. Realistene påstår at det er høyst usannsynlig at samarbeidsresultater kan oppnås i slike elvesystem, da oppstrømsnasjonen grunnet dens fordelaktige plassering ikke

¹³² Kibaroglu, 2002:14-15

¹³³ Dolatyar & Gray, 2000:16

¹³⁴ Dolatyar & Gray, 2000:16

¹³⁵ Ward, 2003:2

¹³⁶ Allan, 2001:235

vil være motivert til å komme fram til en distribueringsavtale med nedstrømsnasjonene. Realister understreker at samarbeid bare er sannsynlig når den tjener den dominante maktens interesser, som tar ledelsen for å skape et samarbeidsarrangement og trumfer gjennom lydighet overfor dens regler. Tyrkia er den mektigste av de tre vassdragsnasjonene, både økonomisk og militært. Likevel har ikke landet truet eller overtalt naboene til å nå fram til en samarbeidsløsning gjennom tvang.¹³⁷ Ulike former av samarbeid er ikke utelukket, men disse blir sett på som skjøre og basert på lønnsomhet og kortsiktig vinning.¹³⁸ Hvis det finnes mellomstatlig samarbeid er det kortsiktig og ikke til å stole på. Statene er egoistiske og ute etter å ta vare på sine egne nasjonale interesser. Neorealisme sier at utenrikspolitikk er utledet av oppfatningen av sikkerhet, forfølgelse av fordeler i forholdet med andre stater og ønsket om å øke statens evner.¹³⁹

Mange hevder at vann kan brukes som en maktkilde og at vannknapphet er en kritisk og høyst strategisk sak som påvirker nasjonenes sosiale og økonomiske utvikling. Vann er trussel mot deres politiske makt. Disse forfatterne ser på saken fra en realistpolitisk synsvinkel og spår at stater er beredte til å gå til krig for å sikre solid vannforsyning for deres nåværende, så vel som framtidige behov.¹⁴⁰ En realistisk tilnærming til verdenspolitikken foreslår en sammenheng mellom knapphet og konflikt og hevder at ressurser har vært sentrale i internasjonale konflikter gjennom historien. Mange militære analytikere hevder at ferskvann har mange likheter med verdens øvrige knappe ressurser og blir i økende grad en kilde til framtidige konflikter. I følge denne tilnærmelsen er vann en maktkilde og vannknapphet er en strategisk og kritisk stridsspørsmål som påvirker statenes sosiale og økonomiske utvikling. De som støtter denne tilnærmelsen spår at statene er beredte til å gå til krig for å sikre videre tilgang til ressursen.¹⁴¹

Den pessimistiske skolen har i de senere år konsentrert seg om tilgang på mat og rent vann, i tillegg til globale fellesressurser som atmosfæren og ozonlaget. Mange mente at etter den kalde krigen ville kampen om ressursene overta som den viktigste konfliktårsaken.¹⁴² “The Neomalthusian (or resource-pessimistic) approach focuses on adverse environmental trends with pessimistic forecasts for the future of conflict. The essence of this school of thought is that many armed

¹³⁷ Kibaroglu, 2002:14

¹³⁸ Webber & Smith, 2002:342-343

¹³⁹ Til tross for at jeg bruker begrepene realisme/ neorealisme om hverandre, er jeg klar over at det er forskjell mellom disse. Det er viktig å påpeke at realistene fokuserer mye på den menneskelige naturen, mens neorealisme fokuserer på struktur.

¹⁴⁰ Dolatyar & Gray, 2000:15

¹⁴¹ Yilmaz, 2003:13-14

¹⁴² Gleditsch, 2002:35

conflicts occur over scarce resources.”¹⁴³ Rollen av befolkningvekst står sentralt hos nymalthusianere, samtidig ses økonomisk vekst på som noe som generelt bidrar negativt fordi den leder til økende bruk av knappe ressurser. Nymalthusianere argumenterer for at befolkningsvekst og ekstensiv ressurskonsum fører til ressurstømming. Dette igjen fører til ressursknapphet som leder til ressurskonkurranse, med væpnet konflikt som et resultatet.¹⁴⁴ Den pessimistiske skolen har i de senere år konsentrert seg om tilgang på mat og rent vann, i tillegg til globale fellesressurser som atmosfæren og ozonlaget. Mange mente at etter den kalde krigen ville kampen om ressursene overta som den viktigste konfliktårsaken.¹⁴⁵

Sadoff og Grey skriver at det er usannsynlig at vann har vært eller vil bli den eneste årsaken til en hvilken som helst krig, akkurat som det er usannsynlig at krig vil skje på grunn av en interesse eller hensikt alene. Styringen av delte vannkilder kan føre til krig eller fred, men det er politikk som bestemmer hvorvidt samarbeid eller konflikt blir valgt.¹⁴⁶

Det er ikke bare Tyrkia og Syria i Midtøsten som har hatt problemer med fordelingen av vann. Akademikeren Steve Lonergan kritiserer hydraulisk imperativ hypotesen fordi den fokuserer bare på Midtøsten. Selv om regionen er sårbar for vannmangel, finner vi det samme problemet også i andre deler av verden, for eksempel i europeiske land som Spania, Hellas og Ungarn. Teorien neglisjerer andre regioner.¹⁴⁷ Barnett hevder at: “water issue is important not because of an *a priori* concern for those people who may suffer from warfare...,but because of the problems war in the Middle East might create for Northern interests in the region”. Faktisk er ikke statene i regionen mindre tilbøyelige til vannforhandlinger enn andre rundt omkring i verden.¹⁴⁸

Det finnes ingen tilnærming, perspektiv eller paradigme som alene kan forklare den komplekse vannsaken fullt ut. Å se på saken fra en spesiell synsvinkel kan bare hjelpe oss til å forstå et aspekt av dets mange dimensjoner. De som forsøker å forklare vannknapphetssaken kun

¹⁴³ Nils Petter Gleditsch. “Conflict and the Environment: Neomalthusians vs. Cornucopians.” I *Security and Environment in the Mediterranean: Conceptualising Security and Environmental Conflicts*. Redigert av Hans Günter Brauch, P.H.Liotta, Antonio Marquina, Paul F. Rogers, & Mohammad El-Sayed Selim. Berlin: Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2003:478

¹⁴⁴ Gleditsch, 2003:479

¹⁴⁵ Gleditsch, 2002:35

¹⁴⁶ Claudia W. Sadoff & David Grey. “Beyond the River: the Benefits of Cooperation on International Rivers.” I *Water Policy*. Vol.4:5. (2002):391

¹⁴⁷ Vukovic, 2003:53

¹⁴⁸ Vukovic, 2003:53

ut fra en strategisk synsvinkel og maktpolitisk kontekst, mislykkes i forståelsen av andre sosioøkonomiske variabler som påvirker eller påvirkes av vannsaken og er dermed tilbøyelige til å komme med dystre predikasjoner.¹⁴⁹

“The Neomalthusian model is contradicted at virtually every step by what has been called the ‘cornucopian’ or resource-optimistic approach.”¹⁵⁰ Optimistene skriver at ressursknapphet stimulerer innovasjon og utvikling av alternative teknologier og at ressurskonkurranse fører til samarbeid mellom grupper og nasjoner. I tillegg mener de at væpnet konflikt ødelegger ressurser og reduserer menneskelig velferd, noe som ikke er en rasjonell tilnærming for å håndtere ressursknapphet.¹⁵¹ Mennesker kan minske vannknappheten: allerede brukt vann kan renses og brukes på nytt. En annen mulighet vi har er å avsalte havvann¹⁵² som ikke lenger er avskrekkende dyrt: det koster ca en dollar pr. kubikkmeter.¹⁵³

“Mye vann går også tapt i rør og vannreservoarer som lekker. Men det virkelige store forbruket skyldes kunstig vanning. Da blir det et viktig spørsmål om det ut fra et globalt perspektiv er fornuftig å drive et jordbruk som krever mye vann i tørre områder.”¹⁵⁴ Nye sprinkleranlegg, som lav energi presisjonsanlegg, og dryppinssystem kan øke irrigerings-effektiviteten fra 60-70 prosent opp til så mye som 95 prosent. Ved å finne nye teknologiske og institusjonelle måter for å øke effektiviteten av vannbruken, kan vi øke jordbruksproduksjonen uten å måtte utvikle nye vannkilder.¹⁵⁵ Samarbeidskolen påpeker at vannbruken kan reguleres gjennom realistisk prising. Tradisjonelt har vann blitt sett på som en offentlig gode, som man kan bruke og forurense som man ønsket, fordi de fleste tar vann for gitt. Men vannbruk kommer i økende grad under offentlig og privat regulering, noe som tillater en realistisk prising. Bjørn Lomborg mener at verden er nesten uendelig rik på ressurser: “Å håndtere knapphet er et spørsmål om menneskelig oppfinnsomhet, teknologiske nyvinninger og rett pris.”¹⁵⁶ Peter Beaumont påpeker: “in restaurants people are willing to pay up to US\$ 1000 per m³ for brand-named bottled waters that are not very different in quality from the water obtained from public supply.”¹⁵⁷ Således kan det være nødvendig å sette opp prisen for å få redusert sløsing med vann. Vi betaler gjerne flere

¹⁴⁹ Dolatyar & Gray, 2000:10

¹⁵⁰ Gleditsch, 2003:479

¹⁵¹ Gleditsch, 2003:482

¹⁵² Uluatam, 2004:186

¹⁵³ Gleditsch, 2002:40

¹⁵⁴ Gleditsch, 2002:39

¹⁵⁵ Gleick, 2000:133

¹⁵⁶ Gleditsch, 2002:35

tusen kroner pr. kubikkmeter for vann når vi for eksempel bestiller Perrier eller Olden vann i restauranter, men forventer bortimot gratis vann som ikke er av vesentlig ringere kvalitet til å vaske bilen eller vanne plenen. Denne holdningen fører til en stor sløsing med vannet. Hvis vann hadde blitt priset mer fornuftig hadde vi hatt et sterkt motiv for å spare på det.¹⁵⁷ Samarbeidsskolen argumenterer for at vannknapphet kan håndteres og krig på grunn av tilgang til vannressurser er unngåelig. Dette har blitt påpekt av blant annet Dr. Aaron T. Wolf, en kjent forsker hvis interesseområde er relatert til vannpolitikk, konflikt og konfliktløsning. Gleditsch skriver at: “Aaron Wolf har gått gjennom et stort materiale om kriser og konflikter og finner at vann sjelden eller aldri framstår som noen avgjørende faktor for at konflikter starter eller trappes opp.”¹⁵⁹

Idealist skolen utviklet konseptene til funksjonalistene og neofunksjonalistene. Disse tilnærmelsene er et forsøk på å forklare hvorfor og hvordan stater kan samarbeide i områder som er av felles interesse, eksempelvis i arenaer relatert til delte vannressurser. “Both functionalists and non-functionalists aim to demonstrate that functional cooperation, that is over water resource allocation, management, conservation and environmental regulation could be a preliminary to cooperation over other contentious issues.”¹⁶⁰ Funksjonalismens idè er at stater bør samarbeide, først i spesialiserte eller “funksjonelle” arenaer, slik at de ser at mer kan oppnås med samarbeid enn med konflikt. Gradvis vil statene arbeide opp en stabil fred som et resultat av økende tillit til hverandre. Funksjonalisme framhever at samarbeid i et område produserer en spill over effekt, det vil si at samarbeidet overføres også til andre områder. Eksempelvis ligger dette prinsippet bak opprettelsen av dusinvis FN- relaterte organer som arbeider for internasjonal samarbeid innen sykdomskontroll, mat produksjon, atomenergi osv. Selv fiendtlige stater er noen ganger i stand til å løse fellesproblemer i spesialiserte arenaer.¹⁶¹

Det er ikke bare funksjonalister som mener at mellomstatlig stabil samarbeid er mulig. Teorien om handelsforventninger smelter sammen den liberale innsikten om at fordelene med handel kan gi statene insentiv til å unngå krig, med det realistiske synet om at potensielle stans av handel kan presse statene til krig for å sikre vitale goder. Hvis handelen blir totalt avsluttet,

¹⁵⁷ Toset et al. 2000:977

¹⁵⁸ Gleditsch, 2002:39

¹⁵⁹ Gleditsch, 2002:43

¹⁶⁰ Allan, 2001:235

¹⁶¹ Michael G. Roskin, Robert L. Cord, James A. Medeiros & Walter S. Jones. *Political Science: An Introduction*. (9. utgave, Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006):384

mister staten ikke bare handelsgevinster, men lider også kostnadene av å måtte tilpasse økonomien til en ny situasjon.¹⁶² Teorien om handelsforventninger introduserer en ny kausal variabel, nemlig forventninger av framtidig handel, som undersøker dens innvirkninger på den helhetlige forventede verdien av handelsopsjonene hvis en stat bestemmer seg til å gå til krig.¹⁶³ Gjensidig økonomisk avhengige stater vil unngå krig, til fordel for handel. A. Dupond mener at miljø saker sannsynlig ikke blir en hovedårsak til krig og konkluderer at krig om vann er mindre sannsynlig mellom stater med delte verdier og generelt samarbeidsfulle relasjoner.¹⁶⁴ Væpnedekonflikters historie er noe mindre dramatisk enn det vannkrigslitteraturen leder en til å tro. Til tross for den overbevisende naturen til vannkrigstesen, bidrar den med en for smal tolkningstilnærming av internasjonale forhold som involverer vann saker.¹⁶⁵ Toset et al. skriver at utsagn om vannkriger har et svakt fundament, fordi slik ressursoptimistene har påpekt, finnes det overflod av vann når det ikke brukes på en ødslete måte. Menneskelig kløkt kan overkomme vannmangler og nasjoner kan samarbeide heller enn slåss for å løse internasjonale vannstrid.¹⁶⁶

Utviklingsplanene til alle stater i Midtøsten, dagens demografiske trend og økonomiske utviklingsmønstre peker på sannsynligheten til at vannets betydning som vital handelsvare vil øke i framtiden. Dette betyr at spenning som kommer fra vannknapphet vil fortsette. Jeg kommer tilbake til diskusjonen om hvorvidt vann kan føre til krig eller bidra til samarbeid i det siste kapittelet.

3.6 Operasjonalisering

Ved hjelp av det teoretiske rammeverket har jeg formulert to alternative hypoteser. Den første hypotesen går ut fra realisme/neorealisme, mens den andre hypotesen tar utgangspunkt i den funksjonalistiske teorien.

Hypotese 1: Tyrkias vannpolitikk har påvirket forholdet til Syria negativt. Vannsaken har ført til et konfliktfylt forhold og kan slik realismen hevder føre til krig. Derfor er samarbeid om vann høyst usannsynlig.

Hypotese 2: Vannproblemet mellom Tyrkia og Syria vil ikke føre til krig, fordi statenes økonomiske samarbeid fører til et mellomstatlig samarbeid om vann.

¹⁶² Copeland, 1996:6

¹⁶³ Copeland, 1996:6

¹⁶⁴ Toset et al. 2000:973

¹⁶⁵ Vukovic, 2003:50

4. Tyrkias vannpolitikk

4.1 Den geografiske virkeligheten

Det er viktig å presentere den geografiske virkeligheten for å forstå hvorfor vann har spilt en konfliktskapende rolle i forholdet mellom Tyrkia og Syria. Både Eufrat og Tigris springer ut fra fjellene ved Øst-Tyrkia og tømmes ut i havet ved begynnelsen av den persiske Golf. Eufrat entrer det syriske territoriet ved Karkamis, nedstrøms fra den tyrkiske byen Birecik. Her forenes elven med to store bielver, Balik og Khabur elvene før den strømmer videre sørøst gjennom det syriske platå og entrer irakisk territoriet nær Qusaybah. Tigris-elven strømmer gjennom Tyrkia til grensebyen Cizre. I følge J. A. Allan former elven derfra en 32 km lang grense mellom Tyrkia og Syria, før den strømmer inn i Irak ved Faysh Khabur. I Irak forenes den med flere bielver fra Zagros fjellene, så forenes Tigris og Eufrat nær Qurna i Irak. Den forente strømmen kalles for Shatt al-Arab og renner ut i Gulfen.¹⁶⁷

Tilgjengelig informasjon om elvene viser sprikende talldata. I følge Allan er Tigrisvassdraget fordelt mellom Tyrkia (12 %), Syria (0,2 %), Irak (54 %) og Iran (34 %). Elven er 1850 km lang, hvorav 400 km ligger i Tyrkia, 32 km i Syria og 1418 km i Irak. Av det årlige vannvolumet bidrar Tyrkia med 51 prosent, Irak med 39 prosent og Iran med 10 prosent.¹⁶⁸ Kliot skriver også elven er 1850 km lang, men at det meste av elven ligger i Irak (77 %), og Tyrkia (22 %). Han skriver at Syria deler bare 44 km av elvens hovedkanal og en liten bielv, som i ca 36 km utgjør Syrias grense med Tyrkia, mens ca 8 km utgjør grensen med Irak.¹⁶⁹ Özhan Uluatam skriver at Tigris lengde er på 1840 km og 50-60 km av dette utgjør grensen mellom Tyrkia og Syria, at Tyrkia bidrar med 40 prosent og Irak med 60 prosent av elvens strøm, som i følge Uluatam er på ca 16 milliarder m³ vann/årlig.¹⁷⁰ I følge Şalvarcı derimot er Tigris-elven 1718 km lang, og danner en 50-60 km lang grense mellom Tyrkia og Syria.¹⁷¹ I følge den tyrkiske Cizre strømmålingsstasjonen, som ligger ved den tyrkisk-syriske grensen er det i perioden mellom 1946-1994 målt en årlig vannstrøm på ca 16,2 milliarder m³ vann.¹⁷²

¹⁶⁶ Toset et al. 2000:972

¹⁶⁷ Allan, 2001:70

¹⁶⁸ Allan, 2001:70-71

¹⁶⁹ Kliot, 1994:100

¹⁷⁰ Özhan Uluatam. *Damlaya Damlaya: Ortadoğu'nun Su Sorunu: Dryppende, Dryppende: Midtøstens Vannproblem*. (Istanbul: Kültür Yayınları, 2004):88-89

¹⁷¹ Şalvarcı, 2003:53

¹⁷² Vefa Toklu. "Türk Dış Politikasında Su Sorunu" Overs.: "Vannproblemet i Tyrkias utenrikspolitikk." I 21. *Yüzyılda Türk Dış Politikası: Tyrkias Utenrikspolitikk i det 21. århundre*. Redigert av Idris Bal. (2. utgave. Ankara: Nobel Basımevi, 2004):793

Ikke bare vassdragsstatene, men også akademikere er uenige om både Eufrat og Tigris strøm og lengde. Begge elvenes årlige strøm varierer, da det er sesong bestemte variasjoner. Det antas at Eufrats årlige strøm varierer mellom 28,7-30,5 milliarder m³ vann. Tigris antas derimot til å ha en årlig strøm mellom 43-52,6 milliarder m³ vann.¹⁷³ Forskjellen mellom de ulike kildene på Tigris strøm er svært stort. Tyrkia og Syria deler uansett svært liten del av Tigris. Bruken av elven har heller ikke forårsaket problemer på samme måte som Eufrat, derfor har jeg valgt å ikke fordype meg i Tigris. Eufrat derimot har vært kilde til konflikt mellom Tyrkia og Syria i mange år, derfor er det denne jeg fokuserer på i oppgaven. Det følger en egen seksjon om Eufrat litt lenger ned i oppgaven.

I tillegg til Eufrat og dens bielver krysser fem andre elver den 900 km lange grensen mellom Tyrkia og Syria. Bare Orontes elven¹⁷⁴ strømmer fra Syria inn til den tyrkisk kontrollerte, men av Syria omstridte Hatay (Alexandretta) territoriet. Selv om Orontes elven er mye mindre enn Eufrat, er den fortsatt viktig fordi den strømmer inn i et fruktbart, viktig tyrkisk område.¹⁷⁵ Området er omstridt fordi Frankrike i kolonitiden gav Hatay til Tyrkia i bytte mot Tyrkias støtte under 2. verdenskrig. Siden Syria ble uavhengig har landet protestert denne overføringen og godtar ikke tyrkisk kontroll over området. Syria nekter å godta den internasjonale dimensjonen av denne elven fordi det mener at den strømmer inn i okkupert land.¹⁷⁶

Orontes elven dannes i Libanon og renner inn i den syriske Homs-elven etter ca 35 km. Elven danner en ca 22 km lang grense mellom Tyrkia og Syria. Dens lengde i Tyrkia er på ca 100 km og renner ut i Middelhavet.¹⁷⁷ Erciyes derimot skriver at elvens lengde er på 248 km, der 40 km ligger i Libanon, 120 km i Syria og 88 km i Tyrkia. Elven bærer med seg 1,2 milliarder m³ vann årlig og 6 prosent av vannstrømmen dannes i Libanon, 92 prosent i Syria og bare 2 prosent i Tyrkia.¹⁷⁸ I følge Vukovic produserer Orontes elven rundt 1,2 milliarder m³ vann årlig og selv om den ikke er en stor vannvei har den vært en viktig vannkilde for Hatay-provinsen. Syria bruker så mye av vannet at kun 10 prosent av strømmen når Tyrkia. Snart, med byggingen av to nye dammer vil dette tallet i følge Vukovic synke til 2 prosent.¹⁷⁹

¹⁷³ Allan, 2001:71

¹⁷⁴ Orontes elven kalles på tyrkisk for Asi elven.

¹⁷⁵ Zawahri, 2004:193

¹⁷⁶ Zawahri, 2004:193

¹⁷⁷ Toklu, 2004:794-795

¹⁷⁸ Erdem Erciyes. *Orta Doğu Denkleminde Türkiye-Suriye İlişkileri: Tyrkia-Syria relasjonene i Midtøsten Ligningen*. (Istanbul: IQ Yayıncılık, 2004):96

¹⁷⁹ Vukovic, 2003:118

4.2 Eufrat-vassdraget

Eufrat er den viktigste vannkilden for både Tyrkia og Syria. Vassdraget omringer tre land, Tyrkia, Syria og Irak og nærmere 100 millioner mennesker.¹⁸⁰ Tyrkia bruker rundt 30 prosent av vannforsyningen sin fra Tigris-Eufrat-elvene og er ikke like avhengig som Syria. Tyrkia har imidlertid utarbeidet irrigasjonsplaner og skal ta i bruk nye jordområder i Sørøst-Tyrkia. Tyrkia akter å øke bruken av Eufrat- og Tigris-elvene.¹⁸¹

Kart.1 hentet fra: http://www.ndu.edu/nesa/publications/adams_turkey.pdf

¹⁸⁰ Vukovic, 2003:101

¹⁸⁰ Klare, 2001:175-176

Eufrat er den mest vestlige av Eufrat- og Tigris-elven og trer inn i Nord-Syria. Derfra strømmer den sørover før den vender øst mot den irakiske grensen, og forenes under langs veien med to store bielver, Balikh- og Khabur-elvene, som også dannes i Sørøst-Tyrkia.¹⁸² Elven får vannet fra smeltende snø og nedbør langs Tyrkias nordøstlige fjell. Disse mater Murat og Kara Su elvene, hvis bielv former Eufrat-elven og forsyner den med 70 prosent av sin vannmengde. Herfra krysser Eufrat gjennom dype juv av Tyrkias sørøstlige Taurus fjellene og mates av flere bielver.¹⁸³

Held skriver at 90 prosent av vannets faktiske utstrømming skjer i Tyrkia.¹⁸⁴ Eufrat forlater Tyrkia ved byen Karkamis etter å ha fått 90 prosent av vannet sitt fra Tyrkia og entrer den nordøstlige byen Jerablus i Syria. Her får den mer vann fra bielvene Sagur, Balikh og Khabur. Khabur elven slår seg sammen med Eufrat ved Dier-ek-Zor og er den siste flerårige vannkilden.¹⁸⁵ Fra dalen fortsetter elven sør og trer inn i den irakiske byen El Qaim.¹⁸⁶ Lenger sør ved Hit, former elven en alluvial delta og fortsetter gjennom sør Irak til den når Shat al-Arab og tømmes inn i den persiske Gulfen. 40 prosent av elven er i Tyrkia, 20 prosent i Syria og 40 prosent i Irak.¹⁸⁷

Eufrat forlater Tyrkia etter Belkisköy stasjonen lokalisert ved Tyrkias grense til Syria, som i perioden 1937-1993 har målt at elvens årlige strøm ligger på rundt 31,6 milliarder m³ vann.¹⁸⁸ I følge Nurit Kliot er Eufrat-elven 3000 km lang og deles av Irak (36 %), Syria (23 %) og Tyrkia (41 %).¹⁸⁹ Uluatam derimot skriver at elvens lengde er på 2930 km.¹⁹⁰

Eufrat-elven har ikke en stabil strøm. Når snøen i øst Anatolias fjell begynner å smelte i april-mai-juni månedene øker elvens strøm, etter det minsker strømmen gradvis, for så å øke igjen på slutten av sommeren og ved begynnelsen av høsten.¹⁹¹ Elvens strøm er også karakterisert av høye mellomårige svingninger og perioder med tilbakevendende kritisk lav strøm, som kan vare opp til flere år. Dette skjedde fra 1957-1963 og fra 1970-1975. I følge

¹⁸² Klare, 2001:173-175

¹⁸³ Zawahri, 2004:191

¹⁸⁴ Colbert C. Held. *Middle East Patterns: Places, Peoples and Politics*. (4.utgave, Boulder, Colorado: Westview Press, 2006):30

¹⁸⁵ Zawahri, 2004:191

¹⁸⁶ Zawahri, 2004:191-193

¹⁸⁷ Zawahri, 2004:193

¹⁸⁸ Toklu, 2004:793

¹⁸⁹ Kliot, 1994:100

¹⁹⁰ Uluatam, 2004:85

¹⁹¹ Uluatam, 2004:88

Brismar var den årlige strømmen mellom 1937 og 1984 på 26,78 milliarder m³ vann eller 850 m³/sek. Siden 1998 har elven opplevd den hardeste meteorologiske tørken i 20 år.¹⁹²

I følge Vukovic: “The Euphrates has a total water potential of 35.58 billion cubic meters [...]”¹⁹³ Savas Uskay, lederen av drifts og vedlikeholdsavdelingen¹⁹⁴ i DSI, den tyrkiske statens vannvesen, sier at Eufrats årlige strøm ved den syrisk-tyrkiske grensen er en årlig strøm på 30,25 milliarder m³ vann.¹⁹⁵ En annen akademiker Uluatam skriver at vannmengden Eufrat årlig bærer med seg ved den tyrkisk-syriske grensen antas å være på rundt 30 milliarder m³ vann.¹⁹⁶ Offisielle tyrkiske tall viser at Eufrats strøm er på 31,58 milliarder m³, se tabell 1.

Tabell 1. Water Potential of the Euphrates Basin and Consumption Targets of Its Riparians

Country	Water Potential	Consumption Targets
Turkey	31, 58	18, 42
	88, 70 %	35, 00 %
Syria	4, 00	11, 30
	11, 50 %	22, 00 %
Iraq	0, 00	23, 00
	0, 00 %	43, 00 %
Total	35, 58	52, 92
	100 %	100 %

Kilde: Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, trykket i Vukovic, 2003: 115

Fra 1947 til i dag vet ikke de ripariske statene den nøyaktige vannmengden Eufrat bærer med seg eller hvor mye som renner ut i havet.¹⁹⁷ Man ser at tallene på Eufrats årlige strøm varierer. Jeg var ikke i stand til å finne kilder som oppga samme tall.

¹⁹² Anna Brismar. “Atatürk Dam Project in South-East Turkey: Changes in Objectives and Planning over Time.” I *Natural Resources Forum*. Vol.26 (2002):110

¹⁹³ Vukovic, 2003:113-114

¹⁹⁴ Head of Operation and Maintenance Department

¹⁹⁵ Zawahri, 2004:225

¹⁹⁶ Uluatam, 2004:88

¹⁶⁸ Zawahri, 2004:249

4.3 Vannknapphet og vannavhengighet

For å kunne forstå vannets geopolitiske rolle bedre, må man først forstå dets betydning som naturressurs. Før jeg tar for meg Tyrkias vannpolitikk skal jeg derfor se på faktorer som vannknapphet og hvordan vannavhengighet kan utgjøre en negativ faktor i staters relasjoner. Når går vann fra det å være en innenrikspolitisk interesse, over til å utgjøre en sikkerhetsrisiko i forholdet mellom stater? Vannknapphet kan føre til råderettskonflikter mellom stater som deler felles vannressurser. Men hva innebærer vannknapphet og vannavhengighet? Når opplever statene vannstress? Disse er spørsmål som er viktig å besvare.

Vannstress som kort sagt kan betegnes som fravær av store vannressurser, er til en viss grad et bestyrelsesproblem og en distribueringssak, ikke bare et forsyningsproblem. Selv om vann også er det i noen regioner som Midtøsten.¹⁹⁸ Vannstress har virkning på økonomien og kan dermed bli en begrensende faktor i økonomisk utvikling.¹⁹⁹ Vann er en avgjørende og ikke minst en nødvendig ressurs for at samfunn skal fungere. Landbrukssektoren for eksempel bruker mellom 65-90 prosent av det nasjonale vannbudsjettet, men er også økonomisk, politisk og militært viktig.²⁰⁰ Vannstress kan ha negative virkninger på miljøet og føre til både konflikt og samarbeid.²⁰¹

De fleste hydrologer bruker 1700 m³ vann per person årlig som en måleenhet. Denne indikerer at en stat befinner seg i en tilstand mellom vannstress, samtidig som den har nok vann til å ha det rimelig komfortabel. Dersom et land årlig har mindre enn 1000 m³ vann per person er vann en knapp ressurs. Når regnmatet jordbruk føyes til den totale vannbalansen, nærmer mange steder seg 1700 kubikk meter.²⁰²

Tyrkia har i dag 2110 m³ vann i året, mens Syria har 1450 m³ vann.²⁰³ I følge internasjonale målinger er en stat vannrik dersom vannmengden er på 10000 m³ vann per person/årlig. Hvis mengden ligger mellom ca 3000 og 10000 m³ vann sies det at landet har tilstrekkelig vann, men hvis vannmengden ligger mellom 1000 og 3000 lider staten av vannmangel. Ligger vannmengden under 1000 m³ vann klassifiseres landet som vannfattig.²⁰⁴ For at en stat skal kunne klassifiseres som vannrik, må den ha mer enn 10000 m³ vann per person

¹⁹⁸ Vukovic, 2003:54

¹⁹⁹ Vukovic, 2003:55

²⁰⁰ Zawahri, 2004:9

²⁰¹ Vukovic, 2003:54

²⁰² Vukovic, 2003:53

²⁰³ Vukovic, 2003:11

årlig.²⁰⁵ Dette viser klart at Tyrkia og Syria ikke har mye vann, og selv om Tyrkia har mer vann enn Syria er heller ikke det vannrikt. Tyrkia har nok vann nå, men det er også en kandidat til å bli et vannfattig land, som i så fall ikke vil klare å møte dets vannbehov i nær framtid.²⁰⁶

Fra 1947 til 1958 var både Syria og Tyrkia autonome fordi de ennå ikke hadde begynt å bygge dammer og dermed utviklet Eufrat-elven. Irak derimot hadde utviklet elven innen sitt territorium og dermed stod disse statene overfor et hydrologisk-autonomavhengighetsforhold.²⁰⁷ Ripariske stater konfronterer et avhengighetsforhold når et de selv ikke har utviklet elven, mens andre som deler samme vassdraget har. Dette avhengighetsforholdet skjer nettopp fordi det landet som ikke har utviklet elven er hydrologisk autonom, mens de som har utviklet elven er avhengige. Stater som befinner seg i autonom-avhengighetsforhold er mindre tilbøyelige til å etablere en vanninstitusjon, fordi det autonome landet ikke har noe insentiv for å investere.²⁰⁸

Graden av den gjensidige avhengigheten beror på hvor godt stater har utviklet sine elver ved å bygge dammer, irrigasjonssystem, kanaler og demninger. Dette innebærer også at fordelene en stat kan oppnå av det gjensidig avhengige forholdet vil variere. Når stater utvikler sine elver vil de enten stå overfor et hydrologisk avhengighetsforhold, et asymmetrisk gjensidig avhengighetsforhold eller et symmetrisk gjensidig avhengighetsforhold.²⁰⁹ Resultatet er avhengig av hvor godt elven er utviklet og har en direkte effekt på insentivene til å investere i en institusjonell design.²¹⁰ Stater som deler vassdrag står overfor et asymmetrisk gjensidig avhengighetsforhold når alle statene utvikler elvesystemet, der ingen av partene er autonome og minst en stat har utviklet elven ekstensivt.²¹¹

I 1980-årene begynte Tyrkia og Syria å bevege seg fra hydrologisk asymmetrisk gjensidig avhengighet, i retning av symmetrisk. Dette skiftet fant sted da Tyrkia i økende grad ble avhengig av at Syria tok imot jordbruksavløp eller utstrømming. Syria fikk også fordelene av å kunne overstrømme Tyrkia gjennom Tashreen dammen. Men samtidig fikk Tyrkia økte fordeler i forhold til Syria gjennom dammer det bygde langs Eufrat.²¹² Selv om det finnes et gjensidig avhengighetsforhold, er Syria langt mer avhengig av Eufrat enn det Tyrkia er. Dette påvirker

²⁰⁴ Şimşek, 2005:110

²⁰⁵ Şalvarcı, 2003:112

²⁰⁶ Şalvarcı, 2003:112

²⁰⁷ Zawahri, 2004:36

²⁰⁸ Zawahri, 2004:35-36

²⁰⁹ Zawahri, 2004:35

²¹⁰ Zawahri, 2004:35

²¹¹ Zawahri, 2004:37

Tyrkias holdning til vann. Når statene får et asymmetrisk gjensidig avhengighetsforhold, øker mulighetene for enten konflikt eller samarbeid fordi de står overfor et interaksjonsbehov.²¹³ Har Tyrkias holdning til sine vannressurser bare vært konfliktframkallende eller har det også vært samarbeidsframkallende?

4.4 Tyrkias holdning til sine vannkilder

Inntil 1970 årene hadde Tyrkia nesten ikke brukt Eufrat og Tigris. De to elvene strømmet uhindret til Syria og Irak.²¹⁴ Tyrkia hadde inntil 1974 brukt kun 3 prosent av Eufrats vann, mens også Tigris ble sparsommelig brukt.²¹⁵ I 1950-årene hadde den vannrike, men energifattige Tyrkia sett til Eufrat med ønske om å utnytte vannkraftpotensialet. Det var imidlertid først i 1963 oppbygningen av den store Keban dammen startet. Når Keban dammen stod ferdig ble den ansvarlig for å generere 70 prosent av Eufrats vann og var nøkkelkonstruksjonen for elvens regulering og kraftgenerering i Sørøst-Tyrkia.²¹⁶ Behovet for elektrisitet og energi i Tyrkia er forbundet med vann og delingen av Eufrat- og Tigris-elvesystemene. Tyrkia har lenge definert dammene det har bygget over Eufrat-elven som “hydro-imperative,” noe som referer til behovet for å bruke disse dammene for energiproduksjon. Disse damprosjektene har derfor vært kilden til spenning og konflikt med Irak og Syria.²¹⁷ Nedstrømsnasjonene fryktet at økt bruk av Eufrat ville føre til at langt mindre vann ville nå fram til dem.

Oppstrømsnasjonen Tyrkia baserer sin vannpolitikk på doktrinen om absolutt territoriell suverenitet, altså Harmon-doktrinen som jeg presenterte i kapittel tre. Doktrinen gir oppstrømsnasjonen et fortrinn, nemlig retten til å dra nytte av vannressursene. Tyrkia hevder derfor at det har rett til å utnytte vannkildene som befinner seg i landet akkurat slik det ønsker. Derfor avviser Tyrkia enhver anmodning fra nedstrømsnasjonene som kan begrense dets bruksrettigheter.²¹⁸ I følge denne doktrinen kan Tyrkia bruke sine vannressurser slik det ønsker, til og med bruke opp all vannet slik at det ikke blir noe igjen til nedstrømslandene.²¹⁹

²¹² Zawahri, 2004:46

²¹³ Zawahri, 2004:196

²¹⁴ Andrew Mango. *The Turks Today*. (Woodstock & New York: The Overlook Press, 2004):226

²¹⁵ Dolatyar & Gray, 2000:132

²¹⁶ Zawahri, 2004:195

²¹⁷ Çarkoğlu et al, 1998:205

²¹⁸ Konuralp Pamukçu. “Su çerçevesinde Türkiye,Suriye ve Irak ilişkileri.” Overs.: “Tyrkia, Syria og Iraks relasjoner i forhold til vannproblemet.” I *Türk Dış Politikasının Analizi: Analyse av Tyrkias Utenrikspolitikk*. Redigert av Faruk Sönmezoglu (Istanbul: Der Yayınları, 2004):263

²¹⁹ Şalvarcı, 2003:31

“When Turkey realised that its adherence to the doctrine of *absolute territorial sovereignty* was no longer acceptable to the body of international law, which treats the river basin as an undivided unit, it suggested that a clear distinction should be made between the concepts of ‘international’ river and ‘transboundary’ river. Turkey defined the ‘international river’ as a river which has its opposing banks under the sovereignty of different countries, whereas the ‘transboundary river’ is a river which crosses common political borders.”²²⁰

Tyrkia kaller Tigris og Eufrat for transnasjonale vannvei og forklarer at disse tilhører det landet elvene strømmer gjennom, i den strekningen de strømmer gjennom. Etter at elvene krysser grensen tilhører de nabolandet.²²¹ Tyrkia ser på Eufrat som en transnasjonal elv fordi den krysser internasjonale grenser og hevder at for at elven skal være en internasjonal elv, må den forme en internasjonal grense mellom to eller flere stater. Denne klassifiseringen gjør at Tyrkia kan nekte nedstrømsnasjonene suverene rettigheter over Eufrat.²²² Tyrkia hevder at Eufrat-Tigris elvene utgjør grensekryssende elver og derfor har det makt over elvene som dannes på tyrkisk jord, samt førstebruksretten.²²³ Den 27. mai 1997 ble lovforslaget om bruk av internasjonale vannvei utenom samferdsel presentert til avstemming i FN og Tyrkia var en av tre land som stemte ned dette forslaget.²²⁴ Tyrkia er ikke interessert i å styrke internasjonale lover, fordi det strider mot dets egeninteresser.

Et annet punkt som Tyrkias vannpolitikk baserer seg på er synet om at Eufrat og Tigris utgjør et vassdrag.²²⁵ Eufrat- og Tigris-elven forenes ved Shat al-Arab og derfor utgjør de i følge Tyrkia èn elv. Ved å definere Eufrat og Tigris som ett vassdrag får Tyrkia økt autonomi over dem. Syria og Irak er uenige i dette, og argumenterer for at elvene tvert imot er internasjonale. De argumenterer for at deres historiske bruk av elven gir dem en nedarvet rett til å bruke elvens vann.²²⁶ Syria og Irak mener at Eufrat- og Tigris-elvene ikke tilhører ett land alene og hevder at elvene er internasjonale og at derfor må alle landene som deler vassdragene få lik rett til elvene.²²⁷ Tyrkia derimot unngår begrepet internasjonal vannvei, fordi det frykter at dette kan

²²⁰ Dolatyar & Gray, 2000:148-149

²²¹ Patricia Carley. *Turkey's Role in the Middle East*. Tilgjengelig på: www.usip.org/pubs/peaceworks/pwks1.pdf 1995:17

²²² Zawahri, 2004:198

²²³ Çarkoğlu & Eder, 2002:356

²²⁴ Pamukçu, 2004:262. De to andre statene som stemte mot forslaget var Burundi og Kina.

²²⁵ Pamukçu, 2004:262

²²⁶ Zawahri, 2004:198

²²⁷ Çarkoğlu & Eder, 2002:356

presse Tyrkia til en vannfordelingsavtale.²²⁸ Syria og Irak mener i tillegg at fordi Eufrat og Tigris opprinnelse varierer og de renner i forskjellige retninger, utgjør disse to forskjellige elvesystem, som igjen trenger separate avtaler.²²⁹

Tyrkia avviser dette og hevder at det har rett til å gjøre som det ønsker. De fleste av Tyrkias elver oppstår innen Tyrkia og når havet uten å krysse grenser. Den geografiske virkeligheten har dermed ledet beslutningstakerne og det generelle publikum til å se på alle Tyrkias elver som nasjonale, uansett om elvene krysser grenser eller ikke. Tyrkia har planer om å utvikle og utnytte sine vannressurser, planlagt av DSI, statens vannverk.²³⁰

“In short, Turkey claimed an undisputed right to use the water within its territory without the consent of other riparians, in the same way that Arab states regard oil as a natural resource which is set out at a news conference by Süleyman Demirel, then prime minister, saying that: Neither Syria nor Iraq can lay claim to Turkey’s rivers any more than Ankara could claim their oil. This is a matter of sovereignty. We have a right to do anything we like. We don’t say we share their oil resources, and they cannot say they share our water resources.”²³¹

4.5 Statens og sivile aktørers rolle i utformingen av vannpolitikken

En av de viktigste institusjonene som påvirket Tyrkias holdning til vann er the General Directorate of State Hydraulic Works (DSI)²³², som ble etablert i 1953. Institusjonens uttrykkelige oppgave var konstruksjon av dammer for vannkraft og irrigasjonshensikter. DSI har siden begynnelsen vært den drivende kraften i utviklingen og utnyttelsen av vannressursene. Inntil 1950 fantes det noen få små reservoarer, og til sammen tre dammer med svært begrenset irrigasjons eller vannkraftsevner i Tyrkia. I 1950-årene ble det bygd seks dammer, og etter det skjedde det en eksplosjon i antall dammer med konstruksjonen av 26 dammer i perioden 1960-1969, 31 i 1970-1979 og 69 dammer ble bygd i perioden mellom 1980-1989.²³³

Sivile aktører var også viktige for å forme Tyrkias holdning til sine vannressurser. Süleyman Demirel utdannet seg til hydrologisk ingeniør og ble i 1955 som bare 31-åring direktør av Statens Vannverk.²³⁴ Ti år senere ble han statsminister og bidro til å samle inn 300 millioner

²²⁸ Pamukçu, 2004:262

²²⁹ Zawahri, 2004:198-99

²³⁰ Turan, 2004:197

²³¹ Dolatyar & Gray, 2000:147-148

²³² Statens vannverk. DSI er det tyrkiske akronymet.

²³³ Turan, 2004:192-193

²³⁴ Vukovic, 2003:109

dollar for konstruksjonen av Keban dammen og presiderte i 18.oktober.1976 over grunnleggelsen av Karakaya dammen.²³⁵ Siden 1960 årene var GAP assosiert med visjonen om en storslagen Tyrkia.²³⁶ Vannpolitikken ble drevet fram av enda en statsminister, Turgut Özal, med ingeniørbakgrunn. På slutten av 1950-tallet arbeidet Özal som visedirektør ved elektriske studier og forskningsadministrasjonen i Ankara. I denne perioden ledet han studier av Eufrat og Tigris og deres hydrologiske potensial.²³⁷ I 1983-valget, vant Özals “Motherland Party” absolutt flertall. Gjennom Özals første fire års periode som statsminister, vokste økonomien med gjennomsnittlig syv prosent i året. Özal forstod at Tyrkias infrastruktur var utdatert og konsentrerte derfor sin oppmerksomhet på kommunikasjon og energi.²³⁸

4.6 Sørøst Anatolia Prosjektet (GAP) ²³⁹

Det nedre Eufrat prosjektet var opprinnelig planlagt som et flerbruksprosjekt for irrigasjon og vannkraftsutvikling. Målet var å møte Tyrkias framtidige landbruksbehov og bedre sørøst-Tyrkias økonomi, samt bidra til den nasjonale økonomiske veksten. Dammene som skulle bygges langs Eufrat ville produsere billig vannkraftenergi, og kunne overføres til storbyer som Istanbul, Ankara og Izmir. I 1977 ble det besluttet at det nedre Eufrat-prosjektet skulle slås sammen med andre vannkraftsplaner og landbruksutviklinger langs Eufrat og Tigris til GAP-prosjektet.²⁴⁰ Tyrkia manglet olje og valgte derfor å løse sin energimangel ved å utnytte vannkraftpotensialet. Det ambisiøse Eufrat-programmet gav Tyrkia vannkraft og storstilte irrigasjonsmuligheter gjennom konstruksjonen av enorme dammer langs elven. Hjørnesteinen til det digre prosjektet er GAP.²⁴¹ I 1980 ble GAP presentert som en pakke av tretten beslektede vannkraftsprosjekter og irrigasjon, syv av dem langs Eufrat og seks lang Tigris.²⁴²

²³⁵ Vukovic, 2003:109-110

²³⁶ Çarkoğlu et. al, 1998:210

²³⁷ Vukovic, 2003:110

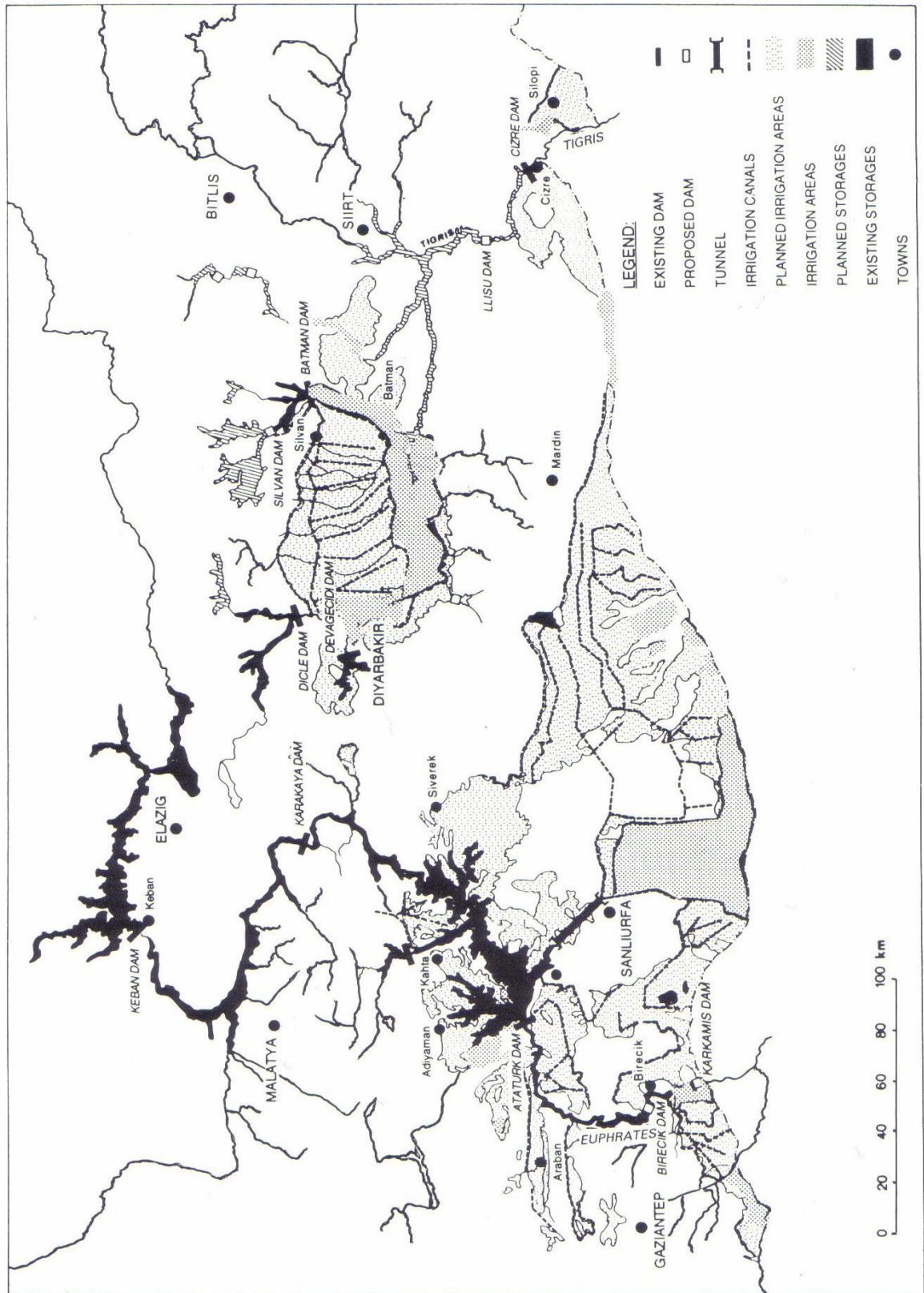
²³⁸ Mango, 2004:84-85

²³⁹ GAP er det tyrkiske akronymet for Güney Doğu Anadolu Projesi, altså sørøst Anatolia prosjektet.

²⁴⁰ Brismar, 2002: 103

²⁴¹ Held, 2006:545

²⁴¹ Brismar, 2002:103-104

4.6.1 GAPs mål

GAP-prosjektets mål var opprinnelig å gi Tyrkia kontroll over sine elver og forsyne landet med vannkraftgenerert strøm. I 1984 fikk prosjektet et tilleggsaspekt som involverte sosioøkonomisk utvikling av regionen. Området var hovedsakelig bebodd av kurdere, en etnisk minoritet. Deres dårlige forhold til staten ble forverret fordi regionen var underutviklet. Ni provinser i Sørøst-Tyrkia dekkes av GAP-prosjektet: Adiyaman, Batman, Diyarbakir, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Sanliurfa og Sirnak.²⁴³

Prosjektet er fordelt over 75 358 km², altså ca 9,7 prosent av Tyrkias totale areal og 6,2 millioner innbyggere, dvs. nærmere 10 prosent av landets befolkning i 1998 bodde i området. Regionen produserer kun 5,2 prosent av den nasjonale inntekten og rangerer lavt i nesten alle utviklingsaspekter. Jordbrukets del av den regionale økonomien er på 28,6 prosent, nesten det dobbelte av jordbrukets del i den tyrkiske økonomien (14,5 %).²⁴⁴ “Currently, the dams in south-eastern Turkey are producing 60 percent of the state’s total hydropower, which is transported directly to north-western Anatolia-mainly Ankara and Istanbul.”²⁴⁵

Ali Balaban, prosjektrådgiver og formann for landbruksingeniør-avdelingen ved Ankara Universitet, sier at når alle dammene og irrigasjonssystemene er på plass vil de vanne og sørge for strøm til et areal større enn Belgia, Holland og Luxemburg tilsammen.²⁴⁶ Eufrat utnyttes allerede av tre enorme tyrkiske damanlegg: Keban- (teknisk sett ikke en del av GAP), Karakaya- og Atatürk-dammene. Eufrats profil tillater konstrueringen av en rekke høye dam som former etterfølgende reservoarer i en trappetrinnsform. Keban dammen som er GAPs forløper er den første dammen oppstrøms, med en høyde på 204 meter. Den stod ferdig bygd i 1974, med kraftgenerering som eneste oppgave. 166 km nedstrøms fra Keban finner vi Karakaya dammen, fullført i 1987, også bygd kun for å generere strøm.²⁴⁷ Atatürk-dammen er den største og den viktigste av alle tyrkiske dammer, så den behandles separat litt senere i oppgaven.

GAP skal øke regionens bidrag til landets økonomiske utvikling og eksportinntekter. Regionen skal forvandles til en åpen eksportbase, som sender landbruksprodukter og lignende til hjemme-, så vel som til internasjonale markeder. GAP har også som mål å øke den sosiopolitiske

²⁴³ Zawahri, 2004:196

²⁴⁴ Vukovic, 2003:109

²⁴⁵ Zawahri, 2004:227

²⁴⁶ Ward, 2002:191

²⁴⁷ Held, 2006:545

stabiliteten i regionen, som har innbyggere av hovedsaklig kurdisk opprinnelse.²⁴⁸ Det er et politisk ønske at GAP-prosjektet vil løse det sosioøkonomiske såkalte ”kurdiske problemet”. Det har lenge vært en ulmende misnøye i Sørøst-Tyrkia på grunn av statens undertrykkelse av kurderne, kombinert med manglende økonomisk utvikling. Den væpnede konflikten med kurdiske opprørere i regionen er vanligvis relatert til regionens sosioøkonomiske problemer. Den sosiale strukturen har i realiteten forblitt uforandret siden føydale tider, da velstående kurdiske landeiere eide dusinvis av landsbyer. Ujevn fordeling av land er et stort økonomisk problem. Omkring 61 prosent av bøndene (ca. 150 000 familier) eier mindre enn fem hektar jord, mens 10 prosent av befolkningen eier 75 prosent av landet.²⁴⁹

Økt flyt av ressurser til regionen og generell økonomisk utvikling har blitt en del av den generelle integreringspolitikken for den avstøttede kurdiske befolkningen i regionen, som lenge har fyrt opp under separatistiske PKK²⁵⁰-aktiviteter. Det forventes at framgangen og velstanden assosiert med investeringen vil undergrave insentivene til opprørbevegelsen. Men GAP har til tross for bemerkelsesverdige resultater i økning av antall skoler og sykehus ligget betydelig etter når det gjelder å forbedre den generelle levestandarden. Den økonomiske strukturen i regionen har for det meste forblitt uforandret.²⁵¹

Det hovedsakelig ”hydro-imperative” aspektet av prosjektet kan være en viktig årsak for hvorfor menneskelig utvikling og sosioøkonomisk utvikling har ligget tilbake.²⁵² Derfor håper regimet å motvirke separatisme gjennom forbedret sosial velferd, samt harmonisere den sosiale og politiske identiteten til regionen med resten av landet. GAP har også som mål å støtte urban og industriell utvikling i andre deler av Tyrkia, først og framst i vest.²⁵³ Utviklingen av regionen skal i tillegg til vannkraftgenerering og irrigert jordbruk, involvere relaterte sektorer som industri, infrastruktur, transport, utdanning, helse og sosiale sektorer. Flere sektorer skal utvikles og dermed sikre en raskere sosioøkonomisk utviklingsprosess.²⁵⁴ GAP tar sikte på å redusere den sosioøkonomiske ulikheten mellom regionen og resten av Tyrkia. Mesterplanen ser for seg en ekspandering av levestandarden, husdyrsbestanden, fiskeri og skogssektorene og utviklingen av

²⁴⁸ Brismar, 2002:104

²⁴⁹ Çarkoğlu et al. 1998:208

²⁵⁰ PKK- (tyrkisk akronym for Kurdistan Worker’s Party) er en kurdisk militant organisasjon som har fått ekstern støtte av Syria for å skape uro og avstabilisere Tyrkia. Syria støttet organisasjonen fordi det følte seg truet av Tyrkias GAP prosjekt. Jeg kommer tilbake til PKK og dets rolle senere i oppgaven.

²⁵¹ Çarkoğlu & Eder, 2001:49

²⁵² Çarkoğlu & Eder, 2001:50

²⁵³ Brismar, 2002:104-105

forskjellige industri- og tjenestesektorene, som fabrikkindustrien, ingeniørvirksomhet, handel, bankvirksomhet og finanssektorene. Denne utviklingen skal føre til forbedrede arbeidsmuligheter i godt betalte jobber, øke det gjennomsnittlige inntektsnivået og forflytting av teknisk og administrativ personale til regionen for dermed å stimulere videre sosioøkonomisk utvikling.²⁵⁵

Det endelige målet er å forvandle regionen fra et tradisjonelt landbrukssamfunn til et modernisert samfunn basert på omfattende irrigert åkerbruk og eksportorientert jordbruk.²⁵⁶ Når GAP-prosjektet er fullført, forventes det at regionen vil tilby vidstrakte arbeidsmuligheter, ikke bare innen jordbruk, men også innen industri og handel som jordbruksutvikling genererer. Regionen vil ikke lenger være en befolkningseksportør til Tyrkias vestlige regioner, men tiltrekke arbeidskraft og kapital fra hele landet. Det håpes at økt produktivitet og etterfølgende økonomisk vekst vil gjøre regionen mer velstående og dermed redusere inntektsulikhetene i forhold til vestlige deler av Tyrkia. Videre forventes det at dette vil forsterke mangfoldige bånd mellom regionen og resten av landet, og bidra til å forbedre regionens sosiale og politiske ro.²⁵⁷ Ali Balaban uttrykker stolthet over de ekstra fordelene GAP medbringer, som nye veier, jernbaner, kloakk og behandling av avfallsvann, industrialisering og modernisering av jordbruken. "We will completely transform this land physically and socially in the next thirty years."²⁵⁸ Prosjektet er likevel kontroversielt.²⁵⁹

GAP-prosjektet sluker penger, selv i 1989 brukte Tyrkia 2,5 millioner dollar daglig på prosjektet. Journalisten og forfatteren Diane Ward undret om ikke opposisjonen ville utnytte pengeforbruket. Svaret hun fikk av Balaban var: "In a democratic country like Turkey, power can certainly change hands. But this is a national project. The work will go on."²⁶⁰ Til tross for de økende kostnadene har prosjektet konsekvent blitt støttet av regjerende partier. Tyrkiske politiske partier har ikke bare funnet det vanskelig å sette spørsmålstegn ved visjonen om det storslagne Tyrkia, men de har også funnet det politisk irrasjonelt og umulig å kutte ned på, eller begrense

²⁵⁴ Brismar, 2002:104

²⁵⁵ Brismar, 2002:104

²⁵⁶ Brismar, 2002:102

²⁵⁷ Turan, 2002: 199

²⁵⁸ Ward, 2001:191

²⁵⁹ GAP-prosjektet vil føre til uopprettelige skader, flere hundre historiske steder vil ligge under flom. En av de viktigste av disse er den tidligere Seljuk hovedstaten Hasankyef, som vil ødelegges av Ilisu dammen på Tigris elven. Arkeologen Olus Arik forsøker å utgrave byen før den forsvinner under vann. "We must learn what this city was. Ilisu Dam is only for electricity. I am told it will silt up within seventy years. For the sake of a few million kilowatts we will lose a center of two thousand years of culture." (Ward, 2002:190)

²⁶⁰ Ward, 2002:191

den økonomiske støtten til prosjektet.²⁶¹

GAP-prosjektet er av stor politisk betydning, i tillegg til å være økonomisk viktig. Den politiske rasjonaliteten for prosjektet er tofoldig: “(i) The political potential that the region offers for parties to utilize traditional patronage linkages in implementation of the project in order to mobilize electoral support behind the parties in power, and (ii) National security and integration of the region (mostly populated by Kurds) to the rest of the country.”²⁶² Vannstriden er hendig for politikere som personliggjør ekte eller oppfattede trusler utenfra inn i innenrikskontekst, og på denne måte tjener vannstriden til å forene samfunnet mot “utenlandske fiender” og bidrar til å mobilisere støtte for regimet.²⁶³ GAP har blitt et symbol for nasjonal stolthet. Resultater oppnådd i GAP kan lett brukes for å drive fram nasjonal stolthet gjennom effektiv bruk av media og bli overført til valgvinninger.²⁶⁴

4.6.2 GAPs kronjuvel-Atatürk-dammen

Atatürk-dammen er den viktigste bestanddelen av GAP og ble konstruert mellom 1983 og 1990, hovedsaklig for vannlagring og vannkraftsgenerering.²⁶⁵ Atatürk-dammen er et flerbruksprosjekt og er konstruert for å oppnå flomkontroll, irrigasjon og vannkraftgenerering. To tunneler er bygd for å transportere irrigasjonsvann, hvorav kun er i drift i dag.²⁶⁶ Dammen er en betydelig nasjonal energikilde og produserer mest strøm av alle vannkraftdammer i Tyrkia. Den er 169 meter høy og kan lagre rundt 48,7 millioner m³ vann.²⁶⁷ Ward skriver at denne mektige dammen er verdens niende største dam i volum. Dammen kostet 3 milliarder dollar å bygge og er et monument som symboliserer tyrkisk initiativ, og en kilde for tyrkisk stolthet.²⁶⁸ Dammen ble årsak til spenning mellom Tyrkia og Syria, fordi Syria fryktet at Atatürk-dammen vil føre til at langt mindre vann blir sluppet nedstrøms til Syria.

I følge den økonomiske samarbeidsprotokollen fra 1987 mellom Tyrkia og Syria ble det bestemt at Tyrkia skulle slippe gjennom minst 500 m³ vann/sek. av Eufrats vann. Denne avtalen

²⁶¹ Çarkoğlu et. al, 1998:210

²⁶² Vukovic, 2003:108

²⁶³ Çarkoğlu et. al, 1998:209

²⁶⁴ Ali Çarkoğlu & Mine Eder. “Domestic Concerns and Water Conflict over the Euphrates- Tigris River Basin.” I *Middle Eastern Studies*. Vol. 37:1 (2001):42

²⁶⁵ Brismar, 2002:101

²⁶⁶ Zawahri, 2004:227

²⁶⁷ Brismar, 2002:101

²⁶⁸ Ward, 2003:189

var bare en midlertidig avtale mellom statene, og kun gyldig i den perioden Atatürk-dammen skulle fylles opp og fram til det ble oppnådd en endelig avtale mellom vassdragsstatene.²⁶⁹ I forbindelse med den økonomiske protokollen ble også en sikkerhetsprotokoll signert, noe som førte til at vann og sikkerhetsrelasjoner kom fram i forgrunnen.²⁷⁰ Jeg kommer tilbake til dette i neste kapittel.

Det var ikke en enkel sak å bygge dammen. Syria og Irak protesterte på at Tyrkia kunne få økonomisk støtte av Verdensbanken og overtalte sistnevnte til å ikke gi støtte til Tyrkia. Dette fordi Tyrkia gikk fram med GAP-prosjektet uten å ta hensyn til nabolandene. Tyrkia valgte likevel å bygge dammen uten støtte fra Verdensbanken basert på egne aktiva som følge av unike omstendigheter som tok sted i 1983. Tyrkisk økonomi opplevde for det første en økonomisk vekst gjennom 1980-årenes økonomiske reformer. Veksten genererte nye inntekter som muliggjorde at regimet kunne bruke penger på konstruksjonen av dammen. For det andre gjorde den raske økonomiske veksten utviklingen av nye energikilder mer tvingende. Atatürk-dammen var en meget lovende måte for å øke den totale innenriksproduserte energien kraftig, og det var bred enighet mellom DSI, regjeringen og næringslivet om at prosjektet burde påbegynnes og fullføres snarest mulig. Beslutningstagerne var klare over at finansieringen av prosjektet med utelukkende nasjonale ressurser ville føre til spenning, strabaser og tap i andre områder. Likevel mente de at gevinsten ville være vel verdt det. I tillegg var tidspunktet riktig fordi det startet en utmattende krig mellom Iran og Irak, som ikke bare reduserte Iraks styrke, men også Syrias evne til å stå i mot Tyrkia. Det var også forventninger om at Syria kunne bli dratt inn i konflikten. Tyrkia begynte å konstruere dammen under høydepunktet av Iran-Irak krigen for å sikre at verken Irak eller Syria var i sterk posisjon der de kunne protestere mot Tyrkias handlinger.²⁷¹

Tyrkia besluttet å kutte vannstrømmen til Syria fra 13. januar-12. februar 1990 for å fylle Atatürk-dammen.²⁷² For å forsvare seg mot beskyldningene fra Syria som Tyrkia visste ville komme, skjedde dette i vintertid da vannmengden var lavere enn ellers, i tillegg ble det også sluppet mer vann enn vanlig i månedene før og etter at vannet ble kuttet. Tyrkia demonstrerte med fyllingen av Atatürk-dammen sin evne til å kontrollere elven Dette reiste betydelig harme i Syria og Irak. Reaksjonen var særlig sterk fordi vannstoppet ble sett på som en forsmak på noe

²⁶⁹ Pamukçu, 2004:262

²⁷⁰ Şalvarcı, 2003:104

²⁷¹ Turan, 2004:199

²⁷² Klare, 2001: 177-178

verre. Dette ville komme etter hvert, da Tyrkia gjorde framgang med deres utarbeidede plan om å høste Tigris- Eufrat-elven og bruke vannet for irrigasjonsprosjekter.²⁷³ Tyrkia slapp også ut ekstra vann fra sine reservoarer fra 23. november 1989 til 13. januar 1990 og økte vannstrømmen fra 500 m³ vann/sek. til 750 m³ vann/sek. I følge Tyrkia skulle Syria ha vært i stand til å lagre 3,538 milliarder m³ vann på Tabqa dammen. I måneden Eufrat var stengt ble Atatürk-dammen fylt opp med 1,5 milliarder m³ vann og innen våren 1990 hadde dammen samlet opp rundt 5 milliarder m³ vann.²⁷⁴

Til tross for det ekstra vannet som ble sluppet nedstrøms før påfyllingsprosessen av dammen begynte, var likevel kuttingen av vannet katastrofal for både Syria og Irak. Da elvens strøm ble stoppet var kun 120 m³ vann/sek. tilgjengelig for både Syria og Irak, noe som representerer bare 25 prosent av Syrias vanlige vanntilgang. Den syriske Tabqa-dammen vannkraftstasjon ble redusert til bare 12 prosent av sin kapasitet. Irak måtte i likhet med Syria kutte ned på vannbruken og rapporterte at vinter avlingene ble hard rammet av vannmangel. Både Syria og Irak protesterte høylytt og kraftfullt på stengingen av vannet.²⁷⁵

Şimşek skriver at Tyrkia gjorde det den kunne for å ikke skade sine naboer og at Tyrkia derfor avviste anklagene fra nabolandene: tross alt *hadde* Tyrkia sluppet ekstra vann.²⁷⁶ Faktum er likevel at både Syria og Irak ble hardt skadet av vannmangel. Skaden på den syriske økonomien var ekstensivt og både jordbruks- og kraftforsyningen ble rammet. I tillegg førte strømbrytning til sekundærskader på industrien i landet.²⁷⁷

4.6.3 GAPs nytte for nedstrømsnasjonene

Tyrkia hevder at GAP-prosjektet ikke bare er til nytte for Tyrkia, men også for nedstrømslandene. Tyrkia understreker at GAP-prosjektet gir store fordeler til nedstrømslandene fordi GAP-dammene kontrollerer vannstrømmen på en systematisk måte. Tyrkia hevder derfor at nedstrømslandene unngikk å bli negativt påvirket av tørken som varte fra slutten av 1980-årene

²⁷³ Klare, 2001:178

²⁷⁴ Kliot, 1994:128

²⁷⁵ Kliot, 1994:128

²⁷⁶ Şimşek, 2005:131

²⁷⁷ Alon Liel. *Turkey in the Middle East: Oil, Islam, and Politics*. (London: Boulder, Lynne Rienner Publishers, 2001):197

og fram til begynnelsen av 1990-årene.²⁷⁸ Dolatyar og Gray støtter dette synet: “Although Turkey was motivated by its own interests, the construction of huge dams in that country has had a positive effect on Turkey’s downstream neighbours. For instance, during the 1988-89 water year, which was the driest of the last 50 years, the deficiency in the natural flow was compensated by water from the Keban and Karakaya reservoirs protecting Syria and Iraq from the dire consequences of the drought. Similarly, in the years of plenty, these reservoirs regulate the flow and protect the downstream countries from destructive floods.”²⁷⁹

Konuralp Pamukçu skriver at på en måte gir tyrkiske dammer Syria og Irak vann sikkerhet og hindrer for eksempel flommer i årstider med mye regn hos nedstrømsnasjonene.²⁸⁰ Den pensjonerte tyrkiske generalen Pehlivanoğlu skriver at Tyrkias konstruksjoner av dammer langs Euftrat bør ses på som noe positivt, fordi de ordner vannstrømmen og bidrar til å stabilisere vannregimet. Irak og Syria er ikke av samme oppfatning og har derfor valgt å stå mot bygningen av dammene Keban, Karakaya og Atatürk-dammene.²⁸¹

Ekspertene i DSI og Tyrkias utenriksdepartement hevder at Tyrkia har gjort sine nedstrømsnaboer en stor tjeneste ved å bygge fem dammer langs Euftrat, til tross for at de ikke engang har bidratt økonomisk. I følge dette argumentet, minimerer dammene flommenes ødeleggende virkning og har sikret en konstant tilgang til vann, også under tørketider. Uten dammene hadde elvene hatt mye mindre vann i 1989 og 2001 tørkene.²⁸² Dette viser at tyrkere har en helt annen holdning enn araberne når det gjelder GAP-prosjektet og er ivrige forsvarere av prosjektet.

Erdal Şimşek skriver at Euftrat, Tigris, Seyhan og Ceyhan elvene som ligger i Sørøst-Tyrkia, klassifiseres av araberne som “ARABERNES VANN”²⁸³ og at araberne slett ikke aksepterer at elvene tilhører Tyrkia. Under diplomatiske møter har araberne vært “udiplomatiske” og kalt Tyrkias vann for “felles eiendom og dermed oversett Tyrkias suverenitet fullstendig”. Şimşek skriver videre at dette har de basert på Tyrkias og Syrias felles historie over flere hundre år, likevel aksepterer ikke araberne olje og naturgass som felles eiendom. Dette mener han er dobbelmoral.²⁸⁴ Dette er en nasjonalistisk holdning, som mange tyrkere deler.

²⁷⁸ Pamukçu, 2004:263

²⁷⁹ Dolatyar & Gray, 2000:140

²⁸⁰ Pamukçu, 2004:263

²⁸¹ Öner A. Pehlivanoğlu. *Ortadoğu ve Türkiye: Midtøsten og Tyrkia*. (Istanbul: Kastaş Yayınevi, 2004):134

²⁸² Zawahri, 2004:229-230

²⁸³ Şimşek skrev arabernes vann med store bokstaver, for å understreke hvor “frekke” araberne var.

²⁸⁴ Şimşek, 2005:113

I tillegg mener Tyrkia at økningen i jordbruksproduksjonen i GAP regionen kan løse Midtøstens matproblem, fordi en større jordbruksproduksjon vil føre til økt handel mellom regionens stater og dermed påvirke forholdene mellom statene på en positiv måte.²⁸⁵

4.7 Oppsummering og analyse

Statenes interesse i Eufrat-elvens vannressurser har ikke alltid vært stor. Figur 1 på neste side avslører et enormt skifte i Tyrkias holdning til Eufrats vann. Inntil 1960 var ikke Tyrkia særlig opptatt av Eufrat-elven som en nasjonal sak. Eufrats vann ble ikke brukt i betydelig grad av oppstrømsnasjonen Tyrkia og statene i vassdraget oppfattet ingen vannmangler. Planene om å utvikle Eufrats vannressurser gjennom store irrigasjonsprosjekter lå langt inn i framtiden. Før 1960 ble Eufrat sett på som en utenrikspolitisk sak av elvebreddsnasjonene, men elven var likevel ikke en viktig interesse. Vann hadde ingen innflytelse på regjeringenes tilnærminger i sine internasjonale relasjoner til stater som deler Eufrat-vassdraget.²⁸⁶

Eufrat som til å begynne med ikke hadde en høy nasjonal prioritet fikk en økende innenriksprofil hos vassdragsstatene i perioden mellom 1960 og 1990, da Eufrat-elven ble til en viktig nasjonal interesse for Tyrkia og GAP-prosjektet fikk en sentral plass i Tyrkias vannpolitikk. GAP programmet har som mål å gi Tyrkia vannkraft og irrigasjonsmuligheter. I perioden 1960-1990 ønsket Tyrkia å oppnå vannkraftsenergi, noe som ville få positive følger for økonomien. Tyrkia var energifattig og av mangel på olje og gassressurser brukte det sine vannressurser for å stille energikravet. Tyrkia ønsket bedre utnyttelse av vannressursene for å oppnå utvikling i den økonomiske arenaen.

GAP skal bidra til sterk økonomisk framgang og gjennom prosjektet skal den kurdiske separatisme appellen som PKK var talsmann for overkommes.²⁸⁷ Tyrkias vannpolitikk er ikke bare drevet av energi og økonomiske hensyn, men også av politiske og nasjonale sikkerhetsmotiveringer.²⁸⁸ Tyrkias indre sikkerhet var forbundet med grensesikkerhet, der Syria forsøkte å destabilisere Tyrkia gjennom støtte av kurdisk separatisme i Sørøst-Tyrkia. Dette temaet kommer jeg tilbake til i neste kapittel. GAP er viktig for nasjonal sikkerhet og for

²⁸⁵ Pamukçu, 2004:264

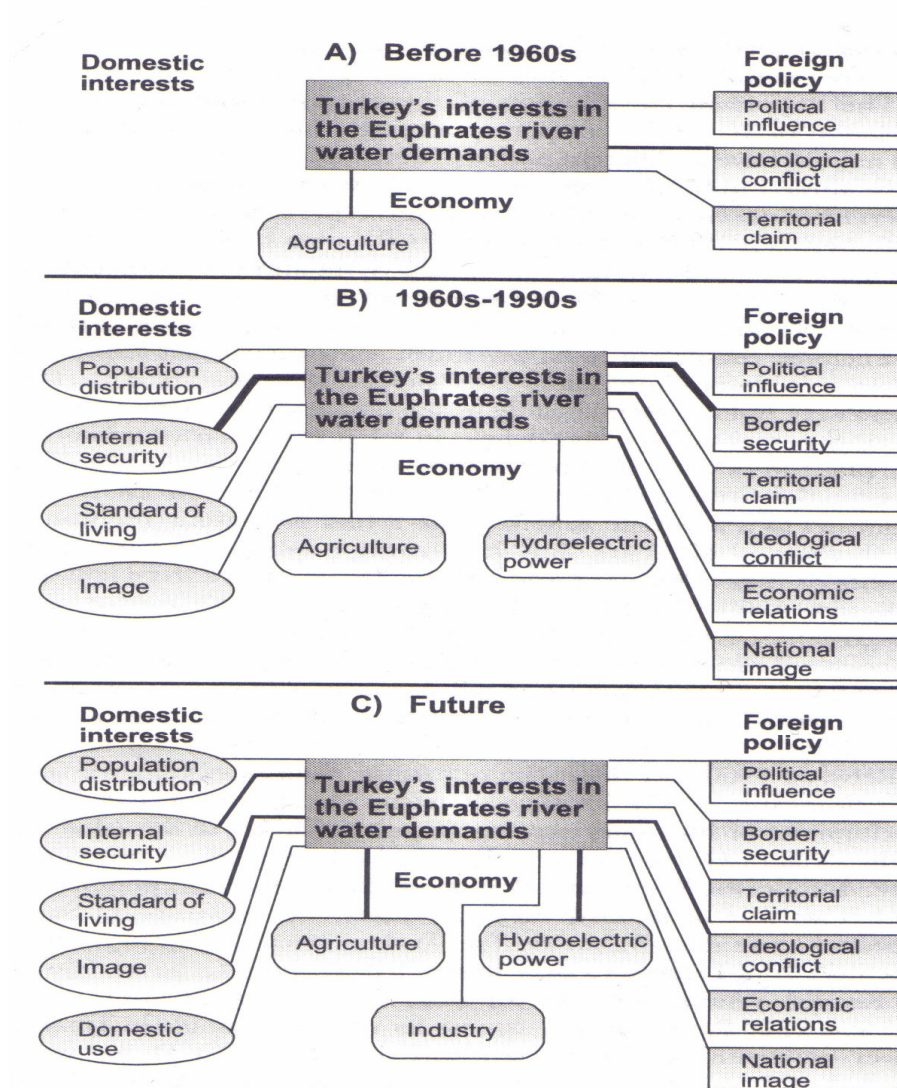
²⁸⁶ Allan, 2001:227

²⁸⁷ Martin, 2004:177

²⁸⁸ Patrick R. MacQuarrie. *Water Security in the Euphrates-Tigris Basin*. Tilgjengelig på: www.clubi.ie/pmacq/Water_Security_ExecSum_2.htm (2004):2 URL:09.05.2006

integrering av Sørøst-Tyrkia til resten av landet. Fra en sosial utviklingsperspektiv forventes det at utviklingen av en landbruksinfrastruktur og økning i landbruksinntekter, grunnet høyere produktivitet og eksport til verdensmarkedet, vil bidra til å forbedre livskvaliteten i regionen.²⁸⁹ GAP skal bidra til forbedret livskvalitet til beboerne av Sørøst-Tyrkia gjennom nye arbeidsmuligheter og føre til sosial og politisk ro. Eufrats vann er derfor politisk og økonomisk viktig i Tyrkias innenrikspolitik.

Figur 1. Water in MENA regional relations. Kilde: Allan, 2001:228

GAP er et prestisjeprojekt og kilde til stor tyrkisk stolthet. Prosjektet er selve symbolet på det storslagne Tyrkia og tyrkere er svært stolte over å ha satt i gang et av verdens største

²⁸⁹ Çarkoğlu & Eder, 2001:48

utviklingsprosjekter, til tross for manglende internasjonal økonomisk. Tyrkia har finansiert Atatürk-dammen, verdens niende største dam selv og tyrkere uttrykker stolthet over tyrkisk kløkt og storhet. Tyrkia er en stolt nasjon, noe som kan uttrykkes gjennom en kjent tyrkisk ordtak: *Ne mutlu türküm diyene*. Det vil si: “Hvor lykkelig er den som kan kalle seg tyrker.” GAP-prosjektet et symbol nasjonal stolthet og politikere kan bruke stolthetsfølelsen til å oppnå valgvinninger.

Euftrat skulle bidra til forbedrede levestand og befolkningsdistribuerings, der Sørøst-Tyrkia skulle slutte å være en befolkningseksportør til storbyer og forvandle Sørøst-Tyrkias sosiale og økonomiske landskap. Özal satte sitt merke på visjonen om det storslagne Tyrkia ved å forvandle maktbildet av GAP til et gigantisk regional utviklingsprogram.²⁹⁰ GAP-prosjektet har som mål å forandre hele Sørøst-Tyrkias landskap: ørkendaler skal fylles av reservoarer og tidligere uproduktive åker skal blomstre. Ankara håper også at prosjektet vil føre til tre millioner nye jobber, hvorav mange er tiltenkt kurdiske landsbybeboere som lever i området og som tidligere hadde vist sympati overfor PKKs separatist aksjoner.²⁹¹

Både Özal og Demirel var viktige for GAP-prosjektet, da deres ekspertkunnskap ble institusjonalisert på nasjonal nivå. Det som er viktig er denne prosessens innflytelse på Tyrkias offisielle holdning over vannforhandlingene med Syria og Irak. Man kan også hevde at disse to politikerne, formet preferansene til Tyrkias innenrikspolitikken når det gjelder dets vannressurser. Sagt på en annen måte har vann utenrikspolitikken til i dag blitt drevet av innenriks stats- og samfunnsforhold.²⁹² Suksessen av GAP og dets varende dynamikk som Tyrkias vannprosjekt kan tilskrives Süleyman Demirel og Turgut Özal.²⁹³

Figur 1 viser klart at Tyrkias interesser i Euftrat-elvens er svært mangfoldige. Tyrkia ser på utviklingen av sine vannressurser som en viktig nasjonal prioritet og dets vannpolitikk har påvirket landets forhold til Syria negativt. Tyrkia har hatt en uforsonlig holdning til dets vannressurser og ment at det kan bruke sine kilder som det vil. Vassdragsstatene kan protestere så mye de vil. Tyrkia insisterer på “tyrkiskheten” av elvene som det deler med sine naboland og mener at det slett ikke må forsvare dets dammer og utviklingsprosjekter. Irak og Syria derimot ser på Tyrkias prosjekter som en overtredelse på deres vassdragsrettigheter og som et systematisk

²⁹⁰ Çarkoğlu et. al, 1998:210

²⁹¹ Klare, 2001:178

²⁹² Vukovic, 2003:110

²⁹³ Vukovic, 2003:110

forsøk fra Tyrkias side til å økonomisk og strategisk dominere regionen.²⁹⁴

Tyrkia har ikke brydd seg om Syrias vannbehov. Realisme/neorealismen er her et nyttig verktøy for å forklare Tyrkias vannpolitikk. Stater er enhetlige og rasjonelle aktører som bare kan stole på seg selv, der de handler for å ivareta sine nasjonale interesser. I Tyrkias tilfelle ser vi at staten er egoistisk i sitt ønske om å utnytte sine vannkilder for å oppnå økonomisk framgang, framme tyrkisk nasjonal stolthet. Tyrkia har investert mye penger i GAP-prosjektet, som har en sentral plass i Tyrkias vannpolitikk. Ut fra rational choice teorien kan man også si at Tyrkia ønsket å utnytte Eufrat for vannkraft og irrigasjon for å generere økonomisk framgang i landet. Tyrkia som investerte svært mye penger på GAP, ønsket å gjennomføre prosjektet og tjene på det. Tyrkia valgte derfor alternativet som best mulig ivaretok landets interesser: å hevde at vannressursene som utgår fra Tyrkia er tyrkiske og derfor har Tyrkia retten på sin side og kan utnytte de slik det passer Tyrkia. Tyrkia støtter derfor Harmon doktrinen og har forsøkt å styrke landets rett til vannressursene ved å kalle elver som har opprinnelse i Tyrkia for transnasjonale og ved å betegne Eufrat- og Tigris-elven som et vassdrag.

Tidlig i 1986 bekrefter Tyrkias statsminister Mesut Yilmaz Ankaras harde posisjon: “Neither Syria nor Iraq can lay claim to Turkey’s rivers any more than Ankara could claim their oil. *This is a matter of sovereignty* [ettertrykk tilføyd]. We have a right to do anything we like. The water resources are Turkey’s, the oil resources are theirs. We don’t say we share their oil resources, and they cannot say they share our water resources.”²⁹⁵ Tyrkia har hevdet at både irakerne og syrerne har brukt Eufrat- og Tigris-elvens vann mye mer enn de faktisk fortjente.²⁹⁶

Vannsaken utviklet seg gradvis til å bli en utenrikspolitisk interesse og et utenrikspolitisk instrument for Tyrkia, som mener at vann som har sin opprinnelse i landet, inkludert grensekryssende elver, faller under dets nasjonale jurisdiksjon.²⁹⁷ Tyrkias ønske om å utnytte sine vannkilder gjennom GAP-prosjektet førte til et dårlig forhold til Syria, men allerede før GAP-prosjektet startet var forholdet mellom Tyrkia og Syria dårlig. Jeg kommer tilbake til dette i neste kapittel når jeg drøfter hvordan vann påvirket de mellomstatlige relasjonene mellom Tyrkia og Syria.

²⁹⁴ Çarkoğlu et al. 1998:207

²⁹⁵ Vukovic, 2004:123

²⁹⁶ Vukovic, 2003:63

²⁹⁷ Turan, 2004:208

5. Vannets rolle i Tyrkias utenrikspolitiske relasjon til Syria

Før jeg tar fatt på hvordan vann har innvirket på Tyrkias forhold til Syria, skal jeg se på noen generelle, men viktige faktorer som har påvirket de mellomstatlige relasjonene. Atatürk er grunnleggeren av det moderne Tyrkia og hans betydning kan ikke undervurderes. Tyrkias innenriks-og utenrikspolitikk har siden grunnleggelsen blitt basert på hans visjoner, noe som generelt har påvirket Tyrkias relasjoner til Midtøstens stater. Atatürk er nøkkelen til å forstå Tyrkias utenrikspolitikk. Deretter skal jeg presentere Hatay-problematikken som har skapt problemer mellom Tyrkia og Syria siden statenes grunnleggelse. Jeg går inn på hvordan relasjonen mellom Tyrkia og Syria har blitt påvirket av Hatay-konflikten og Tyrkias vannbruksmønstre.

Jeg har delt det historiske forholdet mellom Tyrkia og Syria inn i to epoker: 1980- 1998 epoken representerer en konfliktfylt periode, fullt av gjensidig mistro og bitter harme hvor vann brukes som et middel. Deretter diskuterer jeg post-1998 epoken, som representerer et skifte i det bilaterale forholdet og karakteriseres av forbedrede forhold, samt økt samarbeid innen den økonomiske arenaen.

5.1 Republikkens grunnlegger Atatürk

For å kunne analysere dagens tyrkiske utenrikspolitikk, er det viktig å først gå tilbake til opprettelsen av den tyrkiske republikken. Vi må forstå den kritiske rollen Mustafa Kemal Atatürk spilte i grunnleggelsen av det moderne Tyrkia og hvor betydelig arven etter ham fortsatt er. I følge Patricia Carley er det ingen overdrivelse å si at Tyrkia sannsynligvis ikke hadde vært et moderne land i dag uten hans beslutsomhet til å etablere den tyrkiske nasjonalstaten. Hans militære briljans førte til at han kunne realisere dette målet.²⁹⁸

I 1919 lå det Ottomanske imperiet under ruiner etter den Første Verdenskrig og i 1920 ble Sèvres traktaten signert, noe som betinget at hele rikets europeiske områder, bortsett fra et lite område rundt Istanbul, samt alle arabiske landområder skulle annekeres. Regionen rundt Izmir skulle gis til grekerne, den østlige Anatolias provinser skulle deles mellom en uavhengig Armenia og en uavhengig Kurdistan. I tillegg skulle store områder i sør- og sørvest-Anatolia fordeles mellom Frankrike og Italia, som skulle administrere områdene som innflytelsessfærer.²⁹⁹

²⁹⁸ Carley, 1995:3

²⁹⁹ Carley, 1995:3

Rikets siste sultan som fortsatt satt ved tronen i Istanbul gav fra seg all makt til britene. Derfor hadde ikke tanken om at en uavhengig og suveren tyrkisk nasjon kunne fødes fra dette okkuperte og utmattede territoriet blitt oppfattet som troverdig i 1920. Likevel hadde Atatürk innen 1923 oppnådd imponerende seire over franskmennene, italienerne, britene og grekerne. De allierte ble tvunget til å signere Lausanne traktaten og anerkjenne den tyrkiske republikken. Den tidligere Sèvres traktaten ble opphevet.

Etter den militære seieren definerte Atatürk så å si alle aspekter ved det offisielle, kulturelle og det politiske liv, inkludert innenriks- og utenrikspolitikken. Atatürk bestemte at republikken skulle bli en moderne, vestliggjort nasjon og brukte tiden fram til sin død i 1938 til å sette opp nødvendige institusjoner og forme folkets sinn for å nå dette målet. Hans utenrikspolitikk var orientert vekk fra Østen, muslimer, samt folkeslag av tyrkisk opprinnelse i naboland. Atatürk hadde ingen interesse i å opprettholde historiske bånd med resten av den islamske verden.³⁰⁰ Han snudde ryggen til islam fordi han så på det som anti-progressivt og mente at vestliggjøringen var nødvendig for at Tyrkia skulle bli en sivilisert og moderne nasjon.

Han gjennomførte reformer for å forsterke den nye republikkens avstand fra den islamske verden og vise republikkens vestlige orientering. Reformene som siktet på sekulariseringen av regimet og av samfunnet var blant de viktigste midlene han benyttet for å nå målet om et Tyrkia vendt mot Vesten. Alfabet reformen siktet på modernisering og bidro til å bevege tyrkisk politikk og samfunn vekk fra deres tidligere orientering. Det arabiske alfabetet som tyrkerne hadde brukt i århundrer skulle skiftes ut til fordel for det latinske alfabetet. Mange ikke-tyrkiske ord, hovedsakelig arabiske og persiske, skulle erstattes av “ekte” tyrkiske ord. Reformen bidro til å bevege det tyrkiske folket et skritt vekk fra islam og deres Ottomanske historie. Reformen var så suksessfull at tyrkere som leser Atatürks taler i dag trenger ordbøker for å forstå dem.³⁰¹

Atatürks reformer formet republikken samt dens vestlige orientering og ikke minst påfølgende generasjoners regjerende eliter. Carley skriver at Atatürks betydning og arven etter ham er ubestridelig.³⁰² Denne arven er beskyttet av det tyrkiske militæret som ser på seg selv som vokterne av Atatürks republikk. De har siden grunnleggelsen av det moderne Tyrkia vært viktige politiske aktører bak kulissene. Andrew Mango skriver: “The military, from whose midst Atatürk had come, who had been in the vanguard of modernization, and on whom the founding father of

³⁰⁰ Carley, 1995:3

³⁰¹ Carley, 1995:4

³⁰² Carley, 1995:4

the republic had relied to save and defend the state, seemed loath to leave its fate in the hands of elected politicians.”³⁰³ Militæret mente at det var de som best mulig ivaretok Atatürks og rikets interesser. “In the last half-century, the Turkish military have ruled the country only by default. They have intervened in politics only when they felt that it was expected of them by majority educated opinion, which had despaired of elected politicians.”³⁰⁴ Folk har hatt lang større tiltro til militæret enn til politikerne og militæret er ansett som en ukorrupt institusjon, som innbyr til respekt. Det militære er en viktig pressgruppe, hvis makt kommer fra omfattende støtte fra samfunnet, heller enn av legale bestemmelser. Det tyrkiske militæret tjener staten og deres tjeneste er verdsatt av befolkningen.³⁰⁵

Atatürk arvet et imperium i oppløsning og skapte en moderne nasjon, med to mål for øyet: modernisering og vestliggjøring. En konsekvens av denne utviklingen er at tyrkerne mistet evnen til å se historien gjennom nabostatenes øyne, fordi de ikke lenger hadde noe til felles med dem.³⁰⁶ Resultatet var en eskalering av frykten og mistroen mellom tyrkere og arabere, et resultat av dette er at både tyrkere og arabere har tendendert til å glemme deres 400 år gamle felleshistorie og bare konsentrert seg om nyere fortid. Araberne ser bare tilbake til den kortvarige Ungtyrkernes styre mot slutten av det Ottomanske riket, etterfulgt av Atatürks vestliggjørings prosess, på deres fortyrkingspolitikk, og forsøket på å undertrykke det arabiske språket. Tyrkere fokuserer på samme måte bare på arabernes samarbeid med britene under Første Verdenskrig.³⁰⁷ Tyrkere føler at araberne dolket dem i ryggen, fordi araberne slo seg sammen med det Ottomanske rikets fiender. Forholdet mellom Tyrkia og Syria har ikke vært vennlig mesteparten av forrige århundre, preget som det var av arabisk mistenksomhet fra Ungtyrkernes tid.³⁰⁸

Atatürk var likevel et forbilde for en rekke modernistiske regimer i Egypt og Syria. På lik linje med Atatürks Tyrkia var Egypts Gamal Abdel Nasser en sterk militær leder, nasjonalist som moderniserte Egypt. Til tross for felles prosjekter i sine respektive samfunn, ble det aldri noen tilnærming mellom statene. Det skjedde ikke fordi Tyrkia var en viktig alliert av USA, mens araberne allierte seg med Sovjetunionen under den kalde krigen. Dette førte til et motsetningsforhold. Den kalde krigen er viktig i forholdet til Syria.

³⁰³ Mango, 2004:24

³⁰⁴ Mango, 2004:136

³⁰⁵ Mango, 2004:139

³⁰⁶ Carley, 1995:6

³⁰⁷ Carley, 1995:6

³⁰⁸ Carley, 1995:16

“The Baghdad pact, a security arrangement signed in 1955 between Iran, Iraq, Turkey, Pakistan, and Great Britain, represented Turkey’s most significant experience with its Middle Eastern neighbours during the Cold War years. However it also exposed the vastly different political cultures between Turkey and the wider Middle East. For Turkey, the Baghdad Pact was a pro-Western, strategic alignment aimed at joining NATO and Central Treaty Organization countries together to prevent the spread of Communism in to the Middle East.”³⁰⁹

Pakten skulle skape en verdensomfattende kjede av anti-Sovjet allianse og Sovjetunionen så derfor på pakten som “aggressiv”.³¹⁰ Under den kalde krigen var Tyrkia alliert med Vesten og medlem av NATO, mens Syria støttet Sovjetunionen. Bagdad pakten var derfor et viktig strategisk utenrikspolitisk valg av Tyrkia og var viktig i relasjonen til Midtøsten generelt og Syria spesielt.

5.2 Hatay-konflikten

Hatay-konflikten var en av de andre faktorene som påvirket forholdet mellom Tyrkia og Syria negativt. Bakgrunnen for problemet var at både Tyrkia og Syria hevder rett til Hatay-regionen, noe som skapte en konflikt om grensen mellom statene.

Det moderne Tyrkia er arvtager av det Ottomanske riket, mens Syria opprinnelig var en Ottomansk provins. Hatay-regionen tilhørte opprinnelig dagens Syria og hadde en stor arabisk befolkning, mens ca. 40 prosent av befolkningen var tyrkisk. Etter Første Verdenskrig og kollapsen av det Ottomanske riket, falt Hatay under fransk kontroll, som en del av dets mandat over Syria.³¹¹ Franskmennene ønsket å sikre seg tyrkisk støtte mot Tyskland under Andre Verdenskrig og avsto Hatay til Tyrkia. Syrerne som hadde blitt lovet uavhengighet protesterte kraftig og krevde forgjeves at området forble en del av Syria. Over årene førte dette historiske forholdet til store spenninger mellom Tyrkia og Syria.³¹²

“From the Turkish perspective, Syria has always represented the prototypical hostile neighbour. Syria’s chief historical grievance with Turkey involves the province of Hatay, the

³⁰⁹ Walker, 2005:124-125

³¹⁰ Tilgjengelig på: http://i-cias.com/e.o/baghdad_pact.htm

³¹¹ Lenore G. Martin. “Turkey’s Middle East Foreign Policy.” I *The Future of Turkish Foreign Policy*. Redigert av Lenore G. Martin & Dimitris Keridis. (Cambridge, Massachusetts: the Belfer Center for Science and International Affairs, 2004):176-177

³¹² Martin, 2004:176-177

former sanjac of Alexandretta, which France forced Syria to cede to Turkey in 1939. This traditional claim, which has not still been officially resolved, was compounded by a Syrian alignment with the Sovjet Union during the Cold War.”³¹³

Syria oppnådde uavhengighet først i 1946³¹⁴ og har siden uavhengigheten krevd å få Hatay tilbake fordi provinsen historisk og geografisk sett var en del av Syria, i tillegg til at provinsens befolkning hovedsaklig var arabisk.³¹⁵ Til den dag i dag vises Hatay som en del av Syria i offisielle kart da Syria nekter å anerkjenne Hatay som en del av Tyrkia. Syria mener at det er deres okkuperte område og har ikke gitt opp håpet om at den “stjålne” Hatay en dag vil forenes med Syria. Regionen har derfor i mange år påvirket Tyrkias og Syrias forhold til hverandre på en negativ måte.³¹⁶

Tyrkias og Syrias dårlige forhold til hverandre begynte først med Hatay-konflikten og ble siden overført til problemer i vannarenaen. Forholdet mellom statene ble forverret i 1970-årene da tyrkerne begynte konstruksjonen av GAP, det store damprosjektet på Eufrat- og Tigris-elve, som fra midten av 1980-årene begrenset vannstrømmen til Syria.³¹⁷ Vannproblemet mellom Tyrkia og Syria har utgjort et sikkerhetsproblem, mens Syrias krav om å få tilbake Hatay førte til at sikkerhetsproblemet ble forsterket.³¹⁸ Uenighetene mellom Tyrkia og Syria inkluderer konflikt om grensen, Eufrat- og Tigris vannfordeling og støtte av internasjonal terrorisme.³¹⁹

5.3 Det mellomstatlige forholdet mellom Tyrkia og Syria i 1980-1998 epoken

Forholdet mellom Tyrkia og Syria har blitt skreddersydd gjennom deres vassdragsposisjoner. “Not all waters are equal: some are more political than others.” Vann blir politikk hvis konkurrerende brukere oppfatter at tilgangen til det har blitt eller blir begrenset eller avvist.³²⁰ Allan skriver: Vann strømmer fra oppstrøms- til nedstrømsbrukere. Måten vann brukes et sted kan derfor påvirke kvaliteten og den tilgjengelige mengden et annet sted.³²¹ Syria er

³¹³ Joshua W. Walker. *Turkey's Role in the Middle East*. Tilgjengelig på: www.gwu.edu/~iar/articles/WS05_Turkey.pdf (2005):125

³¹⁴ Dietrich Alexander. *Suriye'nin tek çıkışı Türkiye: Syrias eneste utgang er Tyrkia* i den tyrkiske avisen *Radikal*. 14.01.2004. (2004):1 tilgjengelig på: <http://www.radikal.com.tr/haberphp?haberno=102489>

³¹⁵ Liel, 2001:193

³¹⁶ Uluatam, 2004:42

³¹⁷ Carley, 1995:16

³¹⁸ Şalvarcı, 2003:157

³¹⁹ Pehlivanoglu, 2004: 113

³²⁰ Allan, 2001:159

³²¹ Lonergan, 2001:116

bekymret for at vannet som slippes nedstrøms fra Tyrkia vil ha et høyt saltinnhold og forurensing som et resultat av GAP-prosjektet, dermed skade avlinger og bryte ned jordkvaliteten langs elven.³²² I en region der befolkningsveksten er rask og vassdragsnasjonene er avhengige av jordbruksøkonomi, har Eufrats vann blitt en sterk etterspurt, men knapp ressurs.³²³

Tyrkias vannbruks- og utviklingsplaner som ved første øyekast kan se ut som indre anliggender, har etter hvert blitt viktige saker i Tyrkias utenrikspolitikk. Årsaken til dette er at både Irak og Syria hevder rett til noen av Tyrkias vannressurser.³²⁴ Tyrkia hevder slik jeg beskrev i kapittel fire at vannressurser som har opprinnelse i Tyrkia er tyrkiske og dermed kan de brukes i tråd med Tyrkias interesser. Tyrkia har fulgt opp dette poenget hardt, og avholdt seg fra handlinger som kunne oppfattes som innrømmelser eller at det er villig til å modifisere sitt standpunkt. Statsråd Kamran Inan som i 1989 ble spurt om Syrias og Iraks engstelser angående GAP-prosjektet, uttrykte ingen medfølelse: “We were also nervous when we were short of oil. Water here is much more rare than oil, and it will be more and more so.”³²⁵

Tyrkia unngår å komme med forpliktelser som kan innskrenke dets krav om full frihet i utnyttelsen av Eufrats vann. Landet er bekymret for å komme i en permanent underlegenhetsposisjon i forholdet til Syria og Irak om det aksepterer å dele elvens vann. Mens Syria på sin side føler at å akseptere Tyrkias posisjon ville plassere det under Tyrkias nåde, som ville redusere vannets strøm etter hvert som GAP-prosjektet nærmer seg fullføring.³²⁶ Det finnes altså ingen enighet om hvordan vannressursene skal deles.

Som tidligere forklart i kapittel tre foretrekker nedstrømsnasjoner prinsippet om absolutt nasjonal integritet. Dette innebærer at et land ikke kan bruke en internasjonal elv på en slik måte at naboen opplever noe som helst skadelig effekt.³²⁷ Statene må i følge dette prinsippet handle på en slik måte at den naturlige elveordningen ikke forstyrres når den strømmer gjennom et annet lands territorium.³²⁸ Syria forsvarer som en nedstrømsnasjon prinsippet om rettferdig bruk.³²⁹ Dette innebærer at stater som deler vassdrag skal dele internasjonale elver likt, uten hensyn til

³²² Vukovic, 2003:52

³²³ Vukovic, 2003:103

³²⁴ Çarkoğlu & Eder, 2002: 352

³²⁵ Ward, 2002:188

³²⁶ Turan, 2004:201

³²⁷ Vukovic, 2003:70

³²⁸ Kliot, 1994:5

³²⁹ Pamukçu, 2004:265

oppstrøms eller nedstrømsposisjoner.³³⁰ “Syria adhered to the doctrine of *limited territorial sovereignty* and called for a fair sharing of the Euphrates and Tigris waters, saying that, ‘Nobody has the right to divert these rivers and subject Syrians to a catastrophe. If every country started to divert rivers claiming they were on their lands then the whole world would be subject to grave danger.’”³³¹

Syria ønsket å utvikle Eufrats vannkraft og irrigasjonspotensiale i 1950- og i 1963-årene begynte det derfor å bygge Tabqa-dammen. Prosjektet ble imidlertid ikke vellykket.³³² Dr. Ilter Turan, en tyrkisk ekspert på vannproblematikken sier at Tabqa-dammen ble bygd av Sovjetunionen og hele prosjektet egentlig er et skryteprosjekt. Dammens dybde er på rundt tre meter og hele dammen er spredt over et enormt område, noe som gjør at fordampingen av vann er svært høyt. En annen svakhet med dammen er at den må være full for å kunne produsere optimalt med vannkraftsenergi.³³³ Dessverre er ikke dette alltid mulig grunnet Tyrkias vannforbruk mønstre. Tabqa-dammen kan lagre 12 milliarder m³ vann.³³⁴ I følge Şimşek produserer den så mye som 60 prosent av Syrias elektrisitet.³³⁵ Tabqa-dammen er derfor en kilde for bekymring, siden den dårlige damtypen ikke muliggjør optimal utnyttelse av Eufrats vann.

Dolatyar & Gray skriver: “Since Turkey, consequently had decided to pursue its own interests, Iraq and Syria took two types of precautionary measures to safeguard their access to water resources. First, they embarked on their own respective national plans with the aim of increasing their strategic storage capacity by impounding the river’s water in gigantic reservoirs. Second, they initiated an international diplomatic campaign to prevent, modify, or delay the unilateral upstream projects as possible.”³³⁶

Syrias oppfattelse av Eufrat som strategisk viktig var et resultat av Tyrkias initiativ til å starte konstruksjonen av tre store dammer i 1970-, 1980- og 1990-årene, samtidig som det planla konstruksjonen av flere store og små dammer fram til 2020. Virkningen av konstruksjonen var observerbar i redueringen av Eufrats strøm, fordi fyllingen av tyrkiske dam krevde enorme mengder vann.³³⁷ Syria har blitt negativt påvirket av GAP-prosjektet, fordi Eufrat-elven representerer så mye som 86 prosent av Syrias vannkilder, derfor har økende forurensning av

³³⁰ Pamukçu, 2004:266

³³¹ Dolatyar & Gray, 2000:148

³³² Zawahri, 2004:196

³³³ Intervju av Ilter Turan, 20.02.2006

³³⁴ Dolatyar & Grey:145

³³⁵ Şimşek, 2005:124

³³⁶ Dolatyar & Gray, 2000:145

³³⁷ Allan, 2001:231

vannet oppstrøms ført til økt pengebehov for å foreta jordbruksinvesteringer i Syria der jordbruk er en hovednæring.³³⁸ Også Çarkoğlu og Eder skriver at Eufrat-elven representerer 86 prosent av vannressursene tilgjengelig for Syria.³³⁹ Elven forsyner landet med drikkevann til dets storbyer, produserer strøm gjennom vannkraft og sørger for irrigasjonsvann til landets mest fruktbare jordområder. Av Syrias totale vannkonsumering på 14,7 milliarder m³ vann bidrar Eufrat med halvparten eller 7,5 milliarder m³ vann. Syrias dammer langs elven møter over 60 prosent av landets strømbehov. I følge syriske statskilder brukes 87 prosent av landets nasjonale vannbudsjett på jordbrukssektoren, som er en viktig del av den syriske økonomien. Den gir arbeid til 25 prosent av landets arbeidskraft og 50 prosent av industriarbeiderkraften er direkte avhengig av sektoren.³⁴⁰

Syrias økonomiske utvikling er avhengig av god tilgang til Eufrats vannressurser. Vannknapphet begrenser jordbruksveksten i regionen, samtidig utgjør økende befolkning en stor trussel mot prospektene for økonomisk utvikling.³⁴¹ Syria er nesten totalt avhengig av Eufrat-elven, som er Syrias hoved vannkilde og er avhengig av elven både for jordbruksutvikling og for å generere vannkraft. Verken jordbruks- eller industriell utvikling kan finne sted uten vann, og Eufrat-elven er derfor vital for statens overlevelse.³⁴² Syriske bekymringer består også av vannets effekt på andre avgjørende områder. Syria forsøker å komme seg økonomisk og det er vanskelig å tiltrekke utenlandsinvestering dersom landet lider av knapphet på vann eller elektrikk.³⁴³

I følge de mest skeptiske prognosene i Damaskus og i Bagdad, kan GAP i teorien bortlede opp til 90 prosent av Iraks og 40 prosent av Syrias inntak vannkilder fra Eufrat-elven på grunn av konstruksjonen av damsystemet. Hele det tyrkiske prosjektet vil i følge Vukovic bruke 14-17 milliarder m³ vann.³⁴⁴

Tyrkia har imidlertid ikke brydd seg om de negative effektene GAP dammene har på nedstrømsnasjonene. Hvis det fantes en vannfordelingsavtale mellom Tyrkia, Syria og Irak hadde Tyrkia fått mindre vann å bruke. Uten en slik eksisterende avtale derimot kan Tyrkia bruke mer vann. Dermed finnes det heller ingen bindende avtaler mellom statene i dag.³⁴⁵

³³⁸ Carley, 1995:18

³³⁹ Çarkoğlu & Eder, 2001:52

³⁴⁰ Zawahri, 2004:232

³⁴¹ Çarkoğlu et al. 1998:9

³⁴² Liel, 2001:22

³⁴³ Carley, 1995:16

³⁴⁴ Vukovic, 2003:112

³⁴⁵ Carley, 1995:18

Vann er en avgjørende faktor i Tyrkias relasjoner med sine naboer, spesielt i forholdet til Syria. Tyrkia ser på utviklingen av sine vannressurser i Sørøst-Tyrkia som en høyst viktig nasjonal prioritet og mener at konstruksjonen av reservoarer, samt riktig bruk av vann kan løse landets økonomiske problemer. GAP er hoveddelen av denne utviklingsanstrengelsen.³⁴⁶ Syria og Irak derimot ser på GAP-prosjektet som et middel Tyrkia bruker for å oppnå herredømme over Eufrat- og Tigris-elven. Derfor ble forholdet mellom landene forverret da Atatürk-dammen, GAPs hovedanlegg begynte å operere. Før Atatürk-dammen ble konstruert, ble Eufrats vann hovedsakelig brukt til husholdning og hydroelektrisk energiproduksjon som skulle brukes på industri. Etter konstruksjonen av dammen, skulle imidlertid rundt 80 prosent av vannet brukes til irrigasjon, noe som fikk Syria og Irak til å protestere kraftig.³⁴⁷ Begge sider kom med truende bemerkninger og man begynte å høre snakk om krig. Syria og Irak bestemte seg for å overkomme forskjellene som splittet dem og dannet en felles front mot Tyrkia i vannsaken. Tyrkia sluttet imidlertid å holde på vannet før disse initiativene kunne lede til virkelig fiendskap, men resultatet ble likevel at Syria følte større fiendskap overfor Tyrkia.³⁴⁸

Den gigantiske Atatürk-dammen demonstrerer hvordan Tyrkia, som oppstrømsland forårsaket negative konsekvenser på nedstrømsnasjonene ved å demme Eufrat.³⁴⁹ Syria og Irak uttrykte at gjennom Atatürk-dammen hadde Tyrkia nå fått et vannvåpen som det kunne bruke mot dem. I midten av 1990-årene, truet faktisk president Turgut Özal med å kutte vannstrømmen til Syria om ikke det sluttet å støtte kurdiske opprørere som opererte i det sørlige Tyrkia. Selv om tyrkiske politikere trakk trusselen tilbake, hevdet syriske myndigheter at Tyrkia allerede hadde brukt sin makt over Eufrat mot dem for å oppnå politiske mål og kunne gjøre det samme igjen.³⁵⁰ Den 12. januar 1990 sa Kamran Inan til den tyrkiske avisen *Cumhuriyet*: “They have missiles: we have water.”³⁵¹ Tyrkia hevdet at Syria brukte kurdiske opprørere som et middel for å hevne seg på Tyrkias vannbruksmønstre, noe jeg om litt kommer tilbake til.

Men hva innebærer bruken av vannvåpen? Det er bevisst bruk av det gjensidige forholdet internasjonale elver skaper for å pålegge økonomiske og politiske tap på en elvebreddsnabo. Dette våpenet har minimums-, maksimumseffekt og både oppstrøms- og nedstrømsnasjoner har

³⁴⁶ Liel, 2001:20-21

³⁴⁷ Çarkoğlu & Eder, 2002: 356

³⁴⁸ Klare, 2001:179

³⁴⁹ Vukovic, 2003:250-251

³⁵⁰ Gleick, 1993:89

³⁵¹ Liel, 2001:22

dets potensielle bruk til rådighet. I hendene til oppstrømsnasjonen brukes våpenet for å simpelthen holde tilbake hydrologisk og meteorologisk data, mens på våpenets maksimum kan et land ensidig manipulere vannmengden i elven. Ved første blick er det vanskelig å se for seg sikkerhetstrusselen produsert av mangel på hydrologisk data, som for eksempel nedbørssrater, mengden av snøfall, eller flomadvarsler.³⁵² Men uten denne informasjonen kan ikke nedstrømsnasjonen generere vannkraft, forberede seg på kommende flom, eller allokere dets nasjonale vannbudsjett. På sitt maksimum innebærer vannvåpenet oppstrømsnasjonens manipulering av elvens strøm, for å pålegge nedstrømsnasjonen et kunstig tørke eller oversvømmelse.³⁵³ Imidlertid fører den økologiske gjensidige avhengigheten til at også oppstrømsnasjonene trenger nedstrømsnasjonenes samarbeid i aksepteringen av dreneringsvann, åpningen av deres damanlegg til kommende flom og rengjøringen av siltavsetning. Nedstrømsnasjonens avvisning av samarbeid pålegger oppstrømsnasjonen økonomiske og politiske tap.³⁵⁴ Derfor er samarbeid om vann mer lønnsomt. Dette har likevel ikke funnet sted mellom Tyrkia og Syria ennå.

Stater som er avhengige av vann er sårbare overfor bruken av vannvåpenet. Den syriske politiske elitens usikkerhet har fått den til å føre en selvforsyningspolitikk innen mat, spesielt hvete. Syria er derfor avhengig av Eufrats vann. Denne avhengigheten betyr at Tyrkia har maktfordeler overfor Syria og kan pålegge det betydelige tap. Tyrkia kan begrense vannet som når Syria og dermed hindre Syrias evne til å generere vannkraft, Tyrkia kan også stoppe elven og føre til at avlingene feiler.³⁵⁵

Konstruksjonen av Atatürk-dammen ble sett på som et klart eksempel på vannimperialisme, der Tyrkias vannbruksmønstre truer Syrias og Iraks framtidige jordbruksplaner. Atatürk-dammen og GAP ses på som et middel hvor Tyrkia gjør krav på Eufrat- og Tigris-elven. Tyrkia kontrollerer dermed vannstrømmen for å bygge dominans over disse.³⁵⁶ Derfor var det ikke beroligende for Syria å høre at da Atatürk-dammen ble åpnet i juli 1992 utbrøt president Özal triumferende: "The twenty-first century will belong to Turkey."³⁵⁷ Syria har store ørken og semi-ørken områder som utgjør ca halve Syria. I tillegg trenger Syria Eufrat til

³⁵² Zawahri, 2004:12

³⁵³ Zawahri, 2004:13

³⁵⁴ Zawahri, 2004:13

³⁵⁵ Zawahri, 2004:233

³⁵⁶ Çarkoğlu & Eder, 2001:57

³⁵⁷ Ward, 2003:192

sterkt ettertraktet vannkraft. Det reduserte vannivået vil innskrenke Syrias evne til å generere vannkraft.³⁵⁸

Den tidligere statsråden Kamran Inan sa: “We no longer count on the uniquely strategic importance of our location. We are now willing to be more of an economic and technological pioneer in this region by using our raw materials [...] This will make Turkey a candidate for a position of power in the Eastern Hemisphere.”³⁵⁹ Lignende bemerkninger tyrkiske offentlige personer har kommet med, har bidratt til å skremme Syria, som har mistenkt Tyrkia for å ha neo-Ottomanske ambisjoner og bruke vann som et middel for å bli en regional stormakt.

Tatt i betraktning tyrkiske dammers oppbevaringsmulighet av det livgivende vannet, er det ikke rart at Syria og Irak føler seg truet. Tyrkiske dammer er i stand til å oppbevare Eufrats vann i lang tid. Atatürk-dammen kan nemlig lagre utrolige 48,7 milliarder m³ vann.³⁶⁰ Keban dammen som er en av Tyrkias største dammer kan lagre 30 milliarder m³ vann og Karakaya 9,5 milliarder m³ vann. Karkamis-dammen som stod ferdig i 1999, er lokalisert under Birecik, bare 4,5 km fra den syriske grensen.³⁶¹ Dammens nærhet til den syriske grensen må ha blitt oppfattet som provoserende i seg selv. I tillegg har Karkamis dammen blitt konstruert til å kunne slippe ned 22,000 millioner m³ vann/sek. flomvann til Syria i tilfelle en nødssituasjon.³⁶²

Det ambisiøse GAP-prosjektet, selve inkarnasjonen av Tyrkias vannpolitikk har dominert det interstatlige forholdet mellom Tyrkia og Syria. GAP-prosjektet har derfor ført til store spenninger. Selv om GAP-prosjektet fantes før konstruksjonen av Atatürk-dammen, så Syria og Irak på prosjektet med bare beskjeden engstelse til å begynne med. Det ser ut til at disse landene bedømte at Tyrkia ikke var i stand til å fullføre prosjektet generelt og Atatürk-dammen spesielt uten internasjonal økonomisk og teknologisk støtte. Syria og Irak var suksessfulle i å hindre finansiell støtte og Tyrkias søken etter internasjonal pengestøtte for dammens konstruksjon mislyktes. Verdensbanken krevde nemlig at nedstrømsnasjonenes samtykke skulle sikres før Tyrkias anmodning om pengestøtte ble vurdert.³⁶³ Prosjektet måtte derfor finansieres av Tyrkia fordi Verdensbanken krevde at en konstruksjon som kan skade en annen vassdragsnasjon, måtte få aksept av de vassdragssnasjonene som kunne tenkes å påvirkes av prosjektet. Men verken Irak

³⁵⁸ Vukovic, 2003:111

³⁵⁹ Ward, 2002:193-194

³⁶⁰ Brismar, 2002:101

³⁶¹ Zawahri, 2004:205

³⁶² Zawahri, 2004:205

³⁶³ Turan, 2004:199

eller Syria godkjente prosjektet.³⁶⁴

Tyrkia har atter gjentatt at selv om vannet er dets nasjonale ressurser, ville det aldri berøve sine naboer fra en ressurs som de også hadde behov for.³⁶⁵ Imidlertid planla og konstruerte Tyrkia sine prosjekter uten å la nedstrømlandene få vite dets intensjoner. Prosjektene ble både designet og konstruert for å møte innenlands behov, uten å ta hensyn til andre vassdragsland. Det finnes ikke et eneste eksempel hvor Tyrkia modifiserte prosjektenes design for å dempe nabolandenes bekymringer.³⁶⁶

Vannet som når Syria, strømmer i henhold til Tyrkias interesser. Det finnes ødeleggende konsekvens for nedstrømnasjonene, nemlig elvens ustadige og uforutsigbare strøm. I følge en felt ingeniør ved Karkamis dammen, lokalisert 4,5 km fra grensen til Syria, er det imidlertid store variasjoner i nedslipping av vann til Syria. På kveldstid, kan Karkamis slippe 1500 millioner m³ vann/sek. og på dagen 200 m³ vann/sek. Elven opererer altså i henhold til Tyrkias elektrisitetsbehov, når etterspørselen øker blir også mer vann sluppet nedstrøms. Den lunefulle naturen til elvens strøm, truer nedstrømsnasjonenes evne til å generere vannkraft. I dag opererer Syrias damer på en tredjedel av deres kapasitet og landet opplever som følge av dette kroniske strømmangler.³⁶⁷ I tillegg har Tyrkias økte kontroll over vannstrømmen ført til Afrain, Quiq og Sajour elvene har tørket ut i Syria. Bønder har brukt dette tørre, men fruktbare jorden til landbruk og bygd hus.

Tyrkia er kjent for å slippe overskuddsvann i tider det er mye regn uten noen form for advarsel og oversvømmelse. Dette skjedde i 1987/1988 når 5000 hektar land rundt den uttørkede Quiq elven ble liggende under vann som et resultat av tyrkisk oversvømmelse. Mer nylig har Tyrkia også økt bruken av grunnvann nær den syriske grensen og dermed tørket ut kilder som mater Khabur elven, en bielv som tilhører Eufrat. I følge syriske regjeringsskilder er Khabur elven så tappet oppstrøms at de ikke lenger forbindes med Eufrat ved Dier-el- Zor.³⁶⁸ I 2001 opplevde regionen treårig tørke og Eufrat fikk bare 55 prosent av sin årlige mengde. Reservoarene opererte på 21 prosent av sin kapasitet. Fra desember 2000 til juni 2001 møtte Tyrkia derfor ikke sine forpliktelser.³⁶⁹ I september 2000 var vannmengden som nådde Syria på

³⁶⁴ Allan, 2001:255

³⁶⁵ Turan, 2004:200

³⁶⁶ Zawahri, 2004:205- 206

³⁶⁷ Zawahri, 2004:229-230

³⁶⁸ Zawahri, 2004:208

³⁶⁹ Zawahri, 2004:203-204

kun 75m³ vann /sek.³⁷⁰ Disse eksemplene demonstrer Tyrkias bestemte holdning overfor Syria og viser at det gjør som det vil med vannet. GAP forventes å bli fullført i 2010 og dette vil sannsynligvis fornye spenningen mellom landene.³⁷¹

5.4 Parti-ye Kerkaran – î- Kürdistan (PKK)³⁷² og Syria

Mens Tyrkia har brukt vann som et våpen har Syria hatt et politisk våpen i sine hender i form av støtte til den kurdiske opprørsbevegelsen, PKK. Dette har bidratt til å forverre forholdet mellom de to landene, noe som jeg diskuterer i denne seksjonen. Bakgrunnen for Syrias støtte kommer av utnyttelsen av det såkalte “kurdiske problemet.”

Da Atatürk radikalt brøt med fortiden, bygde han republikken rundt tanken om tyrkisk nasjonal identitet og språk. Han avviste ideen om et multi-nasjonalt imperium og som en del av denne prosessen, ble begrepet tyrker hevet fra det å være et forkleinerende tilnavn, til en identitet som alle tyrkerne stolt ville tilegne seg. Det berømte tyrkiske ordtaket “Hvor lykkelig er han som kan kalle seg en tyrker.” er et uttrykk for denne tankegangen. Problemet var og forblir at andre folkeslag enn tyrkere befinner seg i republikken Tyrkia, og den største av disse gruppene er kurderne. Det tyrkiske regimet har ført en streng politikk for å framme nasjonens integritet og undertrykket derfor kurdiske kulturelle og språklige særpreg.³⁷³ Dette fordi Tyrkia fryktet at disse ville forsterke selvstendighets ønske hos kurderne. Den ullmende misnøyen i den kurdiske befolkningen i Sørøst-Tyrkia kom fra statens undertrykkelse og av manglende økonomisk utvikling. Dette var en faktor Syria kunne spille på.

Tyrkia kunngjorde i 1984 at GAP skulle utvides til å omfatte sosioøkonomisk utvikling av det sørøstlige territorium. Dette betydde en forlengelse av irrigasjonssystemene til Sørøst-Tyrkia og førte til en økt kontroll og ikke minst økt bruk av elven. I samme år iverksatte kurdiske opprørere en gerilja type krigføring i hjertet av Sørøst-Tyrkia. I følge flere tyrkiske og syriske akademikere var Syrias støtte til kurderne en konsekvens av Tyrkias ensidige utvikling av Eufrat og ignoreringen av utviklingsprogrammets konsekvenser for dets nedstrømsnaboer.³⁷⁴ Tyrkias økte vannforbruk har ført til bekymringer for kvantiteten og kvaliteten på vannet som strømmer

³⁷⁰ Brismar, 2002:110

³⁷¹ Çarkoğlu & Eder, 2001:62

³⁷² Kurdistan Worker's Party

³⁷³ Carley, 1995:8

³⁷⁴ Zawahri, 2004:209

inn til Syria.³⁷⁵

Helt siden begynnelsen av 1980-årene tillot Syria PKK i å etablere treningsleire i syrisk territorium, samt i Beqaa dalen i Libanon og PKKs leder Öcalan gjorde Damaskus til sitt hovedkvarter. Tyrkia kom med militære trusler, men forsøkte også å bruke også forsikringer og belønninger overfor det syriske lederskapet. Til gjengjeld kom Syria med løfter om å ikke støtte PKK, men fortsatte samtidig støtten. Det kurdiske spørsmålet ble brukt som et middel for maktpolitikk og Tyrkia anklaget Syria jevnlig for å støtte og oppmuntre PKK til å utføre angrep i Tyrkia.³⁷⁶ PKK ble derfor en faktor Syria kunne spille på i sin krangel med Tyrkia. Syria var ikke i stand til å forhandle en fredfull ordning/bileggelse eller stille sin frykt og tydde til bruk av fordekte militære midler for å håndtere vannstriden. Strategien lytes i å vanskeliggjøre forlengelsen av irrigasjonssystemet i et område som var hovedsakelig bebodd av kurdere. Tross krigføringen lyktes Tyrkia med å fullføre alle sine planlagte dam prosjekt langs Eufrat.³⁷⁷ Men det kostet Tyrkia dyrt.

Den tyrkiske regjeringen svarte militært på PKKs vold, noe som resulterte i drap av kurdiske landsbyfolk som ikke var PKK tilhengere.³⁷⁸ Det regionale blodbadet har ført til tusenvis av tyrkiske og kurdiske siviles død, i tillegg til tyrkiske soldater og kurdiske geriljaer, journalister og andre som tok opp kurdernes tilstand. Fra tidlig 1990-tallet og gjennom hele tiåret har turister i Tyrkia og tyrkiske diplomater utenlands blitt mål for PKKs voldelige operasjoner.³⁷⁹ Terrorismen har vært svært kostbart for Tyrkia der 30000 mennesker har mistet livet og i tillegg har det forekommet store økonomiske og sosiale uroligheter.³⁸⁰ For å kontrollere og nøytralisere opprøret ble tusenvis av kurdiske landsbyer bombet, ødelagt, forlat eller omlokalisert. Millioner av kurdere flyttet til byer og regionens økonomi ble knust. Med en tredjedel av det tyrkiske militæret bundet til regionen, var kostnadene på sitt høyeste mellom 6 og 8 milliarder dollar årlig.³⁸¹

³⁷⁵ Çarkoğlu & Eder, 2001:41

³⁷⁶ Çarkoğlu et al. 1998:198

³⁷⁷ Zawahri, 2004:209-210

³⁷⁸ Carley, 1995:8

³⁷⁹ Carley, 1995:9

³⁸⁰ Martin, 2004:165

³⁸¹ Gajendra K. Singh. *A New Age for Turkey-Syria Relations*. I Al- Jazeera. Tilgjengelig på: <http://www.aljazeera.info/Opinion%20editorials/2005%20Opinion%20Editorials/April/14%20o/A%20new%20age%20for%20Turkey-Syria%20relations%20By%20K%20Gajendra%20Singh.htm> 2005: avsnitt 24

Syrias støtte gav PKK fordelene organisasjonen trengte for å kunne opprettholde et blodig opprør i Sørøst-Tyrkia i mange år. Andrew Mango skriver:

“It is almost impossible for a terrorist organization to survive without foreign bases. In turn, foreign bases need at least foreign toleration to serve their purpose. Toleration can shade into complicity which, in some cases can amount to discreet help by foreign authorities. Öcalan escaped to Syria in July 1979. He was to stay there for twenty years under the protection of the main Syrian intelligence service.”³⁸²

Syria håpet at Tyrkias anstrengelser med å overkomme problemet med omstreifende terrorister ville tappe det for energi og ressurser. Konstruksjonen av Atatürk-dammen hadde ført til sterk bekymring i Syria, som var redd for at Tyrkia ville bruke så mye av Eufrats vann at Syria på lengre sikt kom til å oppleve alvorlig vannknapphet. Målet var at opptrappingen av konflikten med PKK skulle føre til at konstruksjonen av Atatürk-dammen ville bli sinket på grunn av usikkerhet og ustabilitet. På denne måten trodde al-Assad regimet at Tyrkia kunne bli tvunget til å forhandle en vannfordelingsavtale før Atatürk-dammen og andre dammer i GAP-prosjektet ble fullført. Tyrkias utnyttelse av vannressursene som ble sett på som en innenriksdomene, ble på denne måten overført til den utenrikspolitiske agendaen. Vannsaken i tyrkisk utenrikspolitikk er ikke bare begrenset til å være en sak mellom Tyrkia og Syria, men vann okkuperer hovedscenen. Uten det er det liten grunn til å tro at vann hadde okkupert en så framtrедende rolle i Tyrkias utenrikspolitiske agenda.³⁸³ Dolatyar og Gray støtter dette synet: “Turkey acknowledged that the Kurdish issue, which is intrinsic to Turkish national security and stability, had become subordinate to the water issue since this issue was at the heart of Turkey’s relations with Syria.”³⁸⁴

I 1993, da bilaterale avtaler fra 1992 og 1993 viste seg å være forgjeves, sendte Tyrkias statsminister Tansu Ciller en beskjed til Hafez al- Assad om at Syria må forby PKK aktiviteter i Tyrkia, ellers ville det ikke bli noen løsning på vannproblemet.³⁸⁵

Syria spilte et farlig spill: Tyrkia hadde en dobbelt så stor hær som det Syria hadde, i tillegg var den mye bedre utrustet, så Syria var ikke i en posisjon der det kunne angripe Tyrkia. Tyrkia er økonomisk og militært sterkere enn Syria. Tyrkia har rundt 200 F-16 fly, og nesten 1000 M-60 tank. Tyrkiske utgifter på militært utstyr har blitt mer enn fordoblet mellom 1985 og

³⁸² Mango, 2004:216

³⁸³ Turan, 2004:200

³⁸⁴ Dolatyar & Gray, 2000:155

1996 og har fortsatt å øke. Det tyrkiske militæret har også fått betydelig kamptrening ved å slåss mot PKK innenlands og i Irak. Syria har i kontrast opplevd alvorlige begrensninger som følge av Sovjet Unionens fall og hæren mangler avansert våpen. Dagens økonomiske problemer har forhindret videre modernisering og det syriske luftvåpenet har bare 40 moderne jagerfly. I tillegg har ikke Syria hatt et militært engasjement siden 1982.³⁸⁶

Tyrkerne gjorde vondt verre ved å skryte over deres overlegenhet og erklærte at de ville motstå et hvert angrep på Atatürk-dammen eller andre GAP-anlegg. Men det Syria hadde var PKK- kortet og det nølte ikke med å bruke det. Syrias støtte av PKK førte til kronisk ustabilitet i Sørøst-Anatolia, hvor GAP-prosjektene var konsentrert og de fleste tyrkiske kurdere bodde.³⁸⁷ Det kurdiske problemet i Sørøst-Tyrkia ble en viktig forhandlingsmiddel for Syria.³⁸⁸ Tyrkia gav ikke etter Syrias forhandlingskort, da denne strategien på lengre sikt kunne føre til mer terrorisme. Tyrkia valgte i stedet å forbedre sine militærevner og å isolere Syria fra det internasjonale systemet ved å betegne det som en terroriststat. I følge Turan ble Tyrkias militærevner så kraftig forbedret at landlig terrorisme ble, med unntak av få isolerte hendelser, brakt under kontroll.³⁸⁹

Konflikten over vann langs Eufrat-vassdraget har ført til at statene brukte militære midler for å håndtere vannstriden. Syria tydde til militære taktikk for å hindre eller sinke Tyrkias utvikling av deres felles elv.³⁹⁰ En tyrkisk regjeringsmedlem erkjente at prosjektet tok tid: "it was simply too unstable and people were scared to work in this region."³⁹¹ Syrias strategi mislyktes imidlertid i å avskrekke Tyrkia fra å bygge dammer langs Eufrat-elven. Tyrkia lyktes i å fullføre alle dets planlagte dammer, til tross for krigsføringen som fant sted i regionen.³⁹² Et resultat av dette var at Tyrkia fikk en svært hard holdning i dets vannpolitikk og brukte i bunn og grunn sine vannkilder akkurat som det ønsket. Det uten å ta hensyn til Syrias behov eller frykt.

³⁸⁵ Vukovic, 2003:125

³⁸⁶ Vukovic, 2003:137

³⁸⁷ Klare, 2001:179

³⁸⁸ Çarkoğlu & Eder, 2001:59

³⁸⁹ Turan, 2004:203

³⁹⁰ Zawahri, 2004:209

³⁹¹ Zawahri, 2004:210

³⁹² Zawahri, 2004:210

5.5 Oktober-1998-krisen: krigstrusselen som brakte fred³⁹³

I september 1998 tok det tyrkiske militæret saken i hendene fra politikerne og truet Syria med makt dersom det ikke utviste den kurdiske opprørslederen Öcalan.³⁹⁴ “[...] the military took the bit between their teeth and warned Syria that it would have to expel Öcalan and end its support for anti-Turkish terrorists or face the consequences.”³⁹⁵

I 1998 hadde det mektige tyrkiske militæret helt klart fått overtaket i krigen mot PKK innen Tyrkia. Det hadde også begrenset PKKs mulighet til å operere i Nord-Irak, dermed virket elimineringen av PKKs tilstedeværelse i Syria et gjenværende hinder for dets endelige nederlag.³⁹⁶ Forsvarsjefen General Hüseyin Kivrikoğlu, konstaterte at fordi Syria støttet PKK, foregikk det faktisk en “uerklært krig” mellom Tyrkia og Syria.³⁹⁷ Ankara varslet Syria med militæraksjon om landet ikke la ned PKK leirene og utviste Abdullah Öcalan og plasserte sine tropper på høy alarm og sendte tusenvis av soldater til den Syriske grensen for å demonstrere alvor av situasjonen.³⁹⁸

Tyrkia kom med et ultimatum. Øverst kommanderende for landstyrkene general Atilla Ateş, besøkte byen Reyhanlı som lå akkurat nord for den syriske grensen og meddelte: “If Turkey’s expectations are not met we will earn the right to take any sort of precaution. Our patience has run out.”³⁹⁹ Den tyrkiske ministeren Cengiz Altunkaya påpekte Tyrkias overlegne posisjon “Våre kuler/ patroner er klare. Når Eufrat finnes, trenger vi ikke kanoner og tank. Før vi starter en varm krig, kan vi kutte Eufrats vann, som er vår største trumfess. Da blir Syria lagt i grus.”⁴⁰⁰

I flere uker virket det som om konflikten var uunngåelig og tyrkisk presse var fullt av spekulasjoner på militærets kommende angrep, som luftangrep på Syrias militæranlegg, fulgt av landstyrkenes okkupasjon. Flere regionale ledere, som den egyptiske presidenten Muhammad Hosni Mubarak fløy til Ankara og Damaskus for å megle. Tyrkisk press førte til at Syria godtok termene fordi det var redd for å bli beseiret og endte sin støtte av PKK. Den 21. oktober 1998 signerte Syria den offisielle Adana avtalen med Tyrkia. Öcalan ble utvist og fløy til Italia, for så

³⁹³ Tittelen er hentet fra Yakup Şalvarcı's tittel: Syria og 1998 krisen: Krigstrusselen som brakte fred.

³⁹⁴ Mango, 2004:98

³⁹⁵ Mango, 2004:219

³⁹⁶ William Hale. *Turkish Foreign Policy 1774-2000*. (London: Frank Cass Publishers, 2000):304

³⁹⁷ Kirişçi, 2004:295

³⁹⁸ Klare, 2001:180

³⁹⁹ Hale, 2000:305

⁴⁰⁰ Şalvarcı, 2003:189

til Afrika før han ble pågrepet av tyrkiske agenter og brakt for retten i Ankara.⁴⁰¹ Oktoberkrisen endte altså i oktober 1998 med signeringen av Adana-avtalen. Det syriske regimet lovet å ende all støtte til PKK, som Syria hadde brukt siden 1980-årene som et politisk kort mot Tyrkia. Syria erkjente i avtalen at PKK var en terroristorganisasjon.

Delvis var overensstemmelsen et resultat av Tyrkias allianse med Israel.⁴⁰² 1990-årene hadde ført til styrkede militære forbindelser mellom Tyrkia og Israel, noe som bidro til enda mer spenning mellom Syria og Tyrkia. Slik syrerne så det var denne militære alliansen direkte siktet på dem.⁴⁰³ Tyrkias politikk til å motvirke Syrias involvering med PKK har bidratt til utviklingen av det nære militære og strategiske forholdet mellom Tyrkia og Israel.⁴⁰⁴ Syrias løfte om å stanse støtten til kurdiske geriljaer er en betydelig politisk vinning for Tyrkia og spesielt for Tyrkias militære etablissement, som var hoveddrivkraften i konfrontasjonen. Ankaras maktposisjon var også betraktelig styrket på grunn av den sterke militære samarbeidet med Israel. Arabiske kilder sa at risikoen om en israelsk involvering, selv et begrenset etterretningssamarbeid, var en faktor som overbeviste Syria om å bøye seg for Tyrkia fort. PKK var et potensielt syrisk forhandlingskort i striden om Eufrats vanddeling, men den muligheten bleknet da den tyrkiske hæren mistet tålmodigheten.⁴⁰⁵

Tyrkia oppnådde en stor seier. PKK hadde blitt svekket, først i Tyrkia, så i Nord-Irak og nå ble også lederen av PKK tvunget ut av Syria. Siden da har det bilaterale forholdet mellom landene begynt å forbedres. Et symbolsk uttrykk forekom i januar 2000 på slutten av den muslimske høytiden ramadan. De to regimene tillot den lokale befolkning som levde ved grensebyen Ceylanpınar til å besøke deres venner og familie. I flere tiår hadde grensene blitt stengt for slike besøk. Interaksjonen, så vel som handel mellom landene har økt betydelig.⁴⁰⁶

Vannsaken var en viktig del av den alvorlige tretten mellom Tyrkia og Syria i august 1998. Konflikten så til å komme fra den langvarige kurdiske konfronteringen i Sørøst-Tyrkia, men den underliggende årsaken var vannstriden.⁴⁰⁷ Det kurdiske "problemet" med bakgrunn i den pågående vannstriden kulminerte i en et militært oppgjør mellom Tyrkia og Syria.

⁴⁰¹ Klare, 2001:180

⁴⁰² Vukovic, 2003:127

⁴⁰³ Liel, 2001:197

⁴⁰⁴ Çarkoğlu et al. 1998:198

⁴⁰⁵ Joseph Fitchett. *Syrian Pledge Seen as Victory for Turkish Military*. I International Herald Tribune. Tilgjengelig på www.iht.com/bin/print_ipub.php?file=/articles/1998/10/23/kurd.t.php (1998):1

⁴⁰⁶ Kirişci, 2004:296

⁴⁰⁷ Çarkoğlu & Eder, 2001:41

5.6 Forsøk på samarbeid før 1998

Felles vannkilder har ført til konflikt og dårlige forhold mellom Tyrkia og Syria. Statenes forhold til hverandre har blitt negativt påvirket fordi de ikke har klart å samarbeide over vannsaken. Dette betyr imidlertid ikke at forsøk på samarbeid ikke har funnet sted. Jeg skal nå ta for meg noen av disse forsøkene på samarbeid.

5.6.1 Joint Technical Committee (JTC)⁴⁰⁸

JTC har sin opprinnelse i 1960- årene, da Tyrkia og Syria startet å bygge store dam langs Eufrat. Behovet for å koordinere disse aktivitetene og minimalisere skader førte til etableringen av en institusjon som ville gjøre det lettere å utveksle informasjon. Det første møtet fant sted i 1964 og var bilateral mellom Tyrkia og dets nedstrømsnaboer. I disse møtene foreslo Tyrkia å danne JTC for å utrede elvens årlige strøm, elvebreddnasjonenes framtidige irrigasjonsbehov og for å forberede en prosedyre for å komme fram til en vanddelingsavtale. Det første møtet ble holdt i Bagdad i 1965. Her utvekslet partene informasjon om Keban, Tabqa og Haditha dammene og snakket om mulighetene til å danne en permanent JTC. Imidlertid, var ikke partene i stand til å komme fram til en formell avtale om JTC og det gikk flere år før møte nummer to ble holdt.⁴⁰⁹

I 25. desember 1980 gjenopprettet Tyrkia og Irak JTC protokollen Joint Iraqi-Turkish Committee for Technical and Economic Cooperation. I 1983 ble Syria invitert til å tre inn i institusjonene. I følge protokollen var hensikten med å samle institusjonen å: "Study matters relating to regional waters (in particular the Euphrates and Tigris River Basins) and be required to submit its report to the governments of the three countries within two years. This period can be extended one more year. Upon receipt of the report the three governments will be invited to meet at Ministerial level in order to evaluate the findings of the Joint Technical Committee and to decide on the methods and procedures to be recommended by the Joint Technical Committee to lead to a definition of the reasonable and appropriate amount of water that each country needs of the joint rivers."⁴¹⁰ I perioden 1982-1992 fant 16 møter sted. Periodens viktigste utvikling var 1987- protokollen mellom Tyrkia og Syria.⁴¹¹ Jeg kommer tilbake til protokollen om litt.

Statene i vassdraget står overfor en svak distribueringskonflikt selv om de kom nær en

⁴⁰⁸ Forent teknisk komité

⁴⁰⁹ Zawahri, 2004:211

⁴¹⁰ Zawahri, 2004:212

⁴¹¹ Toklu, 2004:799

konflikt, fordi Eufrat har nok vann til at de kan møte innenrikskrav. “The Tigris- Euphrates riparians are conscious that there are potential water shortage problems but these will be some decades in the future.”⁴¹²

Til tross for at det er nok vann til vassdragsstatene finnes det en konflikt over vandistribueringen. Dette fordi statene har overdrevet hvor mye vann de trenger for å få så mye som mulig i framtiden. Statene forventer økt behov i framtiden og regner med at de vil trenge mer vann i nær framtid grunnet blant annet befolkningsvekst. Hvis statene står overfor en asymmetrisk gjensidig avhengigforhold og en svak distribueringskonflikt, vil de sannsynligvis gjøre *noe* investering i institusjonell design. En svak distribueringskonflikt har ikke en direkte virkning på institusjonell design. Disse statene trenger en institusjon som kan bestyre deres asymmetriske gjensidig avhengige forhold, men denne vil sannsynligvis ikke bli en sterk institusjon. Dette skjer fordi mens den avhengige staten er interessert i en effektiv institusjon for å bedre dens tilgang til informasjon og dempe dens frykt for juks, har den mindre avhengige staten bare en moderat interesse. Statene vil derfor sannsynligvis bare foreta noe investering i institusjonell design.⁴¹³

Designen av institusjonen forhindret evnen til å lette samarbeidet mellom elvebreddsnasjonene som deler Eufrat-elven. JTC mangler den nødvendige autonomien for å overvåke elvens utvikling og inneholder ingen konfliktløsningsmekanismer. Fravær av disse to ingrediensene hindret JTC i å assistere medlemsstatene i å overkomme frykten for juks og å håndtere vannstriden på en fredfull måte.⁴¹⁴ All kommunikasjon mellom medlemmene skjedde gjennom diplomatiske kanaler, og medlemmene fikk ikke kommunisere direkte med hverandre.⁴¹⁵ Dette viser hvorfor et utstrakt samarbeid mellom partene ikke kunne finne sted. Medlemmene fikk ikke god nok kontakt med hverandre. Det gjør samarbeid og forhandlinger vanskeligere. Det faktum at all kommunikasjon fant sted gjennom diplomatiske kanaler svekket Juc's evne til å gjøre framskritt i dens langsiktige mål, fordi ting konstant var feil plassert gjennom diplomatiske kanaler. I 1989 sendte den irakiske delegasjonen et delingsforslag om internasjonale elver gjennom diplomatiske kanaler, som selv etter noen måneder ikke nådde de

⁴¹² Allan, 2001:226

⁴¹³ Zawahri, 2004:255-256

⁴¹⁴ Zawahri, 2004:210-211

⁴¹⁵ Zawahri, 2004:214

syriske og tyrkiske delegasjonene.⁴¹⁶

Alle statene som deler Eufrat har forsøkt å jukse, og når de først ble tatt, fortsatte de å bygge sine hydrologiske infrastrukturer uten å forhandle med sine elvebreddsboer. I de få tilfellene de forsøkte å forhandle fram en fredfylt ordning på en strid, mislyktes de og fortsatte så videre med prosjektet uten å forandre atferd.⁴¹⁷

JTC var suksessfull når det gjaldt dens kortsiktige mål om å samle data og dele informasjon, men mislyktes i å møte langsiktige mål. Denne fiaskoen tilskrives institusjonens svake design.⁴¹⁸ JTC manglet autonomi til å inspisere områder langs Eufrat og derfor har den ikke vært i stand til å dempe statens frykt for å bli lurt. Dessuten manglet det en institusjonalisert mekanisme for å bekrefte presisjonen av data utveksling. For å overkomme statens frykt for juks, må det finnes en institusjon som har autonomi til å inspisere hele elvesystemet, slik at gyldigheten av all vekslet informasjon kan bekreftes og man kan sikre seg mot juks. Hvis en slik institusjon ikke finnes, kan statene ty til etterretningssamling, slik man ser stater i Eufratvassdraget har gjort.⁴¹⁹ Zawahri skriver “[...] if states are unable to rely on an institution to gather the needed information in order to confirm their suspicions, they are more likely to resort to military means. Moreover, the lack of conflict resolution mechanisms negates the possibility for tempering the incentives to use military means to manage disputes. This has been evident for the Euphrates River states, who are confronted with a weak institution.”⁴²⁰

Institusjonalister hevder at vannrelaterte strid kommer fra urettferdig og ineffektiv vannbestyrelse og bruk av begrensede vannressurser. De hevder at ved å oppnå en effektiv bestyrelse og utnyttelse av vannressursene kan politiske forhold mellom nasjonene bedres. Institusjonalistene tror at løsning på vannstriden ikke kan skje spontant, men kan oppnås gjennom institusjonsbygging av de involverte partene.⁴²¹ I følge disse kan permanent og stabil vannfordeling oppnås gjennom bruken av institusjoner. I teorien kan internasjonale regimer handle som en mellommann blant stater og lette samarbeid. Derfor kan solid samarbeid mellom statene skje ved å bygge nødvendige institusjoner og man kan oppnå effektiv og rettferdig bestyring og bruk av Eufrat- og Tigris-elvens vann. Formasjonen av en internasjonalt regime i

⁴¹⁶ Zawahri, 2004:215

⁴¹⁷ Zawahri, 2004:205

⁴¹⁸ Zawahri, 2004:216

⁴¹⁹ Zawahri, 2004:217

⁴²⁰ Zawahri, 2004:223

⁴²¹ Kibaroglu, 2002:15

Eufrat-Tigris-vassdraget kan hindre ineffektiv bestyrelse, utnyttelse og ødeleggelse av en ekstrem vital ressurs. Den kan også minske sannsynligheten av en konflikt mellom elvebreddsnasjonene. Formasjonen av en slik regime ser ikke politisk gjennomførbart ut akkurat nå, men slike faktorer burde ikke utelukke muligheten for en holdningsendring, spesielt hos nedstrømsstatene til en positiv retning i framtiden.⁴²²

5.6.2 1987 Peace Pipeline forslaget

Midtøsten er en region med vannmangel, derfor er det mulig at den etter hvert blir tvunget til å kjøpe vann utenfra. Til tross for at Tyrkia ikke er vannrik, har det kommet med forslag for å minske vannmangelen. Et av disse forslagene er fredsvannprosjektet.⁴²³ “[...] there are indications that, despite fanciful predictions of the exacerbation of water conflict in this basin, Turkey is reshaping its water policy by trying to find a conciliatory solution to the region’s water problems. This because Turkish policy-makers have realised that they will be better off with cooperation, however difficult that may be. To show its goodwill, Turkey has not only declared that it will renounce permanently half of the flow of the Euphrates, but it has also proposed to bring drinking water from Anatolia to help [...] water poor countries.”⁴²⁴

Forslaget gikk ut på å bygge to lang distanse rørledninger for å transportere vann. Den første rørledningen på ca 1500 mil, ville nå Kuwait, Saudi-Arabias østlige deler, og andre Gulfstater, samt krysse gjennom Syria og Irak. Den andre røren ville følge en rute gjennom Syria og Jordan, Israel og Vest-Saudia Arabia. Seyhan og Ceyhan elvene skulle bidra med vann til rørledningene og bære med seg 39 millioner m³ vann.⁴²⁵ Dette prosjektet er det første hvor vann ble tilbudt som en positiv politikkinstrument og ble foreslått av Turgut Özal, statsminister og senere president av Tyrkia. Prosjektets utgifter og vannprisen ble imidlertid for høy. Arabiske stater mislikte tanken på å bli avhengige av vann fra en ikke-arabisk stat og fant muligheten for at Israel ville få noe av vannet til å være uakseptabel.⁴²⁶ I tillegg ville en rørledning måtte krysse Syria, et land som mente at det ikke fikk nok vann fra Tyrkia. Syria ville ikke akseptere at rørledningen gikk gjennom landet uten å få en akseptabel innrømmelse fra Tyrkia. Det var simpelthen for mange hindringer som måtte overkommes for at prosjektet i det hele tatt skulle ses

⁴²² Kibaroglu, 2002:3-4

⁴²³ Salvarci, 2003:72

⁴²⁴ Dolatyar & Gray, 2000:156

⁴²⁵ Vukovic, 2003 :128

på som en realistisk mulighet.⁴²⁷ Dyp regional mistillit og arabernes frykt for å bli avhengig av vann førte til at prosjektet ikke ble realisert.⁴²⁸

De arabiske statene fryktet at oppstrømsnasjonene ville få økte fordeler. I 1970 årene og i 1982 og 1990 viste først Syria, så Tyrkia og Saudia Arabia at de kunne kutte olje rørledninger for politiske hensikter. Dette førte til at Midtøstens politiske realister spurte hvis de kunne kutte oljen, hvorfor ikke vann? En annen årsak var at statene bekymret seg for rørledningenes sårbarhet overfor sabotasje eller angrep.⁴²⁹ Prosjektet kom aldri fra tegnebrett stadiet på grunn av politiske forsyningsproblemer og den enorme kostnaden gjorde den upraktisk. I stedet for å bli en kilde for samarbeid, ble vann kilde for konflikt mellom Tyrkia og dets sørlige naboer, og kompliserte andre strid og historiske nag.⁴³⁰ Forslaget førte også til at Tyrkia ble sett på som vannrik, noe det faktisk ikke er.⁴³¹

5.6.3 1987-protokollen

Etter hvert som GAPs mål ble kjent, uttrykte Syria og Irak bekymring for deres sikkerhet og framtidige vanntilgang. Tyrkia insisterte at de aldri ville true landenes grunnleggende vannbehov. For å demonstrere sin godvilje signerte Tyrkia en protokoll med Syria hvor det lovet å slippe gjennomsnittlig 500 kubikkmeter vann/sek. I bytte mot dette lovet Damaskus å stramme sikkerheten langs den syrisk-tyrkiske grensen og avbryte sin støtte av PKK.⁴³²

Tyrkias statsminister Özals besøk til Damaskus for å møte Syrias president Hafez al-Assad, var det første offisielle møtet mellom de to landenes ledere. På slutten av møtet, signerte lederne en protokoll for teknisk og økonomisk samarbeid, som omfattet økonomi-, vann- og sikkerhetsinteresser. Avtalen sier: "During the filling up period of the Ataturk Dam reservoir and until the final allocation of the waters of Euphrates among the three riparian countries, the Turkish side undertakes to release a yearly average of more than 500 mcm/sec at the Turkish-Syrian border and in cases where the monthly flow falls below the level of 500 mcm/sec, the

⁴²⁶ Turan, 2004:206

⁴²⁷ Turan, 2004:206

⁴²⁸ Kemal Kirişçi. "Türkiye'nin Ortadoğu Politikasının geleceği" Overs.: "Framtiden til Tyrkias Utenrikspolitikk" I *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası: Tyrkias utenrikspolitikk I dag*. Redigert av Lenore G. Martin & Dimitris Keridis. 2002:163

⁴²⁹ Vukovic, 2003:129

⁴³⁰ Hale, 2000: 174

⁴³¹ Williams, 2001:28

⁴³² Klare, 2001:178

Turkish Side agrees to make up the difference during the following month.”⁴³³ I følge sikkerhetsprotokollen skulle Syria slutte å støtte PKK.⁴³⁴

I teorien skulle avtalen mellom Özal og Hafiz al-Assad ha gitt basis for løsningen av Eufrat vannstriden og den syriske støtten for PKK. Den mislyktes i dette, delvis fordi det syriske regimet ikke trodde at tyrkerne ikke ville innskrenke eller kutte av vannet. Syria overholdt ikke avtalen om å forhindre aktivitetene til organisasjoner som truet med eller undergravde sikkerheten og stabiliteten til Tyrkia. Når tyrkerne la press på syrerne nektet regimet blankt for at de støttet PKK og at lederen befant seg på deres territorium.⁴³⁵ Protokollen førte bare til at PKK leirene ble forflyttet fra den tyrkisk-syriske grensen til Beqaa dalen i Libanon.⁴³⁶ Syria holdt seg altså ikke til avtalen og President Turgut Özal advarte i oktober 1989 at han kunne kutte av vannstrømmen hvis Syria ikke endte sin støtte til PKK. Senere trakk han tilbake trusselen, men auraen av trussel forble.⁴³⁷

I følge 1987-protokollen skulle Tyrkia, til man kom fram til en endelig avtale, slippe rundt 500 m³ vann/sek. Flere kommentatorer mener at grunnen til at Tyrkia signerte denne avtalen, og forsøkte å gjøre samarbeid mer tiltrekkende for Syria, var å sikre seg Syrias samarbeid når det gjaldt grensesikkerheten. I en parallell pakt forpliktet Syria seg til å kutte støtten til anti-Tyrkia grupper. Syria fortsatte imidlertid støtten til PKK.⁴³⁸ En undersøkelse Verdensbanken hadde sponset i 1974, viste at hvis Tyrkia opprettholdt en månedlig gjennomsnittlig strøm på 500 m³/sek. ville dette tilfredsstille eksisterende nedstrømsbehov for kraft generering, irrigasjon og framtidig vekst. 500 m³ vann/sek. representerer ca. halve av Eufrats årlige strøm.⁴³⁹

5.6.4 Trestegsplanen

Et annet forslag kom fra Tyrkia, som foreslo en trestegsplan som i følge Turan for optimal, rettferdig og fornuftig bruk av Tigris-Eufrat-vassdragene. Planen foreslår to innledende faser, som skulle etterfølges av en tredje fase for diskusjonen av hvordan vannet faktisk kan utnyttes. Et steg ville være et studie av vannstrømmen, fordampingstapet, vannkvaliteten, dagens vannbruk og andre lignende vannrelaterte spørsmål. Et annet steg ville omfatte studier av

⁴³³ Zawahri, 2004:199-200

⁴³⁴ Şalvarcı, 2003:154

⁴³⁵ Hale, 2000:302

⁴³⁶ Vukovic, 2003:126

⁴³⁷ Klare, 2001:178-179

⁴³⁸ Çarkoğlu & Eder, 2002:360

jordkvalitet, i hvilken grad det kan irrigeres osv. Ved å inkorporere de tre elvebreddslandene i studiet, kunne forslaget ha representert en mykning av Tyrkias posisjon som krevde full suverenitet over elvene. Forslaget ble imidlertid avvist av Syria og Irak. Tigris-elven som Syria er så vidt har tilgang til, er av ingen umiddelbar interesse og landet ønsker derfor kun å begrense forhandlingene til Eufrat.⁴⁴⁰

Planen foreslo å kartlegge vann- og landressurser for å først få riktig data, også foreslås det måter for optimal og rettferdig fordeling og herav utnytte Eufrat-Tigris elvenes vann.⁴⁴¹ Tyrkia mente at en regional vannsamtale burde inkludere Eufrat-, Tigris- og Oronteselven, mens Syria og Irak mente at samtalene burde ta for seg Eufrat.⁴⁴²

Syria frykter at hvis Tigris blir en del av vannforhandlingene, kan det gi Tyrkia grunn til å redusere Eufrat-elvens mengde. Både Syria og Irak kan være redde for at en studie av vannrelaterte spørsmål kan forsvare Tyrkias krav om at det er mye mer rasjonelt å bygge dammer i oppstrøm Tyrkia, der tap som følge av vannfordamping er betraktelig mindre sammenliknet med Syria og Irak. Studiet av vannbruksmønstre, jordkvalitet og lignende kan også avsløre at syriske og irakiske krav om vannmengde er vanskelig å virkeliggjøre, og sannsynligvis overdrevet. Uansett grunnene har trestegsplanen blitt liggende for å samle støv.⁴⁴³

Planen ser på Eufrat- og Tigris-elven som et elvesystem og det foreslås at datasamlingsprosessen skal foretas i fellesskap av Tyrkia, Syria og Irak. På denne måten oppnår man en overensstemmelse vedrørende vann og jordtilstanden.⁴⁴⁴ Tyrkia foreslo den kompliserte trestegsplanen der de tre involverte landene skulle dele relevant hydrologisk og meteorologisk informasjon, etterfulgt av en studie av landressurser. Partene skulle bli enige om distribusjonen av vannet, hvor man også ville adoptere irrigasjonssystemer som ville minimere vanntap og samtidig huske å vanntilgjengelighetene fra andre elv, hovedsakelig Tigris.⁴⁴⁵

⁴³⁹ Mango, 2004:226

⁴⁴⁰ Turan, 2004:202

⁴⁴¹ Kibaroglu, 2002:3

⁴⁴² Toklu, 2004:800

⁴⁴³ Turan, 2004:202

⁴⁴⁴ Toklu, 2004:799

⁴⁴⁵ Hale, 2000:303

5.7 Post 1998-epoken: Forbedrede mellomstatlige forhold

Den geopolitiske spesialisten Arun Elhance skriver i boka (1999) *Hydropolitics in the Third World, Conflict and Cooperation in International River Basins* at det at statene i det hele tatt snakker sammen heller enn sikter raketter mot hverandre, er en bemerkelsesfull vitnesbyrt til hydropolitikkens makt til å skape gjensidig avhengighet mellom vassdragssnasjoner. Til slutt blir selv den sterkeste vassdragssnasjonen, som deler en internasjonal elv, tvunget til å søke en eller annen form for samarbeid med dets svakeste nabo.⁴⁴⁶ Elhance sier selv de mest uvillige statene vil samarbeide, fordi der vann er knapt, føler man kostnadene av mangel på samarbeid på mange nivåer. Elhance sier: “Hydropolitical cooperation may take a very long time to develop. It may not necessarily lead to the optimal development and allocation of the shared water resources, may not satisfy or benefit all parties equally, and may not be possible without sustained third-party mediation and support: however, once achieved, such cooperation tends to endure.”⁴⁴⁷ Samarbeid i styringen og utviklingen av internasjonale elver kan bidra til, selv resultere i politiske prosesser og institusjonelle kapasitet som kan åpne dørene til andre kollektive handlinger. Dette muliggjør grensekryssende samarbeid.⁴⁴⁸ I dag er miljøet for samarbeid mye mer egnet enn det har vært tidligere. Internasjonale politiske forandringer og slutten av den kalde krigen spesielt har skapt en drivkraft for regionalisme.⁴⁴⁹

Etter signeringen av Adana avtalen 20.oktober.1998, begynte forholdet mellom Tyrkia og Syria raskt å normaliseres. Begge statene har vist en felles vilje til å forbedre det mellomstatlige forholdet og tatt viktige skritt i denne retningen.⁴⁵⁰ Tyrkias president Ahmet Necdet Sezer dro for eksempel til Hafez al-Assads begravelse den 13.juni.2000. Dette besøket har påvirket det mellomstatlige forholdet på en positiv måte og fra denne datoen har besøk på både minister- og teknisk nivå blitt hyppigere.⁴⁵¹ I tillegg har den tyrkiske statsministeren og den syriske utenriksministeren også besøkt hverandre.⁴⁵² Den syriske presidenten Bashar al-Assad besøkte

⁴⁴⁶ Ward, 2002:208-209

⁴⁴⁷ Ward, 2002:209

⁴⁴⁸ Sadoff & Grey, 2002:398

⁴⁴⁹ Çarkoğlu et al. 1998:27

⁴⁵⁰ Den tyrkiske republikkens utenriksdepartement, 2004: avsnitt 1. Tilgjengelig på:
http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Suriye/Turkiye-Suriye.htm

⁴⁵¹ Den tyrkiske republikkens utenriksdepartement, 2004: avsnitt 2

⁴⁵² Pehlivanoğlu, 2004:128

Tyrkia i 2004 og “[...] emphasized that Syria could be a bridge for Turkey for the Arab world, and that Turkey was a doorway into Europe for Syria.”⁴⁵³

President Sezer besøkte også Syria i 2005, til tross for den amerikanske ambassadøren i Ankara Eric Edelman offentlige motstand. Dette er på mange måter et høydepunkt i Tyrkias og Syrias forhold, og viser godt hvordan det strategiske forholdet etter Sovjetunionens kollaps har forbedret seg.⁴⁵⁴

Til tross for 1998 krisen og langvarig skeptisisme har forholdene mellom Tyrkia og Syria stabilisert seg siden 1998. Landene har faktisk økt deres samarbeid over saker som grensetransport og handel. I mars 1999 ble de enige i å tillate familier på begge sider av grensen i å møtes i religiøse feiringer og i mai 2000 dro statsråd Recep Önal sammen med 100 forretningsmenn og offisielle tjenestemenn til Damaskus for å restarte det fjerde Felles Økonomiske Rådet⁴⁵⁵, som hadde vært inaktiv de siste 12 årene. De to sidene ser nå etter muligheter for å gi et nytt liv til og regulere grensehandelen. Tyrkia er fornøyd med å ha lyktes i å skille vannsaken fra det kurdiske problemet gjennom 1998 protokollen.⁴⁵⁶ Etter 1998-krisen viste Tyrkia en ny handlingslinje overfor Syria og i 1999 økte det også vannmengden betydelig til rundt 700 m³/sek. i stedet for det vanlige 500 m³ vann/sek.⁴⁵⁷

Selv om statene ennå ikke har lyktes til å samarbeide i styringen og utviklingen av Eufrat-elven, har de oppnådd grensekryssende samarbeid. Den økende handelen mellom statene har bidratt til at de er mer avhengige av å ha et godt forhold. Det står mer på spill i dag dersom Tyrkia og Syria ikke er i stand til å samarbeide om vann. De involverte økonomiske interessene gjør at statene vil anstrenge seg langt mer for å unngå konflikt, som ellers ville påvirke begge statene negativt. Et økonomisk samarbeid som er lønnsomt for begge parter gjør partiene gjensidig avhengig av hverandre og det blir i statenes egeninteresse at handelspartneren gjør det godt, slik at handelen kan fortsette.

Gajendra Singh, en pensjonert indisk ambassadør til Tyrkia uttrykker det slik: “Today, relations are steadily improving. The historical disputes over Euphrates waters and Hatay province have been put on the back burner, and Ankara has kept quiet on the sale of short-range

⁴⁵³ Walker, 2005:127

⁴⁵⁴ Singh, 2005:avsnitt 1

⁴⁵⁵ Joint Economic Council

⁴⁵⁶ Çarkoğlu & Eder, 2001:62

⁴⁵⁷ Vukovic, 2003:130

Russian missiles to Damascus, a deal it would have howled over in the past.”⁴⁵⁸ Dette til tross sier Ali Çarkoğlu at mulighetene for en vannavtale er veldig lite. Problemet ligger i dvale og begge parter later som om det ikke finnes et vannproblem. Syria snakker ikke om vann i det hele tatt.⁴⁵⁹ Under intervjuet med Ilter Turan fortalte også han at forholdet mellom Tyrkia og Syria i dag er vennskapelig, men at det foregår ingen forhandlinger eller dialog over vann.⁴⁶⁰ Under en besøk i Tyrkia sa president Bashar al-Assad: “We have moved together from an atmosphere of distrust to one of trust. We must create stability from a regional atmosphere of instability.”⁴⁶¹ President Sezer svar til dette var: “no time can be lost in replacing the atmosphere of enmity, distrust and instability which unfortunately prevails in our region with one of peace, stability and prosperity.”⁴⁶² Men så langt har dette forblitt fine ord og lite handling, i alle fall over vannproblematikken.

En viktig fellesinteresse for Tyrkia og Syria er den økonomiske sfæren og de ønsker å øke grensehandelen, oppmuntre transport og turisme. Syria har som et resultat av det forbedrede forholdet med Tyrkia, vist en interesse i å samarbeide med Tyrkia når det gjelder forbedring av vannbruk teknikker. Selv om det ikke finnes en formell avslutning på vannstriden, kan forbedringene i det helhetlige forholdet sammen med økningen av handel, gi håp om at Tyrkia og Syria kan utvikle en tilstrekkelig konvergens av økonomiske interesser til å overkomme deres avvikende interesser over Hatay og vann.⁴⁶³

I 2001 signerte Tyrkia og Syria en økonomisk protokoll, som styrket handelen mellom landene. I 1990 var handelsomfanget mellom statene på bare 279 millioner dollar.⁴⁶⁴ I 2003 var Tyrkias eksport til Syria på ca. 408 millioner, mens importen var på 413 millioner dollar. Noe som betyr at handelens omfang var på ca. 821 millioner dollar.⁴⁶⁵ Offisielle kilder viser at handelen har økt mer og mer årlig. Syria og Tyrkia har kommet hverandre nærmere, noe som har påvirket handelen. Tyrkias eksport i 2004 økte med 33 prosent sammenliknet med året før.⁴⁶⁶ Økningen av handelen mellom de to landene er dokumentert i tabellen på neste side.

⁴⁵⁸ Singh, 2005:avsnitt 4

⁴⁵⁹ Intervju med Ali Çarkoğlu, 13.02.2006

⁴⁶⁰ Intervju med Ilter Turan, 20. 02. 2006

⁴⁶¹ Singh, 2005:avsnitt 13

⁴⁶² Singh, 2005:avsnitt 13

⁴⁶³ Martin, 2004:180

⁴⁶⁴ Şalvarcı, 2003:242

⁴⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: Den tyrkiske republikkens utenriksdepartement.

⁴⁶⁶ Ersöz, 2005:1

Tabell 2 Handelsverdier mellom Tyrkia og Syria (i 1000 amerikanske dollar)

ÅR	EKSPORT	IMPORT	OMFANG	BALANSE
1994	253.887	43.867	297.754	210.020
1995	272.162	258.101	530.263	14.061
1996	308.609	309.880	618.489	-1.271
1997	268.753	456.282	725.035	187.529
1998	308.869	307.996	615.871	0.873
1999	232.210	307.002	539.212	-74.792
2000	184.266	545.237	729.503	-360.971
2001	279.815	463.477	743.292	-183.662
2002	256.316	506.184	762.500	-249.868
2003	407.837	413.340	821.177	-5.502

Tabell hentet fra Tyrkias utenriksdepartements offisielle side 05.01.2006 oppdatert 05.08.2004
http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Suriye/Suriye_Ekonomik.htm

I desember 2004 besøkte den tyrkiske statsministeren Recep Tayyip Erdoğan Syria, hvor han offisielt signerte en frihandelsavtale med den syriske statsministeren Mohammed Naji Otri. Otri sa i en pressekonferanse: “Our links will develop in all fields in the future, especially in trade.” Mens Erdoğan supplerte med å si at dette viser hvor langt forholdet mellom de to statene har kommet.⁴⁶⁷ Frihandelsavtalen kommer til å forme selve hjørnesteinen i vennskapet mellom statene.⁴⁶⁸

Hamad Said al-Mawad som jeg intervjuet i Syria sier at tyrkernes og arabernes framtid er avhengig av å bygge en geostrategisk sone. Forbedrede forhold vil gjøre tyrkerne i stand til å benytte seg av det arabiske markedet. Al-Mawad mener at Tyrkia bør bruke vann som et økonomisk aktivum og bruke det for å bygge permanente gode forhold til dets naboer. Dette kan hjelpe Tyrkia til en ny rolle, hvor Tyrkia tar vare på sine egne interesser i Midtøsten “heller enn amerikanernes” og bli en del av Midtøsten. Al-Mawad snakket også om Syrias rolle i Midtøsten, hvorav Syria spiller en framstående rolle innenfor fjernsyn. TV programmer som Syria produserer er populære og ses over hele den arabiske verden. Gjennom isse er det også tegn til forandringen i relasjonene mellom Tyrkia og Syria. Bare noen år tilbake lagde Syria en TV serie der handlingen fant sted under det Ottomanske riket. Her ble tyrkerne framstilt som barbarer man ikke kunne stole på, en tyrker ville voldta vertens datter når han var gjest, osv. Det å være en tyrker ble sett på som meget negativt og tyrkere ble ydmyket gjennom måten de ble framstilt. Dette har imidlertid forandret seg i de senere år. Nylig blir tyrkerne sett på med positive øyne og

⁴⁶⁷ Singh, 2005: avsnitt 6

⁴⁶⁸ Singh, 2005: avsnitt 10

blir i tv serier framstilt som pålitelige, ærlige mennesker. Det har skjedd en holdningsendring og denne endringen når nå hele den arabiske verden. Tyrkias forbedrede forhold til Syria har fått ringvirkninger i resten av den arabiske verden blant annen gjennom slike TV produksjoner.^{469 470}

Tyrkia har industri og mange muligheter, samtidig som det har lyktes politisk sett. Syrerne ser mye på tyrkiske programmer, som underholdning og musikk. Måten syrerne ser på Tyrkia har endret seg og folket ønsker å få et bedre forhold til Tyrkia. I tillegg har forholdene mellom araberne og amerikanerne forandret seg etter 11.september.2001 og arabiske investorer har lett etter andre alternativer når det gjelder investering. Det tyrkiske Rettferdighet- og Utviklingspartiets (AKP)⁴⁷¹ regime, som i Turans ord er ansett som “post islamistisk” vekker også interesse, da de ser positivt på Midtøsten og ønsker en nærmelse. Til tross for at en tilnærmelse mellom landene uansett ville skje, har AKP uten tvil gjort det lettere.⁴⁷²

5.8 Oppsummering og analyse

I følge Tyrkia er Eufrat en tyrkisk elv og derfor kan Tyrkia benytte seg av elvens vannressurser slik det vil. Syria derimot bestrider dette og mener at Eufrat-elven er en internasjonal vannvei, hvis vannressurser bør deles likt mellom vassdragsstatene. Statene har ikke klart å komme til enighet om hvordan deres delte vannressurser bør fordeles og Eufrat-elven har derfor vært en kilde til spenning og konflikt i det mellomstatlige forholdet.

Konflikter over vannressurser reflekterer en rekke flersidige problemer: “First is the underlying geopolitical struggle among the states involved at the international negotiating table in order to secure access to a crucial resource. Second are the legal issues concerning the rights of states to use water resources. Third is the larger economic concern of the involved states with respect to development projects that depend on a steady supply of water. Fourth is intrinsically dependent on economic developments projects and is concerned with the political implications of such development targets, ideological reasons and justifications used by politicians of states involved.”⁴⁷³

Tyrkia som oppstrømsnasjon utnyttet sin geografiske posisjon, for å oppnå kontroll over

⁴⁶⁹ Intervju av Hamad Said al-Mawad 15.juli 2005

⁴⁷⁰ I februar 2006 så jeg på et reiseprogram i den arabiske tv kanalen Al Jazeera, der Tyrkia var reisemålet. Programmet kom med forslag til tyrkiske reisemål og viste Tyrkia som et vakkert, spennende reisemål. Ser man tilbake til 1990- årene da forholdet mellom Tyrkia og Syria var turbulente, er det vanskelig å se for meg at en arabisk tv stasjon ville vise et slikt positivt reiseprogram.

⁴⁷¹ I november valget 2002 ble kun to partier valgt inn i parlamentet. Opposisjonen ble Republican People's Party, mens Justice and Development Party (AKP) vant den absolute majoriteten med 362 seter av totalt 550 seter i parlamentet. (Mango, 2004):102-103

⁴⁷² Intervju med Ilter Turan, 20. 02.2006

Eufrat. Slik Mark Reisner sier: “Water flows up-hill to money and power.”⁴⁷⁴ Vann er av vital betydning for menneskers- og ikke minst staters eksistens. En stats økonomiske utvikling er avhengig av vann, derfor har Tyrkias kontroll over vannressursene også gitt Tyrkia makt over Syria. Dette er naturlig nok skremmende for Syria, som er avhengig av Tyrkia for overlevelse, en stat som Syria har hatt et dårlig forhold til mesteparten av sin eksistens. Tyrkia har vist at det kan kutte av Eufrats strøm og har dermed styrket sin forhandlingsposisjon i dets komplekse forhold til sine sørlige naboer. Syria har ikke samme geografiske fortrinn som Tyrkia, men er tvert i mot fanget i et avhengighetsforhold. Derfor har landet forsøkt å styrke sin forhandlingsmakt i vannfordelingsstriden ved å gjøre det så vanskelig som mulig for Tyrkia å fullføre GAP-prosjektet. Atatürk-dammen spesielt, og GAP generelt ses på som prosjekter Tyrkia bruker for å hevde sitt territorielle rett over elvene. Vannstrømmen som når nedstrømsnasjonene brukes da som et middel for å etablere dominans over disse statene.

Statene som deler Eufrat har ikke vært engasjert i en åpen krig mot hverandre, likevel har vannkonflikten påvirket deres bilaterale forhold negativt. Konflikten over Eufrat-elven har vært en del av en større konfliktkontekst som involverer områdekrav og statssponsert terrorisme. Allokering og forurensing av elven kan forbundet med andre innflytelsesfaktorer lede til forhold som igjen leder til konflikt og vold.⁴⁷⁵ I Eufrat-Tigris-vassdragene har vannressursforvaltningen blitt et utenrikspolitisk og diplomatisk konfronterings spørsmål, delvis grunnet politisk rivalisering

I følge Turan ble vann til en stridssak da Tyrkia begynte å bruke mer vann, noe som førte til at Syria fryktet at det ikke ville få nok vann. Derfor forsøkte Syria å sinke GAP-prosjektet og hadde som mål å stanse det. Syria sørget for at Verdensbanken ikke gav økonomisk støtte til Tyrkia og lagde også problemer i den arabiske verden. Dette gjorde at Tyrkias holdning overfor Syria ble hardnet og det ble upåvirket av syriske bekymringer. Tyrkia fortsatte da med prosjektet uten å ta noe hensyn til Syria.⁴⁷⁶ Tyrkia ble ufølsom for syrisk frykt om å ikke få nok vann i framtiden. Man kan hevde at mangel på samarbeid som karakteriserte forholdet mellom Tyrkia og Syria, faktisk gav Tyrkia friere hender til å følge opp sine planer for utnyttelsen av elvenes

⁴⁷³ Çarkoğlu et al. 1998:205

⁴⁷⁴ Mark Reisner 1993 referert hos Allan, 2001:159

⁴⁷⁵ Vukovic, 2003:138

⁴⁷⁶ Intervju med Turan 20.02.2006

vann.⁴⁷⁷

Tyrkia fikk legitimitet til å gjøre som det ville fordi Syria var en fiendtlig stat, som var ute etter å destabilisere Tyrkia. Tyrkiske myndigheter hevdet at Syria brukte PKK for å få Tyrkia til å akseptere krav i vannarenaen. Post 1984-perioden markerte en eskalering av det kurdiske problemet og man så en internasjonalisering av den kurdiske saken da Syria begynte å bruke det såkalte “kurdiske kortet” som en forhandlingssak.⁴⁷⁸

Av mangel på geografiske fortrinn forsøkte Syria å ramme Tyrkia ved hjelp av det politiske våpenet PKK. Målet var å destabilisere landet ved å trekke fram det kurdiske problemet, for å bidra til kaos i Sørøst-Tyrkia, der Eufrat-elven utkommer fra. Tyrkia skulle rett og slett holdes opptatt med å krige mot PKK og bruke tid og krefter for å undertrykke problemet og samtidig bruke enorme summer til dette formålet. Dette førte til et spent forhold mellom Tyrkia og Syria. Syrias støtte til PKK var svar på Tyrkias harde linje. “The Syria-Turkey confrontation is used by all analysts to show that Syria used its protection of Kurdish dissidents from Turkey as a lever to gain attention from the Ankara Government for Syrian water interests. Syria was signalling that Turkey’s single-minded self-interest assertion over water, a shared economically strategic resource, could have serious political and security costs in another area.”⁴⁷⁹

Tyrkias vannpolitikk som til å begynne var en innenrikspolitisk interesse ble på denne måten koblet til nasjonal sikkerhet og overført til den utenrikspolitiske arenaen. Statene var egoistiske aktører som ønsket å sikre sine mål, selv om det var på bekostning av nabolandet. Rational choice kan benyttes for å forstå denne tenkemåten. Syria som ikke hadde fordeler overfor Tyrkia ønsket å sikre seg et politisk kort det kunne bruke i vannforhandlinger for å styrke sin posisjon.

Forholdene mellom Tyrkia og Syria har vært preget av mistenksomhet, uro og konflikt. Vannets rolle i Tyrkias utenrikspolitikk er en av hovedårsakene til hvorfor statene ikke klarte å komme overens. Likevel kan det dårlige mellomstatlige forholdet ha vært utløst av Hatay-konflikten. Når statene først opplevde konflikt over vann, ble samarbeid vanskeliggjort på grunn av den allerede eksisterende striden om Hatay. Likevel er det vann som har dominert forholdet

⁴⁷⁷ Turan, 2004:203

⁴⁷⁸ Yilmaz, 2003:7

⁴⁷⁹ A. Kibaroglu sitert hos Allan, 2001:233

⁴⁷⁹ Jeg bruker realisme og neorealisme om hverandre, så det er viktig å påpeke at realistene fokuserer mye på den menneskelige naturen, mens neorealisme fokuserer på struktur.

mellom statene. Tyrkias vannbruksmønstre truet Syrias tilgang til vann og førte til Syrias ønske om å skade Tyrkia for å hindre det fra å oppnå full kontroll over Eufrat-elven. Statene klarte ikke å samarbeide, selv om det var den mest kostnadseffektive løsningen.

Tyrkias vannpolitikk og Syrias reaksjon på denne kan lettere forstås ved bruk av realisme⁴⁸⁰ og rational choice teoriene. Disse teoriene er med på å forklare hvorfor statene hadde konfliktfylte forhold fram til 1998. Tyrkia og Syria har ikke vært i stand til å dele deres felles elvesystem på en fredelig måte i over 52 år, og som en konsekvens av dette har Syria brukt militære midler for å overtale Tyrkia til å minimalisere utnyttelsen av deres felles elv.⁴⁸¹ Statene var egoistiske aktører som fulgte sine egeninteresser, uten å bry seg om nabolandene. Tyrkia initierte GAP-prosjektet for å oppnå vannkraft og økonomisk utvikling i tråd med sine interesser, uten å ta hensyn til Syrias bekymringer. Syria som hadde ulempen med å være nedstrømsnasjon hadde ikke mulighet til å hindre Tyrkia fysisk.

Den svakere parten Syria har vært interessert i etableringen av en sterk institusjon, som kunne overvåke vannforvaltningen over Eufrat, mens den sterke parten Tyrkia ønsket å unngå dette. Syria prøvde å gå gjennom det internasjonale systemets legale retningslinjer og påberopte seg internasjonale normer, regler og institusjoner som tok for seg ferskvannsressurser og forsøkte med varierende hell å skape et negativt bilde av Tyrkia. Dette skjedde på grunn av Tyrkias ensidige beslutning om å starte vannprosjektet. Den syriske utenriksministeren Farauq al- Shara sa under et møte i Istanbul: "What concerns us is not the quantity of water that passes through the Euphrates, but a lack of a comprehensive treaty on water. Sharing the water resources of international rivers is of importance to any country. We want international laws and norms to be applied to the three nations."⁴⁸² Syria klarte ikke å styrke sin posisjon og PKK ble et av de få alternativene som det kunne bruke for å true Tyrkia.

JTC mislyktes i å minske statenes frykt og som et resultat av dette ble den konfliktfylte perioden til. Når stater ikke kan stole på en institusjon til å samle nødvendig informasjon, er det mer sannsynlig at statene tyr til militære midler. Syria klarte ikke å overtale Tyrkia til forhandle gjennom JTC, og fordi Syria heller ikke klarte å forvisse seg om gyldigheten av utvekslet informasjon, tydde det til militære midler for å minimere dets potensielle tap. Syrias militære taktikker innebar støtte av kurdiske opprørere, og gjennom disse forsøkte Syria å destabilisere

⁴⁸¹ Zawahri, 2004:63

⁴⁸² Ward, 2002:193

Sørøst-Tyrkia og hindre Tyrkia i å utvikle elven. Hvis JTC hadde vært en sterkere institusjon, med autonomi til å overvåke og evne til å forhandle, ville militære midler blitt overflødige.⁴⁸³

Realismen forklarer at Tyrkia ensidig startet GAP-prosjektet for å oppnå fordeler. Som en oppstrømsnasjon hadde landet fordelene på sin side og kunne gjøre som det ville. Forholdet mellom Tyrkia og Syria var spesielt spent etter åpningen av Atatürk-dammen. Fyllingen av Atatürk-dammen er et eksempel på de negative konsekvensene stater rammes av, på grunn av mangel på konfliktløsningsmekanismer. Tyrkia ønsket å forkorte fyllingstiden av dammen og arrangerte et JTC møte for å informere nedstrømsnasjonene. Syria og Irak forsøkte å få Tyrkia fra å kutte av vannstrømmen, fordi dette ville føre til negative konsekvenser for dem, og introduserte tekniske studier på hvordan Tyrkia kunne fylle dammen på to uker i stedet for en måned. Imidlertid nektet Tyrkia å revurdere sin plan. Fordi landene ikke kunne stole på den svake institusjonen for å løse konflikten, tydde statene til militære midler.⁴⁸⁴ JTC hadde blitt etablert for å administrere det gjensidig avhengige og sårbare forholdet Eufrat-elven pålegger sine elvebreddsparter. Institusjonen mislyktes imidlertid i å lette samarbeidet mellom landene, fordi den ikke var i stand til å overkomme deres frykt for juks. Resultatet av dette var at statene tydde til militære midler for å håndtere striden.⁴⁸⁵

En autonom, overvåkende institusjon kan begrense den sterkeste nasjonens kapasitet til å utvikle elven ensidig. Derfor er den sterkeste nasjonen lite interessert i dannelsen av en slik institusjon.⁴⁸⁶ Tyrkia ønsket ikke å bli begrenset av en sterk institusjon, fordi en slik institusjon kunne hindre dets vannbruksmønstre. Den svake institusjonen forhindret statene fra å overkomme viktige samarbeidshindre. Ayşegül Kibaroglu skriver: "Ineffective and inequitable management and utilisation of the waters of the Euphrates-Tigris river basin is one of the principal reasons for tension among the riparian states. Therefore, the establishment of institutions within the framework of an international regime that would be instrumental in achieving effective and equitable management and allocation of the waters of the Euphrates-Tigris river basin would also ease tension in the region."⁴⁸⁷

Syrias bruk av PKK-esset førte til at Tyrkias holdning overfor Syria hardnet og gav Tyrkia legitimitet til å fortsette med prosjektet. Ut fra denne tenkningen kunne Tyrkia gjøre som det ville fordi Syria var en fiendtlig stat som forsøkte å skade Tyrkia. Derfor var det ikke

⁴⁸³ Zawahri, 2004:223

⁴⁸⁴ Zawahri, 2004:249-250

⁴⁸⁵ Zawahri, 2004:190

⁴⁸⁶ Zawahri, 2004:43

⁴⁸⁷ Kibaroglu, 2002:16

problematisk for Tyrkia at Syria var redde for GAP-prosjektet og at prosjektet gav Tyrkia kontroll over Eufrat.

I perioden før 1998 så det ut til å være få konvergerende felles økonomiske interesser mellom de to nabolandene som kunne motvirke deres langtidig avvikende politiske interesser. Dette kom fra den omstridte Hatay-provinsen og Syrias uforsonlige opposisjon til Tyrkias kontroll over Eufrats vann.⁴⁸⁸ 1998 representerer vendepunktet i Tyrkias forhold til Syria, der Tyrkias trussel om krig faktisk brakte fred. Likevel kom statene svært nær en krig. Krigstrusselen kom av Syrias støtte til kurdisk terrorisme, likevel var vann den underliggende årsaken. Şalvarcı sier at mange vestlige Tyrkia eksperter som Ian O. Lesser støtter spekulasjonen at det ville ha utbrutt krig dersom Öcalan ikke hadde blitt kastet ut og Syria endt støtten til PKK.⁴⁸⁹

Etterretnings- og samarbeidsavtalen Tyrkia signerte militært med Israel i 1996 var en av faktorene som fikk Syria til å endre holdning. Denne avtalen økte sannsynligheten for at Israel kunne involveres. Hafez al-Assad hadde ikke mulighet til å omplassere betydelige styrker fra den israelske grensen til den tyrkiske, og hadde få andre valg enn å godta Tyrkias krav.⁴⁹⁰ Under den kalde krigen tok Tyrkia side med Vesten, mens Syria støttet Sovjetunionen. Dette førte til at maktbalansen mellom partene var relativt likt. Selv om Syria og Irak ikke akkurat var allierte, stod de likevel sammen i vannsaken mot Tyrkia. Forent økonomisk og militært var de nemlig mektigere enn Tyrkia. Denne balansen fortsatte fram til 1989.⁴⁹¹ Sovjetunionens kollaps og den etterfølgende Gulf-krigen deretter forandret dette. Syria mistet sin viktigste støttespiller og ble isolert innen det internasjonale systemet. Ødeleggelsen av Irak og Syrias tap av sin viktigste velgjører, snudde regionens maktfaktor totalt til Tyrkias fordel. Tyrkia ble udiskutabelt det mektigste elvebreddslandet.⁴⁹² Gulf-krigen forandret regionens politikk. Da Tyrkia ble den sterkeste elvebreddsnasjonen langs Eufrat tok også forhandlingene over en endelig fordeling av elven slutt.⁴⁹³ Krigen ble avverget fordi Syria var svekket, mens Tyrkia ble den sterkeste parten økonomisk og militært. Hadde en krig brutt ut hadde ikke Syria holdt ut særlig lenge, fordi Tyrkia kunne brukt det sterkeste våpenet landet har, nemlig vannvåpenet.

I Syrias og Tyrkias tilfelle har politisk, nasjonal og internasjonal sikkerhet vært

⁴⁸⁸ Martin, 2004:176

⁴⁸⁹ Şalvarcı, 2003:191

⁴⁹⁰ Turan, 2004:203

⁴⁹¹ Zawahri, 2004:197

⁴⁹² Zawahri, 2004: 197-198

⁴⁹³ Zawahri, 2004:222

bestemmende overfor vannpolitikken og utviklingsprosjektene. På grunn av politiseringen av vannressurser har statene forfulgt ensidige og ikke-bærekraftige utviklingsobjektiver og har mislyktes i oppnåelsen av en vannfordelingsavtale.⁴⁹⁴ Likevel ser vi at statene i løpet av bare noen få år har klart å bedre forholdene svært mye. Statene er involvert i stor økonomisk samhandel og forholdene er ikke lenger preget av bare gjensidig avhengighet om vann, konflikt og hat. Selv om det ennå ikke har blitt oppnådd en avtale om vannfordeling, er ikke vannproblemet et akutt problem lenger. Nå er det handel som dominerer forholdet. "Diplomatic relations and trade with Syria improved after Turkish pressure forced the Syrian authorities to expel the PKK leader from Damascus in 1998. The Syrian government, which had campaigned for years against Turkey's use of the Euphrates water, even sent a minister to attend the inaugural ceremony of a GAP project."⁴⁹⁵ Det er bemerkelsesverdig at Syria gjorde dette, tatt i betraktningen hvordan GAP-prosjektet tidligere hadde ført til så store konflikter mellom Tyrkia og Syria.

Funksjonalistene mener i motsetning til realistene/neorealistene at mellomstatlig samarbeid er mulig, noe som kan oppnås gjennom økonomisk samhandel. Funksjonalisme er en nyttig teori som støtter mellomstatlig økonomisk samarbeid. I dag utgjør Tyrkia og Syria et frihandelsområde og handelen mellom nabolandene har nådd over 800 millioner dollar årlig. Forventningene er at utollet import og eksport skal fordobles. Tyrkia ser på Syria som en åpning til Gulfen og den arabiske verden, mens Syria ser på Tyrkia som grensen til Europa. Syria er faktisk det første arabiske landet som har signert en frihandelsavtale med Tyrkia. Dette er bemerkelsesverdig tatt i betraktning hvor dårlige forhold statene hadde fram til 1998. Økonomisk samarbeid forutsettes til å skape sikkerhet mellom landene.⁴⁹⁶ Omfanget av handelen mellom statene gjør Tyrkia blant de viktigste av Syrias handelspartnere.⁴⁹⁷ De siste årenes utvikling gjør at Tyrkia og Syria i ferd med å bli en av Midtøstens mest dynamiske markeder, derfor er utviklingen av eksport relasjonene til nytte fordi det påvirker de politiske forholdene mellom Tyrkia og Syria positivt. For at Tyrkia skal få bedre forhold til den arabiske verden er gode forhold til Syria fordelaktig. Syria som tidligere stod i veien for en slik tilnærming, ser i dag på seg selv som Tyrkias port til den arabiske verden. Derfor er gode forhold også fordelaktig for

⁴⁹⁴ MacQuarrie, 2004:1

⁴⁹⁵ Mango, 2004:230

⁴⁹⁶ Kristin Helberg. *Eski düşmanlar şimdi dost: Gamle fiender er nå venner*. I den tyrkiske avisen *Radikal*. (30.12.2004) Tilgjengelig på: www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=138801 (2004):1

⁴⁹⁷ Şalvarcı, 2003:243

Tyrkia, fordi Syria bidrar til å bedre Tyrkias forhold til andre arabiske stater.⁴⁹⁸

I dag har vannstridens intensitet avtatt og samarbeidsanstrengelsene mellom Tyrkia og Syria har gått opp.⁴⁹⁹ Siden 1998 Adana-avtalen og pågripelsen av Öcalan, har en rekke sikkerhets- og økonomiske avtaler blitt signert. For eksempel sikter avtaler fra slutten av 2002 og februar 2003 mot å organisere felles militære øvelser og sette opp handelssentre ved tyrkisk-syriske grenser. Trenden av økt økonomisk gjensidig avhengighet og begrenset militært samarbeid er et skritt i retning av sikringen av en vanndelingsavtale mellom Syria og Tyrkia.⁵⁰⁰ Statene ønsker å fortsette å forbedre forholdene og har derfor avstått fra å ta opp Hatay og ikke minst vannproblemene. Etter svært mange år med konflikt og mistenksomhet har forholdene raskt forbedret seg. Likevel er Hatay og vannsaken sårbare tema for statene, som foretrekker å sakte men sikkert la forholdene utvikle seg.

⁴⁹⁸ Şalvarcı, 2003:245

⁴⁹⁹ Vukovic, 2003:251

⁵⁰⁰ MacQuarrie, 2004:5

6. Analyse

I begynnelsen av denne oppgaven uttrykte jeg et ønske om å finne ut om en krig om vann mellom Tyrkia og Syria er uunngåelig. I det følgende skal jeg teste hypotesen ved bruk av empirien.

Jeg minner om hypotese én, fra kapittel tre: “Tyrkias vannpolitikk har påvirket forholdet til Syria negativt. Vannsaken har ført til et konfliktfylt forhold og kan, slik realistene hevder, føre til krig. Derfor er samarbeid om vann høyst usannsynlig.”

Teorien om realisme har vært et nyttig verktøy for å konstruere hypotesen om konfliktfylte forhold. Realister har ikke tro på internasjonalt samarbeid og mener at stater er egoistiske aktører som kun ønsker å ivareta egne nasjonale interesser. Knappe ressurser kan ut fra dette synet føre til krig, fordi stater er beredte til å gå til krig for å sikre seg adgang til disse.

Tyrkias ensidige ønske om å utnytte sine vannressurser var et resultat av landets ønske om å finne en løsning på energimangelen, og ikke minst behovet for økonomisk framgang. GAP er et tyrkisk prosjekt som gir fordeler til Tyrkia, initiert for å ivareta tyrkiske interesser. Dette er uttrykk for egosentrisme, som stemmer godt overens med realismens forklaring på hvordan stater søker først og framst å sikre egne interesser. Tyrkia mener at vannressurser som utgår fra sitt territorium er tyrkiske og derfor kan ingen hindre landet i å utnytte de til det fulle. Tyrkia har ikke brydd seg ikke om negative konsekvensene dets vannpolitikk kan få på nabostaten Syria, hvor kvaliteten og kvantiteten på vannet blir mindre, og førte en selvsentrert, ensidig vannpolitikk. Denne holdningen førte i sin tur til at Syria ønsket å hindre Tyrkia i å utnytte deres felles vannkilder til det fulle og tilbød dermed gjestfriheten sin til PKK, fordi omstreifende PKKs militante ville sinke GAP-prosjektet og skade Tyrkia mest mulig. Dette førte til utstrakt mellomstatlig konflikt, der fraværet av dialog preget forholdet.

Slik det går fram av kapittel fem er vann, som en underliggende årsak, i ferd med å drive fram konflikten mellom statene mot krig. Tyrkia hevdet at Syrias økonomiske og politiske støtte av PKK var det samme som å føre en ”uerklært krig” mot Tyrkia. Opptil 1998 kunne man se konturene av realistenes prediksjoner, fordi empirien viser at vann førte til et konfliktfylt mellomstatlig forhold i det tyrkisk-syriske tilfellet, med lite tegn til vellykket samarbeid. Gitt vannets betydning i regionen er det ikke overraskende at vann har kommet fram som en potensiell årsak til krig i Midtøsten.⁵⁰¹ Empirien støtter hypotesen delvis fordi den hevder at

⁵⁰¹ Çarkoğlu et al. 1998:205

Tyrkias vannpolitikk påvirket forholdet til Syria negativt og førte til et konfliktfylt forhold. Men kan Tyrkias vannpolitikk føre til en væpnet krig mellom Tyrkia og Syria?

I en undersøkelse av konflikthypptigheten utført av blant annet Gleditsch har forskerne funnet ut at sannsynligheten for en voldelig konflikt øker når to land deler en elv. Risikoen øker så mye som to til tre ganger. Vannmangel gir også utslag i flere konflikter, da spesielt i kombinasjonen av delte elver og vannknapphet. Likevel dreier det seg for det meste om ganske små konflikter.⁵⁰² Altså kan vi forvente økt konflikt, selv om disse ikke er store.

Elhance argumenterer for at en ujevn distribuerings av ferskvannressurser i seg selv ikke nødvendigvis leder til akutt mellomstatlig krig. Imidlertid kan alvorlige mangler av en nødvendig, ikke-erstattbar og delt ressurs som ferskvann gjøre stater tilbøyelige til konflikt.⁵⁰³ Økt konflikt fører ikke nødvendigvis til krig. Dette kan vi se i den tyrkisk-syriske casen, der til tross for langvarig konflikt over vann ble en krig mellom statene unngått.

Internasjonale elver kan lokke fram samarbeid eller konflikt. Valget er avhengig av statens oppfattelse av relative fordeler. Det kategoriseres fire typer av samarbeidsfordeler: For det første fører samarbeid til bedre styring av økosystemet og gagnar elven. For det andre kan effektiv, samarbeidsfull styring og utvikling av elven gi store fordeler gjennom økt mat og energiproduksjon. For det tredje kan samarbeid føre til reduserte kostnader, fordi spenningen mellom stater som deler vassdrag alltid vil være til stede i mer eller mindre grad og føre til økte kostnader, med mindre statene velger å samarbeide. Den fjerde fordel er at internasjonale elver kan ha katalytiske fordeler fordi samarbeid øker elvens ytelse og reduserer kostnader. Samarbeidet om elven kan slå over til samarbeid i andre områder og føre selv til økonomisk integrering mellom naboene.⁵⁰⁴ Altså kan samarbeid om elven mellom stater føre til langt større samarbeid også i andre områder og dermed resultere i fordeler utover elven.⁵⁰⁵

Dette bringer oss til hypotese to, konstruert ved hjelp av teorien om funksjonalisme: "Vannproblemet mellom Tyrkia og Syria vil ikke føre til krig, fordi statenes økonomiske samarbeid fører til et mellomstatlig samarbeid om vann."

Før jeg startet med masteroppgaven forventet jeg å finne et mellomstatlig samarbeid om vann mellom Tyrkia og Syria, fordi statenes relasjoner de siste årene har vært preget av vennskap

⁵⁰² Gleditsch, 2002:43

⁵⁰³ Toset et al. 2000:973

⁵⁰⁴ Sadoff & Grey, 2002:389

⁵⁰⁵ Sadoff & Grey, 2002:392

og samarbeid i den økonomiske arenaen. Dette samarbeidet forventet jeg kom til å få et spill over effekt til samarbeid om vann. Gjennom case-studiet fant jeg ut at det finnes mellomstatlig samarbeid innen økonomien, men det finnes ikke et tilsvarende samarbeid om vann. Det er handel som dominerer det mellomstatlige forholdet og som er den drivende faktoren i de positive tyrkisk-syriske relasjonene. Samarbeidet mellom statene i dag har ikke kommet så langt at det dekker politisk samarbeid om vann.

Samarbeid om vann er fortsatt et sårt tema, derfor valgte statene å utvikle forholdet på andre plan, hovedsaklig gjennom økende handel. Dette er i tråd med funksjonalismen der statene først begynner å samarbeide i økonomiske områder, som igjen utvikler seg til politisk samarbeid i også andre områder. Empirien viser imidlertid at denne spill over effekten ennå ikke har funnet sted i den tyrkisk-syriske casen. Vannproblemet har ikke direkte ført til mellomstatlig samarbeid for å lette vannforvaltningen. Men det er likevel en underliggende årsak til hvorfor statenes forhold har forbedret seg.

Slik hypotese to foreslår vil ikke vann føre til en krig mellom Tyrkia og Syria. Vannproblemet har imidlertid ennå ikke ført til utstrakt samarbeid i vannsaken, men har indirekte vært en viktig årsak for hvorfor Tyrkia og Syria har utviklet relasjonene i positiv retning. Syria som ønsker vennskapelige forhold til Tyrkia gav fra seg PKK-kortet. Syrias støtte til PKK førte til krigslignende tilstander i Sørøst-Tyrkia, imidlertid var blodbadet der et resultat av kamper mellom det tyrkiske militæret og PKK, ikke mellom det tyrkiske og det syriske militæret. Oktoberkrisen i 1998 førte til (slik jeg beskrev i kapittel fem nesten) en mellomstatlig krig, men ble forhindret fordi Syria innså at det ville tape en mulig krig og hadde mer å tjene på forbedrede relasjoner med Tyrkia. Det kurdiske problemets bånd til vannproblemet ble brutt etter oktober 1998 og det har gjort at en krig om vann er enda mer usannsynlig, fordi 1998 krisen viste at Tyrkia var forberedt til å gå til krig for å få en slutt på Syrias støtte til PKK. Tyrkias trussel om krig var forårsaket av Syrias forsøk på å destabilisere Sørøst-Tyrkia og hindre GAP-prosjektet i å fullføres gjennom PKKs aktiviteter. Likevel var vann den underliggende årsaken til krisen, indirekte forårsaket av Tyrkias vannpolitikk og truslene denne politikken medførte for Syria. Tyrkias vannpolitikk og den ensidige utnyttelsen av Eufrat-elven førte til at Syrias sikkerhetsoppfattelser ble forsterket, derfor ble PKK-kortet hyppig brukt for å styrke Syrias forhandlingsposisjon i en eventuell mellomstatlig vannforvaltningsavtale. Syrias tidligere støtte av den militante organisasjonen førte til en styrking av Tyrkias harde holdning overfor Syria, og

slik jeg skrev i kapittel fem sendte statsminister Tansu Ciller en beskjed til Hafez al-Assad om at Syria må forby PKK aktiviteter i Tyrkia, ellers ville det ikke bli noen løsning på vannproblemet.⁵⁰⁶

Etter oktober krisen i 1998 ønsket ikke bare Syria, men også Tyrkia å utvikle forholdet i positiv retning og bygge vennskapelige forhold. Statene så at vannkonflikten var i ferd med å komme ut av kontroll og ønsket å eliminere mulighet for krig ved å ikke gjenta fortidens feiltakelser. Forholdene som tidligere hadde vært preget av mistenksomhet og trusler har derfor i dag blitt erstattet av samarbeid og hyppig mellomstatlig kontakt. Statene ønsker å bygge videre på samarbeidstrenden mellom Tyrkia og Syria, der dialog står sentralt.

I stedet for å gå rett på vannproblemet starter statene på et plan som ikke ble assosiert med bitter harme, der økonomiske fellesinteresser kunne bidra til å komme over Oktoberkrisen. Herfra kan statenes økende samarbeidstrender utvikle seg, og i takt med dette vil sannsynligheten for en krig om vann minskes. Slik funksjonalistene antar, kan teknisk og politisk samarbeid om vann etterhvert følge. Vann er dermed en utløsende faktor for samarbeidstiltakene og en positiv kime til mellomstatlig samarbeid.

Økonomisk samhandel fører til tillitsbygging mellom statene, som i svært lang tid hadde fiendtlige relasjoner. Etterhvert som tillitsbyggingen bærer frukt, blir det naturlig å overføre samarbeidet over økonomi, til samarbeid over vann. Samarbeid om vann er tross alt politisk samarbeid, i tråd med funksjonalismens spill over effekt kan derfor politisk samarbeid i den økonomiske arenaen føre til politisk samarbeid over vann. Vann er tross alt en faktor som påvirker statenes økonomi, det blir i statenes egeninteresse å gjøre slutt på striden om vann. En mulig krig om vann hadde vært ødeleggende for alle parter. Når statene innser at et samarbeid gir økende fordeler, vil de etter hvert som de begynner å oppleve vannknapphet, få til et samarbeid over vann for at vannressursene utnyttes optimalt. En institusjon som erstatter den svake JTC-institusjonen, kan uavhengig overvåke Eufrat-elven, noe som gjør at elvens vannressurser utnyttes best mulig.

Rational choice teorien tilsier at når aktører står overfor flere handlingslinjer, velger de vanligvis det alternativet som gir det best mulige utfallet. Teorien er instrumentell og styres av handlingers utfall. Handlinger velges for å nå et gitt mål.⁵⁰⁷ Rational choice teorien hjelper til å

⁵⁰⁶ Vukovic, 2003:125

⁵⁰⁷ Elster, 1989:13

forklare hvorfor en krig om vann mellom Tyrkia og Syria kommer til å unngås: Det er i statenes egeninteresse å velge det alternativet som best tjener dem, altså samarbeid. Statenes tidligere dårlige mellomstatlige forhold er i dag erstattet av økonomisk samhandel, derfor ville en krig om vann blitt en altfor kostbar affære.

Samarbeidet mellom Tyrkia og Syria har blitt så stor at det finnes en frihandelsavtale mellom statene. Et samarbeid av dette omfanget gjør at statene, på grunn av økonomiske interesser ønsker både å opprettholde samarbeidet og utvide det. I et slik miljø er det mye mindre sannsynlig at statene vil tillate at problemer i vannarenaen kommer ut av kontroll, noe som igjen kan risikere at handelen mellom statene avsluttes. Høy gjensidig avhengighet kan være fredsframkallende, så lenge statene forventer at framtidig handelsnivåer er høye. Positive forventninger for framtidig handel vil lede gjensidigavhengige stater til å pålegge høy forventet verdi til fortsettelsen av fredelig handel. Dette gjør krig til et mindre tiltrekkende valg.⁵⁰⁸

“Where we would anticipate a low or negative expected value to the option of war, the expectations-of-future-trade variable should have a determinant effect on the likelihood of war. If state A has positive expectations for future trade with B, and A and B are roughly equal in relative power, then state A will assign a high expected value to continued peaceful trade, will compare this to the low or negative expected value for invasion, and will choose peace as a rational strategy. The higher A’s dependence and the higher the expectations for future trade, the higher the expected value for peaceful trade, and therefore the most likely is A to avoid war.”⁵⁰⁹

Gjensidig avhengighet kan fostre fred, fordi stater ønsker å ivareta sine interesser med en blomstrende økonomi. Slik optimistene framhever, trenger ikke vannknapphet å føre til mellomstatlig krig. En viktig faktor for å forhindre framtidige kriger om vann på er at vannmangel er noe som kan avhjelpes med politiske tiltak, slik jeg breskrev i kapittel tre. Når Tyrkia og Syria etter hvert opplever økende vannknapphet kommer statenes gjensidige avhengighet til å føre til at statenes interesser ivaretas mest mulig gjennom felles vannforvaltning.

Men samarbeidspotensialet kan hemmes eller stanses av vannasymmetri. Forsynings- og kvalitetskriser kan drive noen stater til å søke samarbeid som noe høyst viktig, mens andre vassdragsland har råd til å vente. Dette kan delvis forklare den nylige nedgangen på spenning

⁵⁰⁸ Copeland, 1996:17

⁵⁰⁹ Copeland, 1996:21

mellom Tyrkia og Syria.⁵¹⁰ Tyrkia og Syria har ikke måttet samarbeide om vann ennå, fordi statene ikke lider av sterk vannknapphet og derfor ikke har måttet prioritere et samarbeid for å utnytte Eufrat-vassdraget til det fulle. Vannproblemet har i dag blitt skjøvet ned fra dagsordenen og ligger i dvale. Men etter hvert som befolkningene i Tyrkia og Syria øker kommer statene til å trenge mer vann og problemet vil nok en gang okkupere en viktig plass i statenes relasjoner.

Fra konflikter hovedsakelig formet av strategiske, følbare interesser er det mer sannsynlig at et frivillig form av samarbeid kommer fram som en direkte resultat. Dette passer overens med de nylige utviklingene i det tyrkisk-syriske forholdet i vannressursarenaen.⁵¹¹ Hafez al-Assads død og etterfølgelsen av sønnen til presidentembetet produserte positive forandringer i det tyrkisk-syriske forholdet. Det er økende ønske fra begge sider til å utvikle et handelsforhold til et mye høyere nivå enn det som finnes i dag. Intensiveringen av handel, turisme og andre typer kontakt kan sakte produsere en atmosfære av tillit. I tillegg vil et flersidig forhold mellom statene kunne føre til at en enkel sak som vann vil slutte å være den eneste avgjørende i forholdets natur. Potensialet av gjensidige fordeler og bevisstheten om at hver side kan påtvinge hverandre betydelig tap kan få Syria til å stole mer på at Tyrkia ikke ville la sitt naboland bli uten vann. På samme måte blir det enklere for tyrkere å tro at Syria ikke har noen overbevisende grunn til å støtte terrorisme lenger.⁵¹²

Innenriksfaktorer, både økonomiske og politiske, spiller en viktig rolle når det gjelder å forme statens politikk, så vel som mellomstatlige relasjoner.⁵¹³ Økonomiske og politiske innenriksfaktorer gjør at en krig om vann vil unngås. Den økonomiske eliten i Tyrkia er ikke interessert i en ødeleggende krig, og ønsker heller å fortsette å tjene på handelen med Syria. Da jeg spurte Nils Petter Gleditsch om han tror at en krig om vann etter hvert kommer til å finne sted, svarte han avkreftende. Derimot sier Gleditsch sier at det ikke er usannsynlig at statene kan bombe demninger og ødelegge kanaler, dersom det finnes en tilstrekkelig stor konflikt. Man bruker altså vannet som et krigsmiddel, uten at det er hovedårsaken til utbruddet av krig.⁵¹⁴ Forhåndsantagelsen jeg hadde om at krig om vann ikke kom til å skje mellom Tyrkia og Syria, mener jeg å ha bekreftet.

⁵¹⁰ Vukovic, 2003:268

⁵¹¹ Vukovic, 2003:277

⁵¹² Turan, 2004:205

⁵¹³ Çarkoğlu et al. 1998:40

⁵¹⁴ Intervju, Gleditsch, 18.04.2006

Vann har utgjort en negativ faktor i utformingen av det tyrkisk-syriske forholdet, med en mild spillover effekt til Tyrkias forhold til andre arabiske nasjoner. Hvis det skulle utvikle seg en felles arabisk front mot Tyrkia, vil Eufrat og Tigris influere Tyrkias forhold til resten av den arabiske verden.⁵¹⁵ Et samarbeid over forvaltningen av Eufrat-elven og opprettelsen av en mellomstatlig avtale om vann, vil gi Tyrkia økt goodwill i den arabiske verden. Dette kan bidra til at Tyrkia i økende grad blir akseptert og kan føre til at forbedrede forhold til stater i Midtøsten. Men suksessen av Eufrats vannforhandlinger er fortsatt langt unna.

6.1 Konklusjon

Den tyrkisk-syriske empirien viser at vann har påvirket de mellomstatlige relasjonene negativt i svært lang tid. I dag har vann gått fra det å være konfliktskapende til å være noe statene ikke snakker om. Strid om vann som har vært en viktig sak på dagsordenen dominerer ikke lenger forholdene. Både Tyrkia og Syria later som om vannproblematikken ikke finnes. Slik det er nå opplever ikke statene vannknapphet, derfor har det heller ikke vært nødvendig å løse vannfordelingsproblemet en gang for alle. Problemet kan utsettes til Tyrkia og Syria har etablert stabile, gode relasjoner preget av gjensidig avhengighet i den økonomiske sfæren.

Til tross for at mange akademikere mener at samarbeid i vannarenaen kan slå over til samarbeid i andre områder, viser empirien i Tyrkia-Syria case-studiet at dette ennå ikke har skjedd. Tvert imot har samarbeid i den økonomiske arenaen gått forut for samarbeid over vann. Dette betyr imidlertid ikke at det ikke vil samarbeides om vann, bare at det tar tid. Etter hvert som statene i Eufrat-vassdraget opplever økende vannknapphet, blir de også nødt til å innse at samarbeid i administreringen av elven er nødvendig, fordi det er mest lønnsomt.

Partene er nå inne i en fase der handel og tillitsbygging er de dominerende faktorene i relasjonene. Etter hvert som statene kommer hverandre nærmere i den økonomiske sfæren, vil funksjonalismens spill over effekt tre i kraft: samarbeid i den økonomiske sfæren vil overføres til politisk samarbeid i vannarenaen. Et samarbeid i både økonomi- og vannarenaen vil føre til at statene får best mulig utbytte av gode forhold. Denne samarbeidstrenden gjør at en krig om vann vil unngås fordi det er ulønnsomt for begge parter. Imidlertid kan det ta tid før statene klarer å løse vannproblemet, fordi Hatay-konflikten står fortsatt mellom Tyrkia og Syria og er et av problemene som bør løses før statene kan gå videre til samarbeid i vannforvaltningen.

⁵¹⁵ Vukovic, 2003:131

Vann er en altfor viktig ressurs til å risikeres ved krig. Vannmangel som uavhengig variabel oppmuntrer til samarbeid mellom vassdragsparter. Logikken her er at regionens vannfattighet kombinert med nasjonenes akutte behov, sårbarheten av dyre vannbyggingssystemnettverk, som dammer, vannkraftsstasjoner og vannfordelingsnettverk, skaper en felles gisselsituasjon hvor alle parter er truet om det skulle bli en krig om vann.⁵¹⁶ I takt med den økonomiske samarbeidstrenden mellom Tyrkia og Syria minimeres mulighetene for en krig om vann.

Det er grunnlag for både optimisme og pessimisme, fordi delte vannressurser fører både til konflikt og samarbeid. Antagelig er det slik at det først dukker opp mindre konflikter, og så setter man i gang samarbeidstiltak for å løse disse konfliktene. Når samarbeidstiltakene er på plass vil det i alle fall ikke oppstå alvorlige konflikter.⁵¹⁷

Under et intervju med Nils Petter Gleditsch spurte jeg om vannknapphet bidrar til samarbeid eller konflikt. Svaret jeg fikk var: “Jeg tror at det bidrar til begge deler, men det er lite sannsynlig at konflikter som i hovedsak har oppstått på grunn av vann blir så omfattende at det er rimelig å kalle dem for krig. For at en konflikt skal klassifiseres som en krig, skal det være minst 1000 døde i løpet av et år.”⁵¹⁸

Konfliktanalysen viser at vannkonflikten mellom Tyrkia og Syria involverte dynamikk som inkluderer komplekse interaksjonsnettverk mellom innenriks- og internasjonalpolitikk, interesser og bekymringer.⁵¹⁹ For at Syria i det hele tatt skal angripe Tyrkia, må det havne i en situasjon der de er desperate. Slik Şalvarcı skriver har forholdet mellom statene etter 1998 blitt så mye forbedret at mulighetene for krig om vann er omtrent null, tvert i mot har håpet om vannfred blitt styrket.⁵²⁰ Likevel er en slik hypotetisk situasjon ganske usannsynlig, grunnet Tyrkias militære og økonomiske overlegenhet, slik jeg har gjort rede for i kapittel 5.

Gjennom å teste hypoteser oppdaget jeg at det ikke finnes et samarbeid over vann i dag, til tross for vennskapelige forhold mellom Tyrkia og Syria. Innledningsvis trodde jeg at samarbeid i den økonomiske arenaen hadde ført til et samarbeid om vann. Dette har imidlertid ikke skjedd. Hypotese to har ennå ikke blitt bekreftet, men empirien viser at det hypotese to foreslår sannsynligvis vil finne sted. Imidlertid vil dette ta tid. Nå prioriteres forbedrede økonomiske forhold og tillitsbygging. Statene har en ny fellesinteresse i den økonomiske sfæren og man

⁵¹⁶ Dolatyar & Gray, 2000:10

⁵¹⁷ Intervju, Gleditsch, 18.04.2006

⁵¹⁸ Intervj av Gleditsch, 18.04.2006

⁵¹⁹ Vukovic, 2003:101

ønsker å styrke handelen mellom statene. Under feltarbeidet i Syria så jeg dette tydelig. Tyrkiske varer var å få tak i overalt. Jeg så reklamer i gatene for tyrkiske produkter og en overflod av typiske tyrkiske produkter i supermarkedene. Det var overraskende til å begynne med hvor mange varer det faktisk dreide seg om, men etter å ha sett tall på handelsoverslaget mellom statene var det ikke fullt så overraskende lenger. Handelen mellom statene i dag er betydelig.

Samarbeid styrker nabolands forhold til hverandre og bidrar til bredere samarbeid, integrering og stabilitet. Delte ressurser har alltid vært og vil alltid være en faktor som bidrar til å bestemme statlige relasjoner. Utfordringen er å forbedre forhold gjennom delte muligheter, som bidrar til samarbeidsfordeler og integrering utover elven.⁵²¹

Statenes økonomiske fellesinteresser har i dag ført til økende grad av gjensidig avhengighet. Dette vil etter hvert føre til utstrakt samarbeid i vannområdet, selv om dette ligger i framtiden. Forbedrede mellomstatlige forhold og gjensidig avhengighet som preger den globaliserte verden fører til at det blir mye enklere å oppnå rettferdig vandndistribuerings. Det som skjer nå er en innledende fase preget av tillitsbygging. Deretter kan vi forvente at det komplekse vannproblemet nok en gang dukker opp på dagsordenen. Problemet kan utsettes, men ikke unngås for alltid. Det finnes mange tiltak stater kan foreta for å kompensere for vannmangel, som etterhvert vil påvirke statene i Eufrat-vassdraget. Optimistene mener at ved å bruke markedsmekanismer og resirkulering kan man spare vann. Man kan øke den disponible mengden av en knapp ressurs, for eksempel ved hjelp av teknologisk innovasjon. Avsalting er et godt eksempel.

I tillegg er vannkraft Tyrkias nasjonale prioritet, derfor kan ikke Tyrkia stoppe vannstrømmen til Syria med mindre landet ønsker å stoppe sin egen vannkraftproduksjon. Årsaken til dette er at vannkraftproduksjon er en ikke fortærende virksomhet. Hvis Tyrkia ønsker elektrisitet gjennom vannkraft kommer Syria uansett til å få vann. Så lenge prioriteten er vannkraftgenerering, vil Tyrkias bruk av Eufrat-elven være begrenset.⁵²²

DSI direktøren Dr. Veysel Eroğlu mener at Tyrkias vannressurser ikke er en årsak til spenning, men at disse kan bidra til fred.⁵²³ Teoriene om rational choice, handelsforventninger og funksjonalismen viser at det ikke er i Tyrkias egeninteresse å gå til krig over vann, men tvert i

⁵²⁰ Şalvarcı, 2003:272

⁵²¹ Sadoff & Grey, 2002:398

⁵²² Zawahri, 2004:227

⁵²³ Şimşek, 2005:106

mot er det viktig å bygge dypere vennskap med Syria.

Vann trenger ikke å bli et potensielt kriseelement i Midtøsten, men kan brukes for å løse eksisterende kriser og som en katalysator. Her har Tyrkia og nabolandene et ansvar. Tyrkia-Syria-relasjonenes utvikling i positiv retning viser at dialog og samarbeid er den beste veien å gå for å komme over problemene som preget forholdene. I tillegg tror tyrkerne at samarbeidsframskrittet mellom statene kommer til å bidra positivt i Tyrkias relasjoner til andre arabiske land.⁵²⁴ Et vennskapelig forhold til Syria påvirker Tyrkias forhold til andre arabiske stater.

Det er ingen grunn til dommedagsprofetier, men vi står overfor noen reelle utfordringer. For å sitere Nordahl Grieg: "Edelt er mennesket, jorden er rik. Finnes her nød og sult, skyldes det svik."⁵²⁵ Ressursene i seg selv er ikke problemet, men de politiske økonomiske systemene som bestemmer fordelingen av ressursene.⁵²⁶ Dette innebærer at utviklingen på det økonomiske og politiske forholdet setter preg på utviklingen av vannpolitikken mellom statene.

⁵²⁴ Den tyrkiske republikkens utenriksdepartement, 2004:avsnitt 3

⁵²⁵ Nordahl Grieg, et avsnitt tatt fra dikten *Til Ungdommen* sitert hos Gleiditsch, 2002:45

⁵²⁶ Intervju av Gleiditsch, 18.04.2006

KILDER

Den tyrkiskspråklige litteraturen er oversatt av meg og finnes ikke på norsk.

Alexander, Dietrich. (14.1.2004) “*Suriye’nin tek çıkışı Türkiye*” oversatt: *Syrias eneste utgang er Tyrkia*. [Online] I den tyrkiske avisen *Radikal*. Tilgjengelig på:

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=102489> URL: 05.02.2006

Allan, J. A. *The Middle East Water Question: Hydropolitics and the Global Economy*. London & New York: I.B. Tauris, 2001.

Aydinli, Ersel. (13.01.2006) “The Military can steer Turkey toward Europe.” i *International Herald Tribune*. Tilgjengelig på: <http://www.iht.com/articles/2006/01/13/opinion/edersel.php> URL:13.05.2006.

Barnett, John. *The Meaning of Environmental Security. Ecological Politics and Politics in the New Security Era*. London and New York: Zed Books, 2001.

Beaumont, Peter. “Water and Armed Conflict in the Middle East-Fantasy or Reality?” I *Conflict and the Environment*. Redigert av Gleditsch, Nils Petter. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers. NATO ASI Series. 2. Environment- vol. 33, 1997.

Biswas, Asit K., Kolars, John, Murakami, Masahiro, Waterbury, John and Wolf, Aaron. *Core and Periphery: A Comprehensive Approach to Middle Eastern Water*. Delhi: Oxford University Press, 1997.

Bulloch, John & Darwish, Adel. *Water Wars: Coming Conflict in the Middle East*. London: Gollancz, 1993.

Brismar, Anna. “The Atatürk Dam Project in South-East Turkey: Changes in Objectives and Planning Over Time.” *Natural Resources Forum*, 26 (2002): 101-112.

Carley, Patricia. (Publisert januar 1995) *A conference Report: Turkey's Role in the Middle East*. [online] Publisert av United States Institute of Peace.

Tilgjengelig på: www.usip.org/pubs/peaceworks/pwks1.pdf URL: 2.4.2006

Chong, Dennis. "Rational Choice Theory's Mysterious Rivals." *The Rational Choice Controversy* edited by Jeffrey Friedman. New Haven and London: Yale University Press, 1996.

Copeland, Dale C. "Economic Interdependence and War: A Theory of Trade Expectations". *International Security* vol. 20, nr. 4 (våren, 1996): 5-41.

Çarkoğlu, Ali & Eder, Mine. "Domestic Concerns and Water Conflict over the Euphrates-Tigris River Basin." *Middle Eastern Studies* vol. 37, nr.1, (2001): 41-71.

Çarkoğlu, Ali & Eder, Mine. "Su ihtilafı: Fırat-Dicle Havzası." Oversatt: Vannkonflikten: Eufrat-Tigris bekkenet." I "*Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası*": Oversatt: *Tyrkias Utenrikspolitikk i dag*. Redigert av Rubin, Barry & Kirişçi, Kemal. Istanbul: Boğaziçi Yayınevi, 2002.

Çarkoğlu, Ali, Eder, Mine og Kirişçi, Kemal. *The Political Economy of Regional Cooperation in the Middle East*. London and New York: Routledge Advances in International Relations and Politics, 1998.

Dokken, Karin. "Environmental Conflict and International Integration." I *Conflict and the Environment*. Redigert av Gleditsch, Nils Petter. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers. NATO ASI Series. 2. Environment- vol. 33, 1997.

Dolatyar, Mostafa & Gray, Tim S. *Water politics in the Middle East: A context for conflict or Co-operation?* New York: Macmillan press Ltd., 2000.

Elster, Jon. "*Nuts and Bolts for the Social Sciences*." Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

Encyclopaedia of the Orient: tilgjengelig på: http://i-cias.com/e.o/baghdad_pact.htm
URL: 5.5.2006.

Erciyes, Erdem. "Orta Doğu Denkleminde Türkiye-Suriye İlişkileri.": *Tyrkia-Syria relasjonene i Midtøsten Ligningen*. Istanbul:IQ Kültür- Sanat Yayıncılık, 2004.

Ersöz, Erkan. (5.11.2005) "Türkiye komşuları keşfediyor."Oversatt: *Tyrkia oppdager sine naboer*. [online] I den tyrkiske avisen *Radikal*. Tilgjengelig på:
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=168997> URL: 5.2.2006

Fitchett, Joseph "Syrian Pledge Seen as Victory for Turkish Military." [online] I International Herald Tribune Tilgjengelig på:
http://www.iht.com/bin/print_ipub.php?file=/articles/1998/10/23/kurd.t.php URL: 07.03.2006

Held, Colbert C. *Middle East Patterns. Places, Peoples and Politics*. Fjerde utgave. Boulder, Colorado: Westview Press, 2006.

Gleditsch, Nils Petter. "Resource and Environmental Conflict: The-State-of-the-Art" I *Responding to Environmental Conflicts: Implications for Theory and Practice*." Redigert av Petzold-Bradley,Eileen, Carius, Alexander & Vincze, Arpád. Dordrecht, Boston, London: Kluver Academic Publishers, 2001.

Gleditsch, Nils Petter. "Fra krig om olje til krig om vann?" *P2- Akademiet*. Oslo: NRK, 2002: 34-45.

Gleditsch, Nils Petter. "Conflict and the Environment: Neomalthusians vs. Cornucopians." I *Security and Environment in the Mediterranean: Conceptualising Security and Environmental Conflicts*. Redigert av Brauch, Hans Günter, Liotta, P. H., Marquina, Antonio, Rogers, Paul F. & El-Sayed Selim, Mohammad. Berlin:Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2003.

Gleick, Peter H. "Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security." *International Security* vol. 18, nr. 1 (Summer 1993): 79-112.

Gleick, Peter. (Mars 2000) "The Changing Water Paradigm: A Look at Twenty-first Century Water Resources Development." [online] *Water International* Vol.25, nr. 1. Tilgjengelig fra: <http://www.iwra.siu.edu/win/win2000/win03-00/gleick.pdf>
URL: 11.03.2006

Guillaume, Xavier. "Reflexivity and Subjectivity: A Dialogical Perspective for and on International Relations Theory." *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum Qualitative Social Research*. vol. 3, nr. 3 (September) 2002. Tilgjengelig i <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/3-02/3-02guillaume-e.pdf>

Hale, William. *Turkish Foreign Policy 1774-2000*. London: Frank Cass Publishers, 2000.

Helberg, Kristin. (30.12.2004) "Eski düşmanlar, şimdi dost." Oversatt: "Gamle fiender er nå venner." [online] I den tyrkiske avisen *Radikal* Tilgjengelig på: www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=138801 URL: 05.02.2006

Kart 1 . hentet fra: http://www.ndu.edu/nesa/publications/adams_turkey.pdf URL:18.04.2006

Kibaroglu, Aysegül. *Building a Regime for the Waters of the Euphrates-Tigris River Basin*. London: Kluwer Law International, 2002.

Kirişci, Kemal. "Türkiye'nin Ortadoğu politikasının geleceği." Oversatt: "Framtiden til Tyrkias Utenrikspolitikk." I "Günümüzde Türkiye'nin dış politikası": *Tyrkias Utenrikspolitikk i dag*. Redigert av Rubin, Barry & Kirişci, Kemal. Istanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002.

Kirişci, Kemal "The Kurdish Question and Turkish Foreign Policy." I *The Future of Turkish Foreign Policy*. Redigert av Martin, Lenore G. & Keridis, Dimitris. Cambridge, Massachusetts: Published by the Belfer Centre for Science and International Affairs. John F. Kennedy School of

Government, Harvard University, 2004.

Kitissou, Marcel. *Hydro Politics and Geopolitics: Transforming Conflict and Reshaping Cooperation in Africa*. [online]Africa Notes. November/ Desember (2004): 17 sider. Tilgjengelig fra: http://www.einaudi.cornell.edu/africa/outreach/pdf/Hydropolitics_and_Geopolitics.pdf
URL: 11.02.2006

Klare, Michael T. *Resource Wars: the New Landscape of Global Conflict*. New York: A Metropolitan / Owl Book. Henry Holt and Company, 2001.

Kliot, Nurit. *Water Resources and Conflict in the Middle East*. London & New York: Routledge, 1994.

Levy, Jack S. "The Causes of War and the Conditions of Peace." I *Annual Review of Political Science* vol. 1(June 1998): 139-165.

Liel, Alon. *Turkey in the Middle East: Oil, Islam, and Politics*. London: Boulder, Lynne Rienner Publishers, 2001.

Lonergan, Steve C. "Water and Conflict: Rhetoric and Reality." I *Environmental Conflict*. Redigert av Diehl, Paul F. & Gleditsch, Nils P. Boulder, Colo: Westview Press, 2001.

MacQuarrie, Patrick R. (28. 02. 2004) *Water Security in the Euphrates-Tigris Basin*. [online] Tilgjengelig på: http://www.clubi.ie/pmacq/Water_Security_ExecSum_2.htm URL:09.05.2006

Mango, Andrew. *The Turks Today*. Woodstock & New York: The Overlook Press, 2004.

Martin, Lenore G. "Turkey's Middle East Foreign Policy." I *The Future of Turkish Foreign Policy*. Redigert av Martin, Lenore G. & Keridis, Dimitris. Cambridge, Massachusetts: Published by the Belfer Centre for Science and International Affairs. John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 2004.

Mingst, Karen A. *Essentials of International Relations*. Tredje Utgave. New York, London: W.W. Norton & Company, 2004.

Pamukçu, Konuralp. “Su Sorunu çerçevesinde Türkiye, Suriye ve Irak ilişkileri”: “Tyrkia, Syria og Iraks relasjon i forhold til vannproblemet” i “*Türk Dış Politikasının Analizi*”: *Analyse av Tyrkias Utenrikspolitikk*. Redigert av Faruk Sönmezoğlu. Tredje utgave. Istanbul: Der Yayınları, 2004.

Pehlivanoglu, Öner A. “Ortadoğu ve Türkiye.”: *Midtøsten og Tyrkia*. Istanbul: Kastaş Yayınevi, 2004.

Postel, Sandra. *Last Oasis: Facing Water Scarcity*. New York: W. W. Norton, 1992.

Roskin, Michael G., Cord, Robert L., Medeiros, James A. & Jones, Walter S. *Political Science: An Introduction*. Niende utgave. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006.

Sadoff, Claudia W. & Grey, David. “Beyond the River: the Benefits of Cooperation on International Rivers.” I *Water Policy*. vol. 4, nr. 5. (2002): 389-403.

Sezgin, Yüksel. “The October 1998 Crisis in Turkish-Syrian Relations: A Prospect Theory Approach.” I *Turkish Studies*, vol. 3, nr. 2, (2002): 44-68.

Singh, Gajendra K. (14.04.2005) “A New Age for Turkey-Syria Relations.” [online] Al-Jazeera. Tilgjengelig på:

<http://www.aljazeera.info/Opinion%20editorials/2005%20Opinion%20Editorials/April/14%20o/A%20new%20age%20for%20Turkey-Syria%20relations%20By%20K%20Gajendra%20Singh.htm>

URL: 07.04.2006

Stake, Robert E. “Qualitative Case-studies” I *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Redigert av Denzin, N. K. Lincoln, Y. S. Tredje utgave. Thousand Oaks: Sage Publications,

2005.

Şimşek, Erdal. “*Türkiye’nin Ortadoğu Politikası*” Oversatt: *Tyrkias Midtøsten Politikk*. Istanbul: Kum Saati Yayınları, 2005.

Şalvarcı, Yakup. “*Pax Aqualis: Türkiye-Suriye-Israil İlişkileri, Su Sorunu ve Ortadoğu*” Oversatt: *Pax Aqualis: Tyrkia-Syria-Israel relasjonene, Vannproblemet og Midtøsten*. Istanbul: Zaman Kitap, 2003.

Tabell 2. Handelsverdier mellom Tyrkia og Syria. Hentet fra Tyrkias utenriksdepartements offisielle side (oppdatert 5.8.2004) Tilgjengelig på:

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Suriye/Suriye_Ekonomik.htm
URL: 5.1.2006

“*Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı*” Oversatt: *Den tyrkiske republikkens utenriksdepartement*. (Sist oppdatert 27.10.2004) [online] Tilgjengelig på:
http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/OrtaDogu/Suriye/Türkiye-Suriye.htm
URL: 5.2.2006

Taspinar, Omer & el-Hokayem, Emile. (19.04.2005) *Syria loves Ankara but will the relationship last?* [online] The Daily Star. Tilgjengelig på: <http://www.brookings.edu/views/op-ed/fellows/taspinar20050419.htm> URL: 06.02.2006

The Water Page: Incorporating the African Water Page. (2000/1/2. Waterpolicy International Ltd.) Tilgjengelig på: http://www.thewaterpage.com/UN_Convention_97.html URL: 14.05.2006

Toklu, Vefa. “*Türk Dış Politikasında Su Sorunu*” Oversatt: “Vannproblemet i Tyrkias utenrikspolitikk” I “*21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*” Oversatt: *Tyrkias Utenrikspolitikk i det 21. århundre*. Redigert av Idris Bal. 2 utgave. Ankara: Nobel Basımevi, 2004.

Toset, Hans Petter Wollebæk, Gleditsch, Nils Petter og Hegre, Håvard. “Shared Rivers and Interstate Conflict.” I *Political Geography*. 19 (2000): 971-996.

Turan, Ilter. "Water and Turkish Foreign Policy." I *The Future of Turkish Foreign Policy*. Redigert av Martin, Lenore G. & Keridis, Dimitris. Cambridge, Massachusetts: Published by the Belfer Centre for Science and International Affairs. John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 2004.

Uluatam, Özhan. "*Damlaya Damlaya: Ortadoğu'nun Su Sorunu*" Oversatt: *Dryppende, Dryppende: Midtøstens Vannproblem*. Istanbul: Kültür yayınları, 2004.

Vukovic, Milovan. *Environment, Security, and International Relations: Theory and Practice of Conflict and Cooperation over International Water Resources*.⁵²⁷ PhD-avhandling. University of Idaho: ProQuest Digital Dissertations, 2003.

Walker, Joshua W. "Turkey's Role in the Middle East." I *International Affairs Review*. vol. 14, nr. 1 (Spring) 2005. tilgjengelig på: http://www.gwu.edu/~iar/articles/WS05_Turkey.pdf URL: 5.05.2006

Ward, Diane Raines. *Water Wars: Drought, Flood, Folly, and the Politics of Thirst*. New York: Riverhead Books: Published by Berkley Publishing Group, 2002.

Webber, Mark & Smith, Michael. *Foreign Policy in a Transformed World*. Harlow: Prentice Hall, Pearson Education Limited, 2002.

Wikipedia online Free Encyclopedia:

<http://no.wikipedia.org/wiki/Geopolitikk> URL: 4.05.2006

http://en.wikipedia.org/wiki/Rational_choice_theory URL: 5.05.2006

<http://en.wikipedia.org/wiki/ASEAN> URL: 5.05.2006

<http://en.wikipedia.org/wiki/Aquifers> URL: 14.05.2006

Williams, Paul. "Turkey's H2O Diplomacy in the Middle East." I *Security Dialogue* vol. 32, nr. 1 2001: 27-40.

Wolf, Aaron T. "Trends in Transboundary Water Resources: Lessons for Cooperative Projects in the Middle East" [online] Tilgjengelig på: http://www.idrc.ca/en/ev-33233-201-1-DO_TOPIC.html URL: 09.03.2006

Yilmaz, Mehmet. *The War That Never Happened: The Sharing of Euphrates Tigris River's Water between Turkey, Syria and Iraq*.⁵²⁸ Masteroppgave. Naval Post Graduate School: Monterey, California. 2003.

Zawahri, Neda Akram. *The Water Weapon: Havoc and Harmony over International Rivers*. PhD-avhandling. University of Virginia: ProQuest Information and Learning Company, Ann Arbor⁵²⁹, 2004.

⁵²⁷ A dissertation presented in Partial Fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy with a Major in Political Science in the College of Graduate Studies. December 2003

⁵²⁸ Thesis in Master of Arts in National Security Affairs. Naval Postgraduate School,

⁵²⁹ Dissertation presented to the Graduate Faculty of the University of Virginia in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy. Department of Politics August 2004 325s